

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**AVRUPALILAŞMA TEMELİNDE AVRUPA
BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKALARI**

Yüksek Lisans Tezi

PELİN PINAR CAN

İZMİR-2018

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**AVRUPALILAŞMA TEMELİNDE AVRUPA
BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKALARI**

Yüksek Lisans Tezi

Pelin Pınar CAN

Danışman

Doç. Dr. Nesrin DEMİR

İZMİR - 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**AVRUPALILAŞMA TEMELİNDE AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKALARI**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17.08.2018

Pelin Pınar CAN

İmza

TS EN ISO
9001:2015

T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ/PROJE SINAVI TUTANAK FORMU

Dok. No: FR/604/21

İlk Yayın Tar.: 03.10.2017

Rev. No/Tar.: 00/..

Sayfa 1 / 1

GÖNDEREN : Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Başkanlığı
GÖNDERİLEN : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalımız Yüksek Lisans Programı öğrencisi Pelin Pınar CAN ile ilgili Tez Sınav Tutanağı aşağıdadır.

Tarih:
Sayı :

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Mehmet Bülent Uludağ
İmza

SINAV TUTANAĞI

Tez Sınav Jürimiz tarafından incelenen “Avrupatlaşma Temelinde Avrupa Birliği Enerji Politikaları” başlıklı yüksek lisans tezi ile ilgili olarak jürimiz 13.11.2018 tarihinde toplanmış ve adı geçen öğrenciyi Tez Sınavına tabi tutmuştur. Sınav sonucunda adayın tezi hakkında OYBİRLİĞİ ile aşağıdaki karar verilmiştir.

KABUL

Kabul Edilen Yüksek Lisans / Doktora tezi:

- i) Bilime yenilik getirmiştir
ii) Yeni bir bilimsel yöntem geliştirmiştir
iii) Bilinen bir yöntemi yeni bir alana uygulamıştır
iv) Uygulama yapmıştır (sadece Yüksek Lisans'ta geçerlidir)

RED

DÜZELTME *

Tez Sınav Jürisi	Unvanı ve Adı Soyadı
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Nesrin DEMİR
Üye	Prof. Dr. Mehmet Bülent ULUDAĞ
Üye	Doç. Dr. Ulviye AYDIN
Üye	
Üye	

Eki : Tez Değerlendirme Formu (Her bir jüri için).

* Tez sınavında düzeltme kararı verilmesi halinde jüri tarafından öngörülen düzeltmelere ilişkin bir jüri raporu eklenmelidir. Düzeltmeler için Ek süre her defasında en fazla yüksek lisans öğrencileri için 3 ay, doktora öğrencileri için 6 aydır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Avrupalılaşma Temelinde Avrupa Birliği Enerji Politikaları

Pelin Pınar CAN

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Avrupalılaşma; Avrupa Birliği'nin kendi norm ve kurallarının, değerlerinin diğer ülkelere çeşitli politikalar ve stratejiler yoluyla aktarılma süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada Avrupa Birliği'nin ortak enerji politikalarının Avrupalılaşma ile aday, üye ve komşu ülkelerin ulusal politikalarında yer alma süreci incelenmektedir. AB, önceleri üye ve aday ülkeler için bu süreci uygulamaktaydı şimdi ise sadece kendi enerji politikalarını değil komşu ülkelerin enerji politikalarını da Avrupalılaştırmaktadır. Enerji güvenliği, rekabet ve sürdürülebilir kalkınma enerjinin Avrupalılaşma kriterleri olup AB'nin oluşturduğu politikaların odak noktalarıdır.

Bu çalışma AB'nin enerji konusunda yaşadığı ekonomik ve siyasi sorunları enerji bağımlılığı temelinde incelemektedir. Ayrıca AB'nin ekonomik kalkınma amacı ile enerji bağımlılığını en aza indirmek için yaptığı girişimler, uzun vadede oluşturduğu enerji stratejileri ve enerji alanında daha fazla bütünleşmeyi sağlayacak olan Enerji Birliği politikaları ve sonuçları değerlendirilmektedir. Avrupalılaşan enerji fikri ile AB'nin izlediği yöntem, stratejiler ve sürecin sonuçları irdelendiğinde enerji bağımlılığı sorununun önümüzdeki yıllarda da devam edeceği ancak yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranının da artacağı anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupalılaşma, Avrupa Birliği, Enerji Politikaları
Yenilenebilir Enerji, Enerji Birliği

ABSTRACT

Master Thesis

European Union Energy Politics on the Basis of Europeanisation

Pelin Pınar CAN

İzmir Kâtip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of International Relations Program

The Europeanisation; Known as The European Union's own norms and rules being transferred to the countries through various policies and strategies. In this study, the common energy policies of the European Union and The process of participation in the national policies of neighboring countries is examined. The European Union has been implementing this process for its member and candidate countries, not only their own energy policies but it also Europeanisation the energy policies of neighboring countries. Energy security, competition and sustainable development in Europe are the focal points of EU policies.

This study examines the economic and political problems of the EU on the basis of energy dependence. In addition, with the aim of economic development of the EU initiatives to reduce energy dependency to the lowest level, To be more integrated into the energy field, energy strategies and energy Union politics and its results were evaluated. It is understood that the European energy idea and EU methodology, strategies and process. The issue of energy dependence will continue in the coming years, but the use of renewable energy resources will also increase.

Keywords: Europe Union, Energy Policy, Europeanisation of Energy, Energy Union, Renewable Energy

İÇİNDEKİLER

Yemin Belgesi

Tez Sınav Tutanağı

Özet ve Anahtar Kelimeler

Abstract and Keywords

İçindekiler

Tablo, şekil, grafikler

Kısaltmalar listesi

Önsöz

Giriş

Birinci Bölüm

1. AVRUPALILAŞMANIN KAVRAMSAL BOYUTU	16
1.1 Avrupalılaşma Kavramı	16
1.2 Avrupalılaşmanın Koşulları	18
1.3 Avrupalılaşmanın Aşamaları	18
1.4 Avrupalılaşma Araçları ve Sonuçları	20
1.5 Avrupa Birliği'nin Avrupalılaşma Süreci	22

İkinci Bölüm

2. AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKALARININ GELİŞİMİ	24
2.1 Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci	24
2.2 Avrupa Birliğinde Enerjinin Tarihi Gelişim Süreci	27
2.3 1973 Petrol Krizi ve Avrupa Topluluğuna Etkileri	30
2.4 1986 Çernobil Faciası-Değişen Nükleer Enerji Algısı ve Topluluk Girişimleri	35
2.5 Avrupa Birliği'nde Ortak Bir Enerji Politikasına İhtiyaç Duyulma Nedenleri	36
2.6 Avrupa Birliği Enerji Politikaları	37

Üçüncü Bölüm

3. AB ENERJİ POLİTİKALARININ AVRUPALILAŞTIRILMA KRİTERLERİ VE GİRİŞİMLERİ	
3.1 Avrupa Birliğinde Enerjinin Avrupalılaştırılma Kriterleri	43
3.1.1 Avrupa Birliği'nde Enerji Güvenliği ve Rekabet	44

3.1.2	Avrupa Birliği'nde Sürdürülebilir Enerji ve Çevrenin Korunması	59
3.2	Avrupa Birliği Dış Politikasında Enerji	66
3.3	Avrupa Birliği Strateji Belgeleri	71
3.4	Enerji Birliği Paketi	74
	Sonuç	78
	Kaynakça	82
	Ekler	90

Şekil ve Tablolar Listesi

Şekil 1.3	: Avrupalılaşıma İle İç Değişim	20
Tablo 2.2	: AB’de Yıllar İtibariyle Birincil Enerji Üretim ve İthalat Değerleri	29
Şekil 2.3	: OPEC Ülkelerinin Sahip Olduğu Ham Petrol Rezervleri (2016)	30
Şekil 2.6.a	: Dünya Enerji Tüketiminin Dağılımı: 2000-2030 (Milyon tpe)	41
Şekil 2.6.b	: AB Enerji Tüketiminin Dağılımı: 2000-2030 (%)	41
Şekil 3.1.1.a	: Talebi Karşılama İçin Mevcut Toplam Enerji Miktarında İlk Beş Ülke	47
Şekil 3.1.1.b	: Mevcut Enerji Kaynağı Açısından En İyi Beş Ülke	47
Şekil 3.1.1.c	: Bölgelere Göre Dünya Ham Petrol Üretimi	48
Tablo 3.1.1.a	: Dünya Enerji Üreticiler, İthalatçılar, İhracatçılar Karşılaştırması	49
Şekil 3.1.1.d	: Türk Akımı ve Güney Akım Projelerinin Güzergâhları	53
Tablo 3.1.1.b	: Ukrayna’nın BDT ve AB ile Ticaret Durumu	55
Tablo 3.1.1.c	: Rusya’nın AB’deki ilk 10 Ticaret Ortağı	56
Tablo 3.1.2.a	: Toplam Enerji Tüketimlerinde Enerji Kaynaklarının Payı	59
Tablo 3.1.2.b	: AB Toplam Enerji Tüketiminde Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Oranı	62
Tablo 3.1.2.c	: Geleneksel Şebeke ile Akıllı Şebeke Özelliklerinin Karşılaştırılması	64
Tablo 3.1.2.d	: Rusya’nın 2000-2020 Yılları Arası AB’ye Enerji İhracatı	66
Tablo 3.2	: Dünya Birincil Enerji Tüketimi (Milyon TEP)	68
Şekil 3.4	: Ulusal Enerji ve İklim Planları (NECP) Geliştirme Süreci	76

KISALTMALAR LİSTESİ

AAET	Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AKT	Avrupa Komşuluk Politikası
AT	Avrupa Topluluğu
CCS	Karbon Yakalama ve Depolama
EU	European Union
ENP	Avrupa Komşuluk Politikası
ERDF	Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
ESF	Avrupa Sosyal Fonu
IEA	Uluslararası Enerji Ajansı
INOGATE	Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşımacılığı Programı
ISPA	Katılım Öncesi Yapısal Politika Aracı
IPA	Katılım Öncesi Yardım Aracı
KOB	Katılım Ortaklığı Belgesi
MDAÜ	Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşma Örgütü
NECP	Ulusal Enerji ve İklim Planları
OAPC	Arap Petrol İhraç Ülkeleri Örgütü
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
PHARE	Polonya ve Macaristan Ekonomilerini Yapılandırmak İçin Yardım
p. / s.	Sayfa numarası (İngilizce / Türkçe kaynak)
SAPARD	Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TAP	Trans Adriyatik Boru Hattı Projesi
TANAP	Trans Anadolu Boru Hattı Projesi
TRACECA	Avrupa Kafkasya Asya Ulaştırma Koridoru
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSO	İletişim Sistemi Operatörleri
UP	Ulusal Program

ÖNSÖZ

Avrupa Birliği, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik, 1990'dan sonra ise siyasi bütünleşme sürecine girmiştir. AB'nin üye sayısının artması ile oluşan genişleme sürecinde Birlik, ulus devletlere oluşturduğu politikalarını aktarmak amacıyla bir takım araçlar kullanmıştır. Avrupalılaşma kavramı bu araçlardan biridir. Literatürde farklı tanımları olan bu terim genel anlamıyla hem iç hem de dış politikada kullanılan, AB etkisi ile oluşan, AB'nin sadece belirli kural ve normlarının değil değerlerinin de ulus devletlere aktarıldığı bir içselleştirme sürecidir.

Uluslararası sistemdeki diğer aktörler gibi Avrupa Birliği için de ekonomik kalkınma oldukça önemlidir. İlk bütünleşme konusu ekonomi olan Avrupa Birliği'nin kurucu anlaşmaları enerji kaynakları üzerinden oluşturulmuştur. Bu durum Birlik açısından enerjinin önemini ortaya koymaktadır.

Sanayileşme ve nüfusun orantısız artışı ile doğru orantılı olarak artan enerji ihtiyacını karşılanabilecek enerji kaynaklarına sahip olmak, ülkelerin ekonomik kalkınmaları için oldukça önemlidir. Avrupa Birliği enerji bakımından bağımlılığı olan ithalatçı bir ülkedir. Bu nedenle enerji ihraç eden ülkeler ile sadece ekonomik değil politik ilişkiler de kurmaktadır. Çünkü bu ülkeler ile yaşayacağı olası bir çatışma ya da uzlaşmalık durumunda tükettiği enerji ihtiyacını karşılayabilecek enerji potansiyeli bulunmamaktadır. Avrupa Birliği'nin siyasi refahı için enerji bağımlılığını en aza indirmesi gerekmektedir. Bu amaçla Birlik ortak enerji politikaları ve stratejileri oluşturarak girişimlerde bulunmaktadır. Enerji güvenliği ve entegre bir iç Pazar bu hedeflerin en önemli amaçları arasındadır.

Bu çalışma kapsamında Avrupalılaşma terimi, bu terimin enerji politikalarının içselleştirilme sürecindeki rolü incelenmektedir. Avrupa Birliği ortak enerji politikalarının oluşum süreci ve etkileri, Avrupa enerji bağımlılığının azaltılması amacıyla ortaya konan hedefler ve stratejiler Avrupalılaşma kriterleri temelinde açıklanmıştır.

GİRİŞ

Avrupalılaşma kavramı, günümüzde de sıkça tartişılan hem siyasi hem de ekonomik bir kavramdır. Kavramın değerlendirilmesi ulus devletler dışındaki aktörlerin de politika yapma sürecine dâhil olmaları ile başlamıştır. Avrupa Birliği (AB) bu kavram ile birlikte daha fazla bütünleşme ve genişlemeyi amaçlamaktadır.

Avrupalılaşma sürecinde AB, yetki devri açısından ulus devletlere baskı yapmaktadır. Bu baskının derecesinin artması ya da azalması, süreci etkilemektedir. Avrupalılaşma araçları ve amaçları AB'nin üye, aday ve komşu ülkeleri açısından farklı değerlendirilmektedir. Örneğin Avrupa Komşuluk Politikası (ENP) üyelik hedefi olmadan tamamen demokratik bir alan oluşturmak amacıyla düşünülmüş bir dış politika aracıdır. Bu ülkeler ile daha çok işbirliği yoluyla ilişki kurulmaktadır. Genel olarak bakıldığında Avrupalılaşma, AB'nin etkisi ile ortaya çıkan değişim olarak da ifade edilmektedir.

Tüm Dünyada sanayileşmenin artışıyla birlikte enerji, ülkelerin temel politika önceliklerinden biri olmuştur. AB için ise enerji, kurulduğu ilk yıllarda öneminin farkında olunan ve yaşanan krizler ile önemi daha fazla artan ekonomik bir girdidir. Bu nedenle AB'nin Avrupalılaşma ile iyileştirmeye çalıştığı alanlardan biri de enerjidir. Çünkü Birlik enerji konusunda kendi iç piyasasında yetersiz görölmektedir. Bu yetersizliği gidermeye çalışan taraf AB Komisyonu olarak görölmektedir. Enerji gibi hayati önem taşıyan bir unsur için AB'de hem derinleşme ve genişlemeye hem de dış politikasında stratejik ortaklıklar ve işbirliklerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ortak enerji politikaları bu amaçla oluşturulmuştur. Birliğin gerek rekabet gücünü arttırmak gerekse enerjinin arz güvenliğini sağlamak amacıyla yaptığı girişimler Avrupalılaşan enerji politikalarını ortaya çıkarmaktadır.

Çalışmada genel olarak bahsedilen; AB müktesebatındaki enerji alanının, oluşturulan politikalar ve stratejiler aracılığıyla diğer ülkelere ihracıdır. AB'nin temel

amacı enerji güvenliği ve bütünleşmiş bir iç pazardır. Çünkü güvenli enerji ağı, çevrenin korunması, uygun enerji fiyatları sadece AB'yi değil tüm ulusları ilgilendiren küresel sorunlardır.

Birlik, ulus-üstü bir yapıya sahip olduğundan üye ülkeler, AB'nin kurumlarına yetki devrinde bulunmaktadır. AB'nin ortak politika alanlarından biri olan enerji de üye devletlerin ulusal politika alanlarından çıkıp ortak politikalar üzerinden işlemektedir. Ortak enerji politikalarının ve stratejilerinin üye ve diğer ülkelere ihracı enerjinin Avrupalılaştırma sürecini kısaca tanımlamaktadır. AB gittikçe küreselleşen enerji arz ve talebini çeşitli politikalarla yöneterek ülkelerle stratejik ortaklıklar ve işbirlikleri kurmaktadır. AB Komisyonu, Birliğin enerji bağımlılığı azaltmak amacıyla yeni girişimlerde bulunmaktadır. 2020, 2030 ve 2050 stratejileri bu girişimlerin en önemlileri arasındadır. Bu stratejilerin nihai hedefi enerji bağımlılığını en aza indirerek güvenli transit boru hatları oluşturmaktır. Sera gazı emisyonun 1990 yılına oranla en az %20 oranında azaltılması, enerji tasarrufu sağlayarak yenilenebilir enerji payının artırılması yine bu stratejilerin amaçları arasındadır.

Enerji Birliği Belgesi, AB'nin uzun vadede oluşturduğu hedeflerinin devamı niteliğindedir. Enerji Birliği'nde amaç enerji iç pazarını Avrupa Enerji Birliği'ne dönüştürmektir. Komisyon bu belgeyi 25 Şubat 2015'de uygulamıştır. Yaklaşık bir yıl sonrası oluşturulan raporlarda AB, Çin ve ABD'den sonra üçüncü tedarikçi ülkedir. Sanayileşme ile artan enerji ihtiyacı, çevreye yayılan ve homojen olmayan enerji kaynaklarının belirli ülkelerin elinde bulunması, AB'nin fosil yakıtlarına olan bağımlılığını devam ettirmektedir. Birliğin ithal ettiği yıllık enerji maliyeti rakamı yaklaşık 1 milyar Euro'dur. Bu nedenle AB yenilenebilir enerji kaynaklarını ve çeşitliliğini arttırarak bu bağımlılığı en aza indirmeye çalışmaktadır.

Bu çalışmanın amacı; Avrupalılaştırmanın teorik boyutunu incelerken koşulları ve araçları ile bu kavramı daha somut veriler üzerine oturtmaktır. Ayrıca enerji güvenliği kaygısıyla oluşturulan enerji politikalarının içe aktarılması ve dış politika sürecine dâhil edilmesinde Avrupalılaştırmanın araç olarak kullanıldığı süreci detaylı bir şekilde

açıklamaktır. AB, enerji ihracatçısı konumunda olan ve bunu bir ekonomik güç unsuru olarak gören ya da böyle bir iddiada olan bir yapı değildir. Birliğin kurucu antlaşmalarının amaçları göz önüne alındığında enerjinin öneminin farkında olan, bu amaçla öncelikle kendi içinde Avrupalılaştıran ve daha sonra dışarıda oluşturduğu politikaları, etkili bir şekilde yönetme isteği ve gayretinde olan bir yapıdır. AB uzun süreli barış ve istikrarı sağlamayı amaçladığından olası güvenlik kaygılarını ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek durumundadır. Dolayısıyla gerek kendi içerisinde gerekse çevresinde istikrarsız ya da devamlı çatışma halinde olan ülkeler istememektedir.

Bu çalışma giriş, sonuç ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; literatürde farklı tanımları da yapılan Avrupalılaştırma kavramı, bu kavramın koşulları ve aşamaları incelenmektedir. Tezin bu bölümünde kavramsal boyut ele alınmaktadır. Ayrıca Avrupalılaştırmanın AB müktesebatına uyum sürecinde nasıl bir rol aldığı bu sürecin araç ve sonuçları üzerinde durulmaktadır.

Avrupa Birliği enerji politikalarının gelişim sürecinin irdelendiği ikinci bölümde ise, sürecin tarihi arka planı ele alınarak petrol krizlerinin enerji politikalarının oluşumuna olan etkileri, Çernobil Faciası örneği ile değişen nükleer enerji algısı, ortak enerji politikaları ile bu politikalara ihtiyaç duyulma nedenleri ortaya konulmaktadır.

AB enerji politikalarının Avrupalılaştırılma kriterleri ve girişimlerinin yer aldığı üçüncü bölümde ise enerji güvenliği, rekabet, yenilenebilir enerji ve sürdürülebilir kalkınma kavramları analiz edilmektedir. Bu bölüm doğal çevrenin korunması ve geliştirilmesi ihtiyacı ile birlikte AB'nin enerji bağımlılığını azaltabilmek amacıyla oluşturduğu enerji politikaları, strateji belgelerinin irdelenmesi açısından da önemlidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AVRUPALILAŞMANIN KAVRAMSAL BOYUTU

Avrupalılaşıma, sürekli tartışılan ve literatürde birçok tanımı olan bir kavramdır. Avrupalılaşıma, Avrupa Birliği'nin ekonomik, sosyal ve politik süreçlerini içerir. Teorik yaklaşımlardan birçoğu Avrupalılaşımayı üye devletlerdeki genişleme süreci olarak açıklasa da bu kavram aday ve komşu ülkeler için de kullanılmaktadır. Dyson ve Goetz kavramın farklı şekillerde kullanıldığını iddia etmektedirler. Bunlar; AB mevzuatının uygulanması, oluşturulan politikaların üye devletlere aktarımı, ulusal politika ve araçların AB'ye uyum sağlama süreçleridir. 2000'li yıllar ve sonrası daha çok irdelenen bu terim sadece ekonomik ve politik değil, kimlik, modernleşme ve sosyo-kültürel alanlar için de kullanılmaktadır (Oğuz, 2015: 121-142).

1.1 AVRUPALILAŞMA KAVRAMI

Bulmer ve Radelli Avrupalılaşımayı şöyle tanımlamaktadırlar: “Avrupalılaşıma; resmi ya da gayri resmi kural, prosedür, politik paradigma, usul, ‘iş yapma yolları’ ve Avrupa Birliği* sürecinde öncelikli olarak belirlenen, pekiştirilen ve ardından yerel alanlara (ulusal ve ulus altı), siyasi yapılara ve kamu politikalarına dahil edilen inanç ve normların; kurgulanması, yaygınlaştırılması ve kurumsallaştırılması süreçlerini içerir” (Çimen, 2012: 60-65). Avrupalılaşıma terimi önceleri modernleşme olarak kullanılmaktaydı ancak zamanla AB'nin etkisi ile meydana gelen değişim olarak nitelendirildi. Bu kavramının kullanıldığı yıllar 1990'lı yılların ortalarıdır. Aday ülkelerin Avrupalılaşıması ise 2000'li yıllardaki “Doğu Genişlemesi” olarak adlandırılan genişleme dalgası ile başlamıştır (Yazgan, 2012:123-140).

Birinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'nın Realizmi ile idealizmine dayalı olan Amerikan diplomasisi, uluslar arası ilişkilerde değişimin savaşa dayalı olması sonucunu doğururken farklı bir fikri de beraberinde getirmiştir. Bu da değişimin siyasi, sosyal ve

*Çalışmada sözü edilen örgütün adı 1957-1965 döneminde Avrupa Ekonomik Topluluğu, 1965-1993 döneminde ise Avrupa Topluluğu (AT) olsa da 1 Kasım 1993 Maastricht Antlaşması'ndan itibaren kullanılan isim olması nedeniyle, Avrupa Birliği olarak ifade edilmiştir.

ekonomik işbirlikleri ile de olabileceği gerçeğidir. Ancak devletlerin kendi çıkarları için mücadele ettikleri realist bakış açısı bu işbirliği fikrini ikinci plana itmiştir. Dolayısıyla uluslararası kurumların barış ve işbirliğine katkıları sınırlıdır (**Mercan, 2015: 166-167**). Bu nedenle Doğu Genişlemesi her ne kadar Avrupa ile Avrupa Birliği arasındaki ayrımı azaltıp işbirliğini geliştirse de AB'nin devletlerin davranışları üzerindeki etkisi sınırlıdır.

Avrupalılaştırma kavramı, aynı zamanda bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç aşağıdan yukarıya ve yukarıdan aşağıya olmak üzere çift yönlü bir süreçtir. Aşağıdan yukarıya Avrupalılaştırma süreci bu terimin ortaya atıldığı ancak çok da kabul göremediği 1950-60'lı yıllardır. Çünkü bu dönemde ulus devletler, Avrupa Topluluğu (AT) kurumlarının karar alma sürecindeki yetkileri nedir ve bu yetkilerin sınırları, kurumların işlevi tam olarak nasıl olur bilememektedir. Bu aşama daha çok AT'nin gelişim aşamasıdır. Avrupalılaştırma yerine daha çok topluluğun evrilmesi, yakınlaşma gibi terimler kullanılmaktadır (**Samur, 2008: 379-386**). Örneğin Avrupa'nın ilk kez İsrail ve Filistin ile karşı karşıya geldiği Altı Gün Savaşı (1967) Topluluğun taraflara karşı ortak bir tutum belirleyememesi, Almanya ve Hollanda'nın İsrail'i, Fransa'nın ise Arapları desteklemesi, AT'nin arabuluculuk rolünü ve güvenilirliğini sarsmış bu dönemlerde 'Avrupalılaştır(ma)ma' terimi ortaya atılmıştır (**Mercan, 2015: 170**).

1990'lara gelindiğinde ise terim daha çok kullanılmaya başlanmıştır. Ancak bu dönemde süreç yukarıdan-aşağıya doğru ilerlemiştir. Bunun başlıca nedeni, 1987 Tek Avrupa Senedi ile 1993 Maastricht Antlaşmalarının getirdiği Birlik normlarındaki değişikliklerdir. Bu dönemde AB'ye üye olmak isteyen Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine getirilen kriterler önceki genişlemelere göre daha kapsamlıdır. Kısacası Avrupalılaştırmanın bu süreci, AB'nin ulusal sistemler üzerindeki etkisini arttığı bir süreçtir. Tam anlamıyla Avrupalılaştırma fikri bu dönemde gerçekleşmiştir (**Samur, 2008: 379-386**).

Avrupalılaştırma süreci zamanla AB'ye üye ve aday olan ülkeler arasında farklı işlemeye başlamıştır. AB'ne aday olan ülkeler açısından bakıldığında, şartlılık ilkesine bağlı ve gerekirse tek taraflı tavizlerin uygulandığı bir süreç olduğu görülmektedir. Aday

ve üye ülkeleri birbirinden ayıran en önemli özellik ise aday ülkelerin AB'nin karar alma mekanizmalarında bulunmamalarıdır. Üye olan her ülke ise ulusal çıkarları ön planda olacak şekilde AB'nin norm ve değerlerini kabul etmektedir (**Yazgan, 2012: 123-140**).

1.2 AVRUPALILAŞMANIN KOŞULLARI

Avrupalılaştırmanın koşulları kesin çizgiler ile belirtilmemekle birlikte ulusal yapılar üzerine kurulan baskının derecesi ile ilişkilendirilmektedir. Bu koşullar, ulusal düzeydeki politikalar ve kurumlar arasındaki uyumsuzluk (mistik) olarak ön plana çıksa da yapılan çalışmalar göstermiştir ki AB mevzuatı ile ulusal politikalar tam bir uyum içerisinde olduğunda dahi uygulamada kötü sonuçlar alınabilmektedir. Örneğin; altı iş kanunu direktifinin uygulandığı Almanya, İrlanda, Fransa ve İngiltere ulusal düzenlemeleri açısından AB'ye en yakın ülkeler olmalarına rağmen çalışmanın sonucunda, uygulamada en kötü uyumu sergilemişlerdir. Dolayısıyla iç değişimin gerçekleşmesi açısından AB ile ülkelerin ulusal yapıları arasındaki uyumsuzluk önemli ancak yeterli olmayan bir faktördür (**Balkır ve Soyaltın, 2018: 52**). Avrupalılaştırma sürecini etkileyen faktörler Avrupa ve iç düzey arasındaki uyumun derecesi ve hızını etkilemektedir. Bu faktörler yapısal olmakla birlikte aktör düzeyinde de olabilmektedir. İşbirliğine dayalı kültür, içyapıdaki çoklu veto noktaları, kolaylaştırıcı kurumlar yapısal faktörleri oluşturmaktadır. Çoklu veto noktaları ve uyum bilincini oluşturacak olan kolektif anlayışın olmadığı ülkelerin içyapılarındaki değişim oldukça zordur. Bu ülkelere yapılan baskı da bu nedenle fazladır (**Eylemer, 2010: 25-29**).

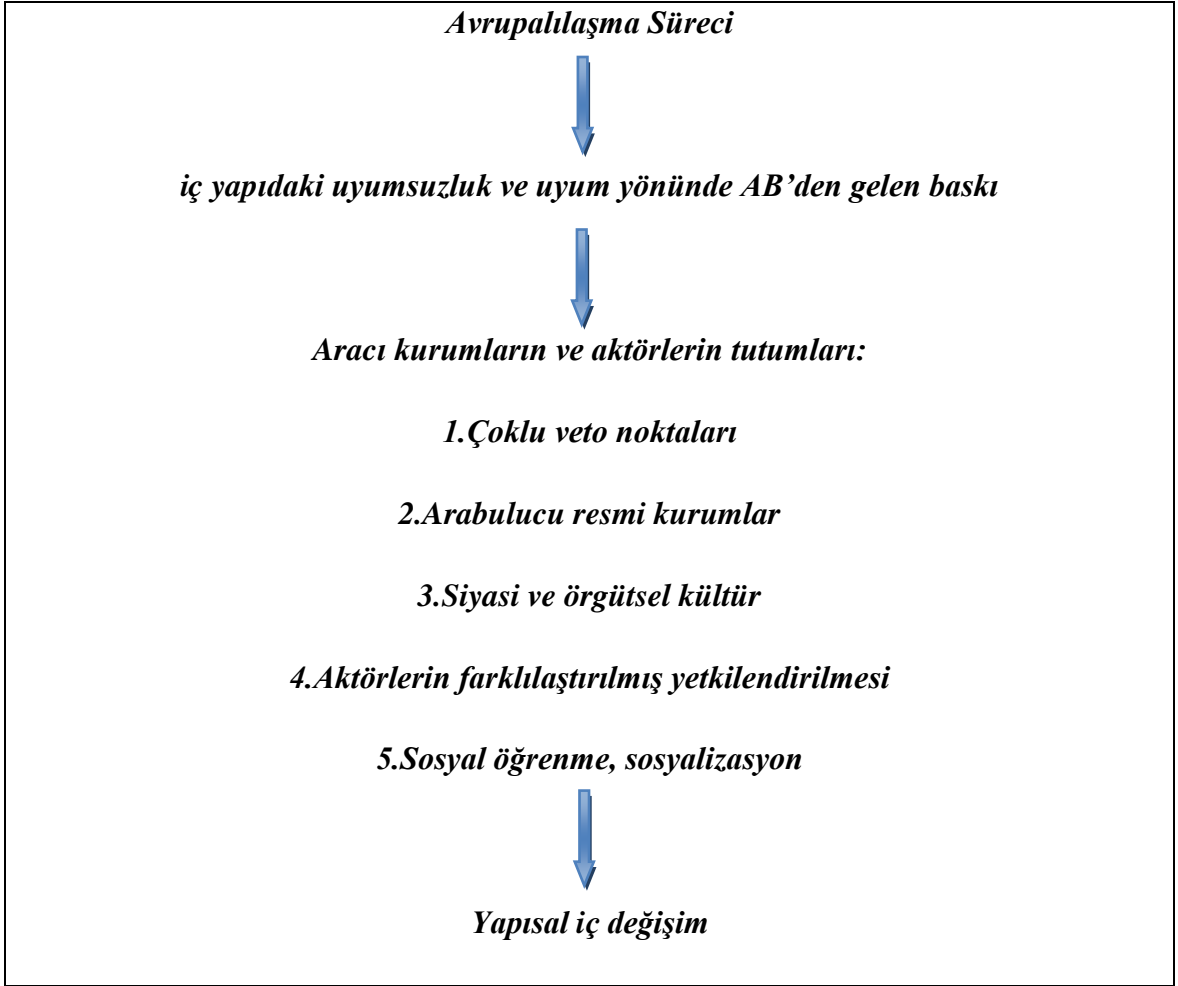
1.3 AVRUPALILAŞMA AŞAMALARI

Avrupalılaştırmanın aday ülkeler üzerindeki değişimi aşamalı olarak gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki hazırlık aşamasıdır ve aday ülke ile AB arasındaki ilişkinin temeli atılmaktadır. Bu ilişki daha çok ticaret, işbirliği ve mali yardımlar yoluyla kurulmaktadır. İkinci aşamada ise, aday olan ülkeler katılım için resmi başvurularını yaparken Kopenhag Kriterleri bu ülkeler için rehber niteliğindedir. Aday ülkeler bir sonraki aşamaya geçebilmek için iç yapılarında gerekli düzenlemeleri yapmaktadırlar. Bu süreçte aday ülkenin kararlılığı oldukça önemlidir. Bir sonraki

aşama ise Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi'dir (KOB). Bu belgenin özelliği her bir aday ülkenin AB'ye katılım için gösterdiği gelişmelerin değerlendirildiği bir belge olmasıdır. Bu belge, AB konseyi tarafından kabul edilmektedir (**Balkır ve Soyaltın, 2018: 69**). Daha sonra aday ülkeler KOB'a nasıl uyum sağlayacaklarını anlattıkları belgeyi hazırlarlar. Bu belge Ulusal Program (UP) olarak nitelendirilir ve Avrupa Komisyonu'na sunulur. Komisyon her yıl sonbaharda ilgili aday ülkenin gelişmelerinin değerlendirildiği bir 'ilerleme raporu' hazırlar. Bu raporlar, ulusal programları değerlendirmenin yanı sıra aday ülkelerin gerçekleştirmeleri gereken öncelikli hedeflerini ne oranda gerçekleştirdiklerini de takip etmektedirler (**Özer, 2007: 67-98**).

Komisyonun müzakerelerin başlaması yönünde görüş bildirmesi üzerine üçüncü aşama, tarama (screening) süreci ile başlar kontrol ve izleme (monitoring) süreçleri ile devam eder. Avrupa Komisyonu ile birlikte yürütülür. Aday ülkenin ulusal mevzuatının AB müktesebatına uyum durumu gözden geçirilir. Müktesebat belirli başlıklar ile açılır, kapanır ve aday ülke müzakerelerin yürütülmesi amacıyla kamu yönetimlerini örgütler. Katılım sürecinde aday ülkeler, AB'yi üyelik için hazır olduklarına ikna etmeye çalışırlar. Dördüncü aşama ile katılım antlaşması imzalanır ve onaylanır. Böylece AB üyeliği resmiyet kazanır ve ulusal yönetimler AB'ye bağımlı hale gelir (**Soyaltın, 2006: 44-46**). Avrupalılaşıma süreci ile tamamlanan bu iç değişim Şekil 1.3'te gösterilmektedir.

Şekil 1.3: Avrupalılaşma İle İ Değişim

Kaynak: (Eylemer, *Avrupalılaşma Sürecinde Siyasi Koşulluluk Ve Elitler: Türkiye Örneği*, 2010)

1.4 AVRUPALILAŞMA ARAÇLARI VE SONUÇLARI

Birlik tarafından aday ũlkelere gerek kurumsal ve yasal gerekse maddi ve teknik yardımlar yapılmaktadır. Bu yardımlar aday ũlkelerin ulusal yönetimlerinin, Birlik reformlarına uyum sağlamaları ve ũlkelerinde bir Avrupalılaşma fikri oluşturmaları amacıyla kullanılan araçlardır.

AB, çok düzlemli yönetim ilkesinin bir gereği olarak insan hakları, sosyal ve ekonomik kalkınma, çok kültürlülük gibi bölgesel değerlere de oldukça önem vermektedir. Birlik, bu konularda uyum ve değişimi sağlamak amacıyla bazı yapısal fonlardan yararlanmaktadır. 1975 yılında kurulan Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'nun (ERDF) amacı ekonomik ve sosyal açıdan gelişmişlik düzeyi geride kalan bölgelere katkıda bulunmaktır. Avrupa Sosyal Fonu ise hayat standartlarını yükseltmek, istihdam sağlarken çalışanların koşullarını iyileştirmek amacıyla 1960 yılında faaliyete geçmiştir. AB ekonomik kalkınma için de bir takım yapısal uyum araçlarından yararlanmaktadır. AB'ye yeni üye olan Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) için oluşturulan yapısal uyum araçları, aday ülkelerin tarım sektöründeki sorunlarının çözümü ve değişimlere uyumu, kırsal kalkınmaya destek sağlamak amacıyla oluşturulan Tarım ve Kırsal Kalkınma İçin Özel Katılım Programı (SAPARD), aday ülkeyi özellikle çevre ve ulaşım konularında destekleyerek bu ülkeleri topluluk seviyesine getirmeye çalışan Katılım Öncesi Yapısal Politika Aracı (ISPA) bu yapısal uyum araçlarından bazılarıdır. SAPARD ve ISPA'nın kapsamadığı alanlarda, Birliğin direktifleri çerçevesinde, yeniden yapılandırma süreçlerine finansal destek sağlayan program ise; Polonya ve Macaristan Ekonomilerinin Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik Destek Programı'dır (PHARE). Bu program ilk olarak Polonya ve Macaristan için geliştirilmiş fakat daha sonra tüm Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerine yayılmıştır. 2007 yılına gelindiğinde AB hem potansiyel aday ülkeler hem de aday ülkeler için tüm yardım programlarını bir çatı altında toplamıştır (Yıldız ve Akdağ, 2006: 29-37).

Aday ülkelerin adaylık statüsü kazanarak müzakerelere başlaması amacıyla kullanılan bu araçlardan Avrupa Birliği için en önemlisi “kapı bekçiliği”dir (gate-keeping). Bu araç ile aday ülkeler AB'nin kural ve normları ile uyum içinde olmak amacıyla tüm koşulları yerine getirmeye çalışmaktadırlar (Balkır ve Soyaltın, 2018: 72).

1.5 AVRUPA BİRLİĞİ'NİN AVRUPALILAŞMA SÜRECİ

Avrupa Birliği'nde “Avrupalılaşma” kavramının kullanıldığı yıllar 1990'lı yılların ortalarıdır. Aday ülkelerin Avrupalılaşması ise 2000'li yıllardaki “Doğu Genişlemesi” ile başlamaktadır. Doğu Genişlemesi, 2009 yılında eski Sovyet ülkeleri olan Azerbaycan, Gürcistan, Ukrayna, Moldova, Ermenistan ve Belarus ülkelerini kapsamaktadır. AB'nin genişleme süreci kendi içinde iki farklı bakış açısı yaratmaktadır. Birincisi; Soğuk Savaş sonrası dönemde artış gösteren uluslararası terörizm, kitle imha silahları üretimi, uyuşturucu, yasadışı göç ve silah kaçaşcılığı gibi tehditlerin Avrupa'da istikrarı bozabileceği düşüncesi; ikincisi ise kendi ekonomik aktörlerinin ticaret ve yatırım fırsatlarını çevre ülkelere yayma politikalarıdır. Yatırımcılara sağlanan teşvikler ile AB daha güçlü bir ekonomiye sahip olmaktadır. Avrupalılaşma, AB'nin bu amaç ve stratejileri ile çevresinde bir güvenlik çemberi yaratmak amacıyla oluşturduğu ekonomik ve politik bir araçtır. Enerji, bu güvenlik çemberinin kurulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Çünkü enerjinin ülkeler için hem yumuşak güç, hem de tehdit unsuru olabilecek bir ekonomik girdi olduğu kabul görmektedir. Örneğin; Azerbaycan'ın Doğu Ortaklığı sürecinde talepkar tavırlarının altında yatan en güçlü neden enerji kozu olmuştur.

Enerji güvenliği, Avrupa Komisyonunun bilgi alışverişi yapmak amacı ile yılda iki kez oluşturduğu platformlardaki önemli başlıklardandır. AB Avrupalılaşma ile çevresinde güvenli, çatışmalardan uzak, kendine benzer ve değişime dirençli olmayan ülkeler oluşturmaktadır (Yıldız, 2015: 141-146). Bu amaç doğrultusunda Avrupalılaşma kavramı AB'nin hem iç hem de dış politikasında önemli bir araçtır.

AB yönetişim sistemi içerisinde, enerji politikaları ayrı bir alandır ve üç aktörden oluşmaktadır. Birinci grupta AB'ye üye olan devletler, ikinci grupta AB'nin ulus-üstü kurumları, son grupta ise enerji konuları ile ilgilenen pazar oyuncularını bulunmaktadır. Enerji politikaları, bu dinamik ve aynı zamanda karmaşık olan sistemdeki aktörlerin birbiri arasındaki ekonomik ve siyasi ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Avrupalılaşma süreci bu sisteme dâhil olan ya da dâhil olma isteğinde olan ülkelerin AB

norm ve kurallarını içselleştirme derecelerine göre oluşmaktadır. Avrupalılaşıma sadece resmi kuralların değil ortak inanç ve değerlerin de içselleştirilmesidir. Hem iç hem de dış politikasında enerji bağımlılığını azaltmak amacıyla olan Birlik yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranını arttırarak sürdürülebilir kalkınma için ortak politikalar ve stratejiler oluşturmaktadır (**Dyduch, 2015: 193-219**). Üye, aday ve komşu ülkelerin bu stratejilere uyum ve kabul süreci, Avrupalılaşıma enerji politikası tanımını karşılamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKALARININ GELİŞİMİ

Avrupa Birliği'nin kurucu antlaşmalarından ikisinin enerji ile ilgili oluşu enerjinin Birlik için önemini kanıtlamaktadır. Enerji politikalarının oluşturulma sürecini hızlandıran olay, AB'nin enerji güvenliği ile ilgili ciddi kaygılar yaşadığı petrol krizleridir. Avrupa Birliği en yüksek enerji tüketim oranlarına sahip olmasına rağmen bu tüketimi karşılayacak yeterli enerji rezervlerine sahip değildir. Birlik için günümüzde de devam eden enerji ihtiyacı, dünyanın en büyük iç pazarını oluşturma isteğinde olan AB için enerji politikaları geliştirme ve uygulama aşamaları oldukça önemlidir. Bu politikalar enerjinin çeşitlendirilmesi ve etkin kullanımı, rekabet ve çevrenin korunması gibi amaçlar göz önünde bulundurularak oluşturulmaktadır.

2.1 AVRUPA BİRLİĞİ BÜTÜNLEŞME SÜRECİ

Avrupa Birliği'nin en önemli özelliği uluslarüstü[†] (supranasyonel) yapıya sahip bir örgütlenme modeli olmasıdır. AB uluslararası diğer örgütlenme modellerinden farklı olarak işbirliğinden çok bütünleşme amacıyla oluşturulmuştur. Öncelikle ekonomik olarak bütünleşmeyi öngören örgüt, zamanla Topluluk yapısının temelini oluşturan siyasi bütünleşmeye doğru yönelmiştir.

Avrupa Birliği fikrinin ortaya çıkışı 14. yy'a kadar uzanmaktadır ve hukukçular, filozoflar, tarihçiler, siyaset adamları tarafından tartışılmıştır. Avrupa'da barış, istikrar ve birlik yaratma çabaları İkinci Dünya Savaşı'ndan önce ortaya çıksa da bu fikrin olgunlaşması II. Dünya Savaşı'ndan sonra mümkün olabilmiştir (**McCormick, 1996: 17**)

20. yy'da ise Avrupa Devletlerinin birleştirilmesi düşüncesi farklı şekillerde siyasal bir zemin üzerine oturtulmuştur. Birlik, zor kullanılarak ya da hegemonya

[†] Uluslarüstücülük kavramı ilk kez Avrupa Topluluklarının kurulmasıyla literatüre girmiş, kendine özgü kuralları olan bir kavramdır. Supranasyonalizm olarak da bilinen uluslarüstücülük, uluslararası örgütlenmede üye devletlerin bir takım yetkileri onların üzerinde bağımsız yüksek bir otoriteye devredilir (McCormick,1996:14)

yolu ile kurulmaya çalışılırken I.Dünya Savaşı'nın yıkıcı tecrübesi ile gönüllü ve barışçıl yollar da denenmiştir. 1776'da Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlığı, 1848 İsviçre Birliği'nin pekiştirilmesi, 1871 Alman İmparatorluğu'nun kurulması, 1923'te Pan-Avrupa hareketinin kurucu önderi Graf Coudenhove- Kalergi gibi örnekler ile Avrupa Birleşik Devletleri oluşturulması fikri geliştirilmiştir. Birleşik Avrupa düşüncesinin yayılmasına katkı sağlayan bir diğer gelişme ise 5 Eylül 1929'da, Aristid Briad'nın Milletler Cemiyeti Asamblesi'nde yaptığı konuşmasında; Milletler Cemiyeti içinde bir Avrupa Federal Birliği kurulması fikridir. Ancak tüm bu barışçıl girişimler oldukça baskın olan milliyetçilik ve emperyalizm karşısında başarılı olamamıştır **(Bozkurt ve Köktaş, 2018: 25-26)**. Örneğin 1815'de Almanya ve Prusya aralarında imzaladıkları Maasen Tarifesi ile iç gümrüklerini kaldırmış, İngiltere ve Fransa ise yaptıkları antlaşmalarla gümrüklerini indirmişlerdir. Ancak Fransa, Almanya ve İtalya ulusal çıkarlarını ön planda tuttuklarından gümrükleri tekrar yükseltmişlerdir **(Kıraç ve İlhan, 2010: 191-201)**.

Avrupa Devletleri İkinci Dünya Savaşı'ndan en çok etkilenen ülkeler olmuş ve çok sıkıntılı günler yaşamışlardır. Aynı sıkıntıların tekrar yaşanmaması için daha demokratik, insan haklarının güvence altına alındığı bir Avrupa oluşturma fikri ihtiyaçtan çok zorunluluk haline gelmiştir. Avrupa'daki ilk bütünleşme hareketi ekonomi alanında olmuş ve 1932 yılında Hollanda, Lüksemburg ve Belçika ülkeleri birleşmiştir, bu birleşmenin amacı Gümrük Birliği'ni sağlamaktı. 1944 yılında, diğer bir adı Benelux olan bu ülkeler amaçlarına ulaşabilmişlerdir. 1946 yılında ise ABD başkanı Churchill tarafından Almanya ve Fransa'nın ayrı, İngiltere ve İngiliz uluslar Topluluğu'nun da ayrı bir birlik oluşturması gerektiği vurgulanmış ve bu iki birliğin "Avrupa Birleşik Devleti" adıyla bir konfederasyon çatısı altında toplanılması önerilmiştir. Ancak bu örgütlerin çeşitli görüş ayrılıklarından dolayı komite amacına ulaşamamıştır **(Kıraç ve İlhan, 2010: 188, 192)**.

Genel olarak bakıldığında Avrupa bütünleşmesine giden sürecin başlangıcında üç önemli faktör etkili olmuştur. Bu temel faktörlerden ilki II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan OEEC (Ekonomik Kalkınma Ve İşbirliği Teşkilatı) daha sonra adı

OECD[‡] olarak değiştirilen bu örgüt ile Amerika Birleşik Devletleri(ABD)'nin “Marshall Planı” çerçevesinde maddi yardımlar yapmaya başlamasıdır. Ancak bu yardımların ABD tarafından sağlanması Avrupa'da ekonominin ABD'ye bağımlı hale gelmesi korkusunu yaratmıştır. Bu nedenle Batı Avrupa ülkeleri Avrupa kıtasına özgü “ortak pazar” kurmayı hedeflemişlerdir. Bütünleşme sürecine katkı sağlayan ikinci faktör Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği (SSCB)'den algılanan askeri ve siyasal tehdittir. Sovyetlerin başta Bulgaristan ve Romanya olmak üzere Doğu Avrupa üzerindeki yayılcı politikaları, Batı Avrupa ülkelerini rahatsız etmiş bu ülkelerin siyasal güvenliklerini sağlamak amacıyla örgütlenmesi gerekliliğini doğurmuştur. Diğer önemli faktör ise Fransa ve Almanya arasında yıllardır süren gerginliktir. Bu gerginliğin devam etmesi Avrupa'da savaş tehditlerinin devam etmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle Avrupa bu iki ülkeyi bir örgüt içinde bir araya getirerek kalıcı dostluğu sağlayıp savaş tehditlerini ortadan kaldırmayı amaçlamıştır (**Demir, 2007: 29-30**).

Tüm yaşanan bu gelişmelerden sonra; Avrupa bu sorunları çözmek ve bütünleşmeyi sağlamak amacıyla gerekli adımları atmaya başlamıştır.”Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu”(AKÇT) projesi Alman çeliğinden korkan Fransızlar ile Fransa'nın emellerinden korkan Almanlar arasında barış ortamının sağlanabileceği düşüncesi ile oluşturulmuştur. Ayrıca AKÇT ile stratejik öneme sahip olan çeliğin üretiminde, iki ülke birbirini denetleyebilir duruma geleceklerdir. Eski Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri olan Jean Monnet'in düşüncesi olan bu proje dönemin Fransa Dışışleri Bakanı Robert Schuman ile çalışmasıyla birlikte Schuman Planı adını alarak hayata geçirilmiştir. 9 Mayıs 1950'de AKÇT'nin Avrupa ülkelerinin ortaklığına açık, Fransa ve Almanya'da demir-çelik üretimini denetleyen tek organ olduğu açıklanmıştır. Ayrıca bu kömür-çelik havzası ulus-üstü bir yüksek otoritece yönetilecektir. Schuman Planı esas alınarak yapılan tüm bu görüşmeler ve düzenlemelerden sonra Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg

[‡] OECD, Avrupa'daki üye devletler arasında güçlü bir Avrupa yaratmak için ekonomik işbirliği sağlamak amacı ile oluşturulan bir örgüt olup 1948-1952 yılları arasında Marshall yardımlarında Batı Avrupa ülkelerine 12.817 milyon dolar tutarında katkı sağlamıştır (Karluk, 1998: 2).

arasında Paris’te 18 Nisan 1951 tarihinde “Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu” antlaşması imzalanarak AKÇT kurulmuştur. Böylece savaşın araçları barışın hammaddesi olmuştur (Kalaycı, 2006: 12-13). 1957 yılında ise Paris Antlaşmasına taraf olan ülkeler arasında Roma’da iki yeni örgüt daha kurulmuştur. Üye ülkeler arasında atom enerjisi alanında işbirliğinin sağlanmasını amaçlayan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) bu örgütlerin ilkidir. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ise ekonomik bütünleşmeyi amaçlamıştır. Roma antlaşması ile kurulan bu iki örgüt Paris antlaşması ile kurulan AKÇT gibi ulusüstü yapıda olan örgütlerdir. AET’yi kuran Roma antlaşmasının amaçları; Avrupa’da daha güçlü bir birlik için ortak eylem planlarıyla ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişimini sağlamak, ortak dış ticaret politikası ile uluslararası ticaretteki kısıtlamaları kademeli olarak kaldırmak ve halkların hayat standartlarını yükseltmek barış ve özgürlüğün korunmasını sağlamaktır. Genel olarak Roma antlaşmasının amaçlarına bakıldığında başta ekonomik bütünleşme çabaları öngörülse de “Birlik” ifadesi kullanılarak daha güçlü bir “siyasal bütünleşmenin “ amaçlandığı görülmektedir. 1 Temmuz 1967 yılında ise yürürlüğe giren Füzyon antlaşması ile bu üç Topluluk için tek Konsey tek Komisyon kurulması kabul edilmiş ve AKÇT, AET, EURATOM Avrupa Topluluğu adını almıştır. 1991 yılında yapılan, Avrupa Birliği Antlaşması diye de bilinen Maastricht Antlaşması (MA) ile üç sütunlu Avrupa Birliği yapısı oluşturulmuştur. Bu yapının ilk sütununu Avrupa Toplulukları (AKÇT, AET ve EURATOM), ikinci sütunu “Ortak Dışişleri Güvenlik Politikası”, son sütunu ise “Adalet ve İçişleri “ oluşturmuştur (Ülger, 2002: 57-59).

2.2 AVRUPA BİRLİĞİ’NDE ENERJİNİN TARİHİ GELİŞİM SÜRECİ

Modern sanayi denilince ilk akla gelen ülke İngiltere’dir. Sonrasında ise Batı Avrupa ve ABD, 20. yüzyılın başında ise Japonya’dır. Sanayi devrimi öncesi üretim basit aletlerle evlerde, atölyelerde yapılmaktaydı ve bu dönemde, enerjinin kaynağı insan ve hayvan gücüydü.

18.yüzyıla gelindiğinde ise buhar makineleri ile fabrikalarda üretim yapılmaya başlanmış, Sanayi Devrimi döneminde İngiltere “Dünyanın Atölyesi” olarak anılmıştır. İngiltere’yi Belçika ve Fransa izlemiştir. Sanayi Devrimi 19. yüzyılın sonlarında Almanya ve ABD, 20. yüzyılın ortalarında Çin ve Hindistan gibi ülkelere de yayılmıştır **(Günay, 2002: 8-14)**.

Ülkelerin kalkınmasının en önemli girdilerinden biri de enerjidir. Sanayi devrimi sonucu insanların enerji kaynaklarına olan ihtiyacı daha çok artmıştır. Bu ihtiyaç günümüzde de artarak devam etmektedir. Dünyada ihtiyaç duyulan enerji kaynaklarının çok büyük bir kısmını fosil kaynakları (kömür, petrol, doğalgaz) oluşturmaktadır. Sanayi devrimiyle birlikte toplumsal pek çok alanda yaşanan ilerlemeler, enerji kaynaklarının da önemini arttırmıştır. Küreselleşen dünyada kaynakların güvenli bir şekilde temin edilmesi gerekliliği, devletlerin ulusal güvenlik ve dış politikalarında önemli bir unsur haline gelmiştir. Sanayi devrimi ile başlayan makineleşme, enerjinin ülkeler arasındaki önemini arttırmış daha ucuz, güvenli ve kolay yollardan enerji kaynaklarına ulaşmak için ülkeler zaman zaman çatışmalara girmiştir. Dolayısıyla enerji, kısa sürede ülkelerin güç unsurlarından biri haline gelmiştir. Hatta ülkeler birbirlerine yaptırım ve üstünlük sağlamak adına enerjiyi araç olarak kullanmışlardır **(Yılmaz, 2012: 33-54)**.

Enerji, AB’nin hem iç hem de dış politikasında önemli bir unsurdur. Enerji alanında serbest ve tam entegre edilmiş piyasalar yaratma çabası içerisinde olan AB bu amaçlar doğrultusunda enerji politikaları oluşturmuştur. AB oluşturduğu bu politikalar ile çevresinde tam entegre ülkeler ağı oluşturarak kendi güvenliğini arttırmayı amaçlamıştır. Bu süreç 1951 yılı Paris antlaşması ile kurulan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) ile başlamıştır. Çünkü bu dönemde kömür toplam enerji talebinin üçte ikisini karşılarken petrolün payı sadece %10dur. Ardından 1957 yılında nükleer gücün geliştirilmesi için Roma antlaşması ile Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur. Diğer enerji kaynakları olan doğalgaz, petrol, elektrik ise aynı yıl kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) sorumluluğuna verilmiştir. 1960 yılına gelindiğinde ise Komisyon enerji alanında bir takım eksikliklerin olduğu düşüncesi ile üye devletlerin uyması için enerji politikaları oluşturmuştur. Ancak bu

çabaya ilk sekteyi 1973 yılında yaşanan petrol krizi vurmuştur. Bu kriz, Topluluğun enerji politikalarında bir strateji belirlemesi gerektiğini ilk kez ortaya koymuştur. 1979 ikinci petrol krizi Konseyi enerji konusunda daha sıkı önlemler almaya yöneltmiştir. Örneğin; AB'nin belirli bir ekonomik ve siyasi olgunluğa geldiği yıllarda üye ülkelerden enerji tasarrufuna giderek ithalatı, petrol tüketimini kısarak yerli üretimi arttırmaları beklenmiştir. Çabalardan beklenen sonuç alınırken bu yıllarda dışa bağımlılık oranı da %10 azalmış ve üretim, ithalatın %10 üzerine çıkmıştır. Tablo 2.2'de AB'de belirli yıllardaki enerji üretim ve ithalat değerleri gösterilmektedir. 1990 yılı itibariyle üretim ithalatın önüne geçmiştir (Yorkan, 2009: 24-39).

Tablo 2.2: AB'de Yıllar İtibariyle Birincil Enerji Üretim ve İthalat Değerleri (Mtep)*

Yıllar	Üretim	İthalat
1960	360.3	206.2
1970	408.1	650.2
1980	584.3	687.6
1990	708.9	642.1
1995	740.1	651.1
2001	761.2	765.9

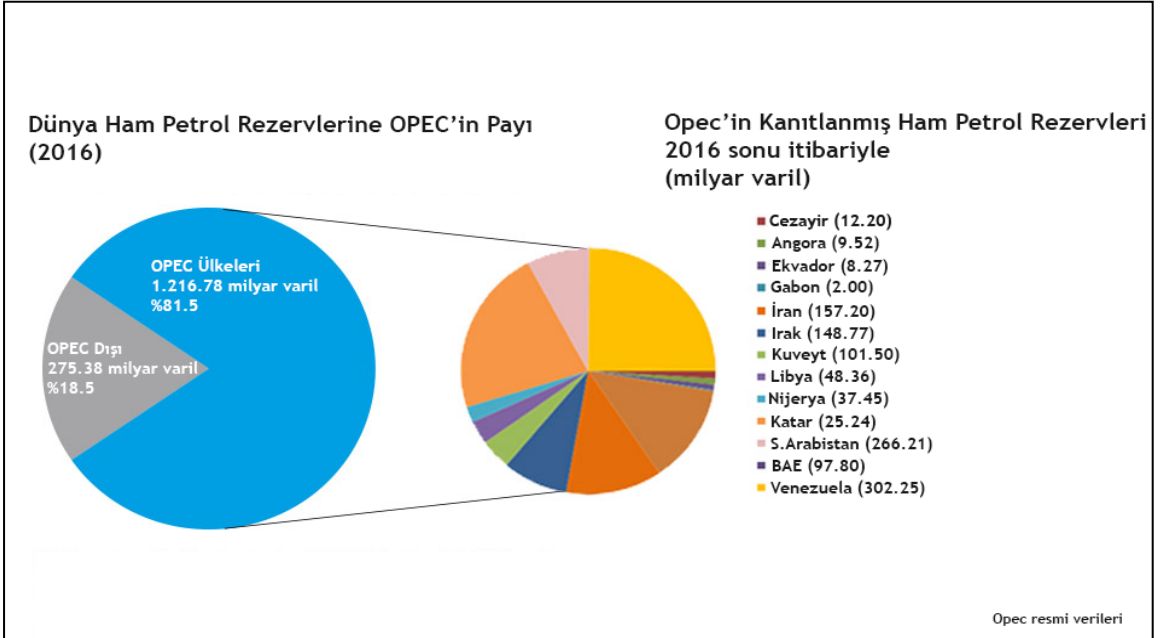
*Milyon ton petrol eşdeğeri

Kaynak: (Ege, Avrupa Birliği'nin Enerji Politikası ve Türkiye'nin Uyumu, 2004)

2.3 1973 PETROL KRİZİ VE AVRUPA TOPLULUĞU'NA ETKİLERİ

İkinci Dünya Savaşından sonra Orta Doğu petrollerinin önemi artmıştır. İran'ın petrolü devleşirme çabaları Orta Doğu'daki diğer ülkeleri de etkilemiştir. Amerikan ve İngiliz firmaları bu çabalardan en asgari düzeyde etkilenmek adına Arap ülkelerinin kar paylarını arttırmıştır. Ancak bu durum petrol ihraç eden büyük ülkelerin çıkarlarını karşılayamamıştır. 1960'ın Eylül ayında Bağdat, Irak, İran ve Kuveyt Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü'nü (OPEC) kurmuşlardır. Bu ülkeler dünya petrol üretiminin yaklaşık olarak %40'nı karşılamaktadırlar. Bu örgütün kurulması ile bu ülkeler kendilerini bölge dışı ülkelere karşı koruyarak petrolün millileştirilmesi için gerekli olan adımları atarak sadece dışarıda değil kendi içlerinde de petrolün önemini anlamışlardır (Uludağ, 2013:102-114). Aşağıdaki tabloda Dünya ham petrol rezervlerinde OPEC ülkelerinin payı gösterilmektedir. Veriler incelendiğinde OPEC'in enerji diplomasi hareketlerindeki önemi ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2.3: OPEC Ülkelerinin sahip olduğu ham petrol rezervleri (2016)

Kaynak: (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC), 2016)

1970'li yılların başında, başta ABD olmak üzere İngiltere ve diğer taraf devletlerin dalgalı kura geçmeleri ile Bretton Woods Sistemi çökmüş dolayısıyla ABD dolarının da değeri düşmüştür (**Amadeo, 2018**) Bu durum OPEC ülkelerinin gelirini de olumsuz etkilemiştir. 1968 yılında ise Arap Petrol İhraç Ülkeleri Örgütü (OAPEC) kurulmuş 1970 Arap-İsrail savaşından sonra İsrail ve ABD yanlılarına karşı petrol ambargosu uygulamıştır. Örgüte katılan ülkeler; Irak, Cezayir, Mısır, Suriye, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn'dir.(1972) Bu örgütün özellikle 1973 Arap-İsrail savaşından sonra uyguladığı ambargo ile petrol fiyatlarının 4 katına çıkması, OPEC üyesi ülkelerin dünya petrol fiyatlarını yükselterek ülkelerine giren kaynakları arttırma çabası 1973 Birinci Petrol Krizini yaşatmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) bu krizden fazlasıyla etkilenmiştir (**Uludağ, 2013:107-108**). Kriz sonrası Irak ise elindeki petrol boru hatlarının yetersiz geldiğini düşünerek 1973 yılında inşası başlanan Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattına yüzünü çevirmiştir. Bu durumda Irak petrollerinin Akdeniz'e ulaşması açısından Türkiye, Irak için önemli bir müttefik olmuştur. Yapımı 400 milyon doları bulan ham petrol boru hattının 300 milyon doları Türkiye tarafındaki inşaa için harcanmıştır. Bu boru hattının güzergâhı Kerkük ile Dörtyol arasında olup Türkiye'de Cizre, Mardin, Bozova, Osmaniye'den geçecek ve yirmi yıl süresince Irak'tan Türkiye'ye ham petrol akışı sağlanacaktı (**İnan, 2013: 68-75**).

1974 yılında ise olası bir petrol krizine karşı Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) kurulmuştur. Uluslararası Enerji Ajansı'nın katılımcı ülkeleri; Belçika, Kanada, Avusturya, Avustralya, Danimarka, Fransa, Almanya, Finlandiya, İspanya, Portekiz, Norveç, Yeni Zelanda, İsveç, İsviçre, Türkiye, ABD, Birleşik Krallık, Yunanistan, İtalya, Japonya, İrlanda, Lüksemburg, Hollanda'dır. Ayrıca Avrupa Komisyonu da IEA'nın topluluk çalışmalarına katılmaktadır. IEA'nın temel amaçları:

- Enerji bağımlılığını azaltmak amacıyla IEA katılımcı ülkeleri arasında enerji tasarrufu yoluyla alternatif enerji kaynaklarının geliştirilmesi,
- Petrol üreten ve tüketen diğer ülkeler ile işbirliği yapmak,

- Rasyonel yönetimin yanı sıra istikrarlı bir uluslararası enerji ticaretinin geliştirilmesi ve dünya kaynaklarının tüm ülkelerin yararına kullanılması,
- Katılımcı ülkeleri olası risklere karşı hazırlamak ve acil durumlarda petrol desteği sağlayarak mevcut petrolü dağıtmak[§]

EIA kurulması ile Kuzey Deniz'deki petrol aramalarına başlayan Norveç ve İngiltere farklı bir enerji unsuru olarak doğal gazı yüzlerini dönmüşlerdir. ABD bu durumdan hoşnut olmasa da AET ülkeleri SSCB'den doğalgaz almaya başlamış ve böylece Batı ittifakı üyeleri onca yıllık düşmanlığa rağmen SSCB ile ticari ilişkilere başlamışlardır **(Uludağ, 2013: 108)**.

Dünya siyasi tarihi açısından 20. yy'ın en önemli olaylarından biri olup petrol krizini tetikleyen diğer bir neden ise 1948 yılında Ortadoğu topraklarında İsrail devletinin kurulmuş olmasıdır. ABD ve İngiltere'nin desteğini alarak birçok savaşa girip ayakta kalan hatta topraklarını genişleten İsrail'in 1948'de bağımsızlığını ilan etmesi ile başlayan savaşlar 1973 petrol krizinin de habercisi olmuştur. Arap devletleri İsrail'in bağımsızlığını kabul etmeyip İsrail'e savaş açmış ancak 1948 yılında İsrail; Ürdün, Lübnan, Suriye ve Mısır'ı yenerek topraklarını ilk kez genişletmiştir **(Yılmaz ve Kalkan, 2017: 180-182)**.

1967'de Altı Gün Savaşları olarak da adlandırılan savaş, Araplar ve İsraililer arasında yaşanan üçüncü savaştır. 1967 yılının baharında İsrail'de yeni bir hareketlenme başlamıştır. İsrail ile Mısır, Irak, Ürdün ve Suriye arasında çatışmalar yaşanmıştır. İsrail Nisan ayında Suriye'nin Sovyet yapımı 6 tane savaş uçağını düşürmüştür. Sonrasında Sovyetler Birliği'nin İsrail'in Suriye'ye tekrar saldıracağını belirtmesi üzerine Mısır ordusu 100.000 birlik ile harekete geçmiştir. İsrail; Batı Şeria, Gazze, Sina Yarımadası ve Golan Tepeleri gibi önemli yerleri işgal etmiş ve Arap devletlerine karşı küçümsenemeyecek bir zafer kazanmıştır. Böylece Orta Doğu haritası yeniden çizilmiştir **(Roberts, 2012: 16-19)**.

[§] "International Energy Agency The First 20 Years" <https://www.iea.org/media/about/3ieahistory.pdf>

Altı Gün Savaşları sonunda İsrail, 8000 mil kare olan topraklarına 26.474 mil karelik daha toprak ekleyerek topraklarını daha fazla genişletmiş bu yenilgiyi kaldıramayan Mısır'ın ikinci cumhurbaşkanı Nasır istifa ettiğini açıklamıştır. Ancak Mısır halkı bu durumu kabullenememiş ve Nasır istifasını geri almıştır. Nasır'ın 28 Eylül 1970'de vefatından sonra 7 Ekim 1970'de Enver Sedat gerek halk oylaması gerekse Arap Sosyalist Birliği partisi Yüksek İcra komitesinin desteğiyle cumhurbaşkanı olmuştur. Bu parti Enver Sedat'ı desteklemiştir. Böylece çok daha kolay kontrol edilebilecek biri cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ancak düşünülenin aksine Enver Sedat hem Sovyetler Birliği hem de ABD ile ilişki kurabilmiştir. Hatta 1971'in 27 Mayıs tarihinde, taraflar arasında 12 maddelik “Dostluk Ve İşbirliği Antlaşması” imzalanmıştır. Antlaşmanın en dikkat çekici maddesi 8.madde olmuştur. Çünkü bu madde Mısır'a yapılacak olası bir saldırıda askeri işbirliğini öngörmektedir. Enver Sedat bu antlaşmaya da güvenerek 1967 savaşında kaybedilen Arap topraklarını geri almak adına İsrail'e saldırı için planlar yapmıştır. Sovyetler Birliği silah yardımı konusunda çekimserlik göstermiş ABD ile Orta Doğu bölgesinde bir çatışmaya girmek istememiştir. Enver Sedat ise bu duruma sessiz kalamamış ve 17.000 ile 20.000 arasında Sovyet teknisyen ve uzmanı Mısırdan çıkarmaya karar vermiştir. İki ülkenin yakınlaşma süreci uzun sürmemiş ve Sovyetler Birliği yeniden ülkeye silah yardımı yapmaya başlamıştır. Artık Mısır'ın İsrail'e saldırısı için gerekli ortam hazırlanmıştır. Yahudilerin en kutsal günü olan “Yom Kippur'un “ tatil olduğu 6 Ekim 1973'de Mısır ve Suriye'nin sürpriz saldırısı ile savaş başlamış ve Mısır başarılı olmuştur. 22 Ekim 1973'de hem Mısır hem de İsrail BM güvenlik konseyinin kararı ile saldırıyı durdurmuşlardır **(Yılmaz, 2004: 165-180)**.

1973 Yom Kippur Savaşı, AB'nin Orta Doğu politikasının belirleyicisi olmuş bu savaştan sonra Arapların Batı'ya karşı olan tutumları daha da sertleşmiştir. Petrol üreticisi olan Arap ülkeleri “petrolü” bir ekonomik silah olarak kullanarak ham petrol fiyatlarını arttırmış hatta bazı ülkelere petrol ambargosu uygulamışlardır. Örneğin, ABD ve AB üyesi olan Hollanda, İsrail'e verdikleri destek nedeniyle düşman ülkeler olarak nitelendirilerek ambargoya maruz kalmışlardır. Petrolün bu şekilde bir araç olarak kullanılarak ekonomik yaptırımlarda bulunulması AB ülkelerini de son derece

kaygılandırmıştır. Çünkü Orta Doğu'ya enerji konusunda bağımlılık oldukça fazlayken bir de bölgede oluşan siyasi çatışmalar Avrupa'nın özellikle ekonomi alanındaki güvenliğini tehdit etmiştir. Tüm bu gelişmeler AB'yi, Orta Doğu konusunda daha temkinli bir dış politika oluşturmaya yönlendirmiştir. AB bu ekonomik yaptırımlar ve siyasi kargaşa ortamından daha fazla etkilenmemek adına Arap tarafı ile daha dengeli, hatta gerekirse İsrail'e karşı bir tutum sergilemeyi planlamıştır (**Embel, 2014: 75-90**)

1 Ocak 1973'te ise Danimarka, İngiltere ve İrlanda ülkelerini de kabul ederek üye sayısı 9'a yükselen Topluluk ambargodan ciddi anlamda etkilenmeye devam etmiştir. Topluluğun ilk önlemi 73/238/EEC sayılı Konsey Direktifi olmuştur. Bu Direktif petrol arzı hususunda yaşanan sorunların etkilerinin azaltılması için gerekli olan önlemleri kapsamaktadır (**Sarı, 2016: 44**). 17 Eylül 1974 tarihli Konsey kararı, rasyonel olarak enerji kullanımı ile ilgili önlemlerin alınması, enerji arzı ile ilgili güvenliğin artırılması, enerji tüketimi ve çevre sorunları, enerji kaynaklarının şartlarının iyileştirilmesi ve çeşitliliğin artırılması gibi konuları içermektedir. Konsey bu karar ile 1985 yılına kadar, topluluk enerji arzı ve tüketimi ile ilgili hedef rakamları belirleyerek enerji için ortak bir pazarın işleyişini sağlamayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda üye devletlerin enerji ile ilgili yapacağı ulusal düzenlemeler de Konsey kararlarını dikkate almalarını talep etmektedir. 1974 tarihli bu karar enerjinin kaynak çeşitlendirilmesini öngören ilk resmi belge niteliğindedir.**

17 Aralık 1974 tarihli Konsey kararı ise Topluluğun yine AB Enerji politikasını oluşturmak ve uygulamak amacıyla yaptığı düzenlemeleri kapsamaktadır. Konsey kararları AB ithal enerji bağımlılığını 1985 yılına kadar %63'ten %40'a düşürmek, güvenilir enerji kaynaklarının kullanım oranını arttırmak, AB kömür üretimini devam ettirmek ve doğalgaz üretimini arttırmak, enerji tüketimi büyüme oranını 1973'e göre %15'in altına indirmek, nükleer enerji santralleri kurmak gibi hedefleri içermektedir (**Kesbiç ve Şimşek, 2001**).

** Council Resolution of 17 September 1974 concerning a new energy policy strategy for the Community. [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:31975Y0709\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:31975Y0709(01)). https://eurlex.europa.eu/search.html?lang=en&text=1974+Council+decisions&qid=1541619382002&type=quick&scope=EURLEX&DD_YEAR=1974

Konsey kararlarından da anlaşılacağı üzere aslında Topluluğun ortak enerji politikaları oluşturma hedeflerinin altında yatan düşünce, siyasi güvenliğini koruyarak ekonomik büyümeyi sağlamaktır. Her ne kadar Topluluk, petrol krizi sonrası yayınladığı direktifler ile bir takım önlemler almak istese de üye devletlerin ulusal çıkarlarının ön planda olması, ortak bir enerji politikası oluşturmayı güçleştirmiştir.

2.4 1986 ÇERNOBİL FACIASI-DEĞİŞEN NÜKLEER ENERJİ ALGISI VE TOPLULUK GİRİŞİMLERİ

Çernobil faciası (patlaması) adından da anlaşılacağı üzere sonuçları açısından facia niteliğindedir. 1986'nın Nisan ayında Ukrayna'nın kuzey bölgesinde, her biri 1000 MW gücünde olan reaktörlerin hatalı tasarımı ile birlikte deney yapmak için güvenlik sisteminin de devre dışı bırakılması sonucu ard arda patlamalar meydana gelmiştir. Bu patlamalar sonucu açığa çıkan radyoaktif bulut, kuzeye doğru esen rüzgârın da etkisiyle İskandinavya'ya kadar ulaşmıştır. En çok etkilenen ülkeler Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Bulgaristan, Yunanistan, Polonya, Kuzey İtalya, Güney Almanya, Avusturya, Romanya ve İskandinavya'dır (**Kara ve Günay, 2013: 32-36**).

Sovyet hükümetinin kazadan 64 saat sonra kabullendiği Çernobil patlaması, etki alanı ve sonuçları açısından uluslararası bir krize dönüşmüştür. Avrupa ülkeleri bu patlamayı sadece çevresel değil ekonomik ve siyasal bir kriz olarak da görmüşlerdir. Bu ülkeler nükleer enerji kaynaklı kazalar ve bu kazaların sonuçları ile etki alanları konusunda yetersiz bilgiye sahip olduklarının farkına varmışlardır (**Kılıç, 2017: 172-174**). Böylece Topluluğun oluşturduğu ortak enerji politikalarında, Çernobil faciası örneği ile nükleer enerjinin sürdürülebilir olmadığı kriteri de yerini almıştır. Konsey, bu patlama sonrası yaptığı düzenlemelerde, 1986 kararları ile 1995 yılına kadar öngörülen enerji politikaları üzerinde durmuş üye ülkelerin enerji konusunda kendi kendilerine yetebilecekleri politikalar oluşturmaları gerektiğini vurgulamıştır. Enerjiyi sürdürülebilir kalkınma, rekabet ve arz güvenliği açısından da ele alan Topluluk bu amaçları doğrultusunda benimsediği hedefler için öncelikle yeşil kitap daha sonra ise "Avrupa Birliği İçin Bir Enerji Politikası" başlıklı beyaz kitabı yayınlamıştır. Beyaz Kitapta daha

çok enerjinin geleceğine yönelik konular tartışılmıştır. Özellikle enerji alanında pazarın bütünleşmesi, çevrenin korunması, sürdürülebilir kalkınma ve enerji teknolojileri gibi konular üzerinde durulmuştur. Topluluk, üye ülkelerin ulusal enerji politikalarının Topluluk politikası ile uyum içinde olması gerektiğini vurgulamış ortak bir enerji politikası oluşturma aşamasında Komisyon'u üye ülkelerin enerji çalışmalarını düzenlemeye davet etmiştir (**Keskin, 2006: 106**).

2.5 AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ORTAK BİR ENERJİ POLİTİKASINA İHTİYAÇ DUYULMA NEDENLERİ

Bilindiği üzere enerji, tüm insanların yaşamında hayati öneme sahip bir araçtır. Enerji, küresel olarak da aynı algıyı taşıdığından dünya üzerinde bazen rekabet bazen işbirliği bazen de savaş nedeni olmuştur. Bu yüzden bölgeleri sadece ekonomik değil siyasi ve sosyal olarak da etkilemiştir.

Enerji ile ekonomik gelişme doğru orantılı olarak ilerlediğinden enerjinin hem üretim hem de tüketimi oldukça önemlidir (**Uslu, 2004: 155-172**).

Enerji, AB için stratejik öneme sahip olduğundan Birlik, üye ülkeler arasında enerji üretim ve tüketim birliğini sağlamaya çalışmaktadır. II. Dünya Savaşı sonrasında Almanya ve Fransa'nın demir-çelik kaynaklarını devletler üstü bir otoriteye devretmesi, enerjinin, AB'nin en eski ortak politika alanlarından biri olduğunu kanıtlamaktadır. 1973 petrol krizinin yarattığı enerji güvenliği kaygısı, dışa olan aşırı bağımlılık, üretimden tüketime kadar küresel çevrenin uğradığı zararlar bu dönemde AB'ye enerji alanında ciddi sorunlar yaşatmıştır. Bu sorunların çözümü için 1995'te AB enerji iç pazarı hedeflerini ortaya koyan "Avrupa Birliği İçin Bir Enerji Politikası" başlığı Beyaz Kitapta yerini almıştır (**Candan, 2004**). Avrupa Birliği enerji politikaları üç temel amaç etrafında toplanmıştır. Bunlar; enerji arz güvenliğini sağlamak, topluluğun rekabet edebilirliğine katkıda bulunmak ve çevrenin korunması. Birlik, ortak enerji politikaları

oluştururken bu amaçlar arasında denge kurmaya çalışmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2017).

AB'nin kuruluşu ile başlayan ve günümüzde de halen devamlılığını sürdüren enerji politikaları, oluşturulan stratejiler, enerjinin AB açısından önemini açıkça ortaya koymaktadır. AB enerji politikalarını, oluşturduğu strateji belgeleri ve antlaşmalar ile yönetmektedir. Oluşturulan bu ortak enerji politikalarının en temel belgeleri (Kesbiç ve Şimşek, 2001: 1-19);

1. 1951 yılında Paris'te AKÇT'nin kuruluşunu sağlayan Belçika, Hollanda, Almanya, Fransa, Lüksemburg ve İtalya arasında kömür çelik alanındaki işbirliğini amaçlayan antlaşma,
2. AB'nin nükleer enerji konusundaki verdiği önemli kararların da yer aldığı Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu kuran antlaşma,
3. Enerjinin güvenliği, sürekliliği ile ilgili önemli kararların alındığı 17 Eylül 1974 tarihli Konsey Kararı

AB'nin enerji politikası oluşturma alanında çalışmalar yaparak 1985 yılı hedeflerinin de belirlendiği 17 Aralık 1974 tarihli Konsey Kararı Genel olarak bakıldığında, dünya ekonomisi üzerinde önemli etkileri olan 1973-1974 ve 1979 petrol krizleri ve bu krizlerin AB üzerinde oluşturduğu enerji arz güvenliği sorunu, fiyatlar ve ödemeler bilançolarındaki dengesizlikler, üye ülkelerin enerji politikalarının amaç ve araçlarını yeniden gözden geçirmeleri gerektiğini ortaya koymuştur (Bayraç, 2009: 123). Bu nedenle ulusal hükümetlerin daha aktif bir müdahale politikası izlemeleri için ortak enerji politikaları oluşturulmuştur.

2.6 AVRUPA BİRLİĞİ ENERJİ POLİTİKALARI

Ekonomik bütünleşme ile birlikte Avrupa Birliği, Dünya'nın en büyük ekonomisi haline gelmiştir. Avrupa özellikle doğalgaz, petrol gibi enerji kaynaklarının büyük bir bölümü ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Bu oran doğal gazda %54,5, petrolde

%80,2'dir (**Kantörün, 2010: 97**). Enerji, sadece Birlik için değil ayrı ayrı üye ülkelerin ulusal politikalarında da stratejik bir öneme sahip olduğundan bu politikaların ortak bir nitelik kazanması zorlaşmaktadır. Her ne kadar AB tüm belgelerinde ulusal politikaların AB politikalarına uygun hale getirilmesi gerektiğini vurgulasa da bu konuda tatmin edici bir başarıdan söz edilememektedir.

Enerjinin, Avrupa Birliği için ortak politika alanı olarak ilk ortaya çıkışı Lizbon Sözleşmesi, diğer adıyla (Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkındaki Antlaşma) ile olmuştur.^{††} Burada yer alan 194. madde AB ortak enerji politikasının yasal çerçevesini oluşturmuş, enerjinin Avrupalılaşmasının ilk adımı atılmıştır. Bu adım atılırken hedeflenen; içeride yasama tasarrufları aracılığı ile dışarıda kurumsal ortaklıklar kurarak ortak enerji politikaları belirlemektir (**Sarı, 2016: 60-62**).

AB dış enerji kaynaklarına oldukça bağımlı bir yapıdadır. Enerji ihtiyacının büyük bir bölümünü Rusya ve Kuzey Afrika'dan karşılamaktadır. En çok bağımlı olduğu enerji kaynakları ise petrol ve doğal gazdır. AB ihtiyaç duyduğu bu kaynakların güvenli ve kesintisiz olarak Avrupa pazarına ulaşması için bağımlı olduğu ülkeler ile iyi ilişkiler kurmak durumundadır. Dolayısıyla enerji güvenliğini güçlendirmek, rekabeti arttırmak ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla tek bir enerji pazarı oluşturmayı hedeflemektedir. Ayrıca enerji ithalatında kaynak çeşitliliğini arttırmak AB'nin öncelikli politika alanları arasında yer almaktadır. Oluşturulan bu enerji politikalarının temel amacı olan enerjinin arz güvenliği Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan "Enerji temini güvenliğine dair Yeşil Kitap"ta açıkça tanımlanmaktadır (**Bayraç, 2009: 115-142**).

Komisyon 1960'larda yine enerji arz güvenliği odaklı politikalar belirlemiştir. Genelde enerji kaynaklarının çeşitliliği, enerji tasarrufu; özelde ise benzin tüketimini düşürüp kömür kullanımını arttırmak gibi hedefler çerçevesinde politikalar oluşturulmuştur. Batı Avrupa ülkeleri, sömürgecilik döneminde enerji kaynaklarını

^{††} 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ise, Avrupa Topluluğu'nu Kuran Anlaşma'nın adını Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma olarak değiştirmiştir.

<https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf> (erişim tarihi: 01.01.2018)

düşük maliyetler ile kontrol ederken, sömürgelerini kaybettikten sonra enerji politikalarında değişiklik yapmak zorunda kalmışlardır. Çünkü 1973-1974 petrol şoku enerji arzını koruyacak stratejiler belirlemeyi zorunlu kılmıştır. Bu krizler ile Avrupa enerji alanında önemli kararlar almıştır. Bunlardan ilki dışa olan bağımlılığı azaltmak amacıyla enerji tasarrufu alanında yatırımlar yapmak; ikincisi ise ticari dengeyi sağlayabilmek için petrol üreten ülkelerin ithal edecekleri malları üretmek. Bu durum öncelikle Avrupa için yeni bir enerji politikası oluşturma fikrini ortaya çıkarmış ve 17 Nisan 1974 Konsey Kararı ile “Yeni Enerji Politikası” oluşturulmuştur. Bu politika ile 1973-1986 yılları arasında enerji bağımlılığı %65’den %45’e düşmüş petrol tüketim oranı ise 1986’da %40’dan %15’e kadar azalmıştır. Topluluğun enerji üretiminde %70’den fazla artış olmasının en önemli nedeni petrol ve nükleer enerji kaynaklarının kullanılmasıdır. Ancak sonrasında, çıkarımından kullanımına kadar bu yakıtların çevreye oldukça zarar verdiği fark edilerek 1980’de çevrenin korunmasına dair önlemlerin alındığı hedefler oluşturulmuştur. 1995 yılına kadar olan enerji politikalarının amaçları 16 Eylül 1986 tarihli Konsey kararıyla belirlenmiştir (**Keskin, 2006: 99-103**).

Avrupa Birliği’nde enerji politikası denildiğinde atılan en önemli adımlardan biri de 1995 yılında yayınlanmış olan “Avrupa Birliği İçin Bir Enerji Politikası”dır. Beyaz Kitapta yer alan bu politikanın öncelikli amacı enerji güvenliği, rekabetçi bir enerji piyasası ve çevrenin korunmasıdır. Bu amaçlar çerçevesinde ithal enerji bağımlılığının önemli ölçüde artması, gelecekteki yenilenebilir enerji kaynakları teknoloji ve iklim değişikliği politikalarında bir takım esnekliklerin sağlanması, pazarın liberalleşmesi gibi önemli kararlar da alınmıştır. Ayrıca yine Beyaz Kitapta yer alan “kılavuz ilkeler” bölümünde enerji sektörü ile ilgili alınması gereken önlemlerden bahsedilmiştir. Bunlar; istihdam yaratma, sürdürülebilir kalkınma ve halkın refahını sağlamaktır. Bu ilkelere göre oluşturulan enerji politikaları, her şartta Topluluğun amaçları ile uzlaşarak enerjinin sosyal boyutunu da güçlendirmektedir (**Keskin, 2006: 105-106**).

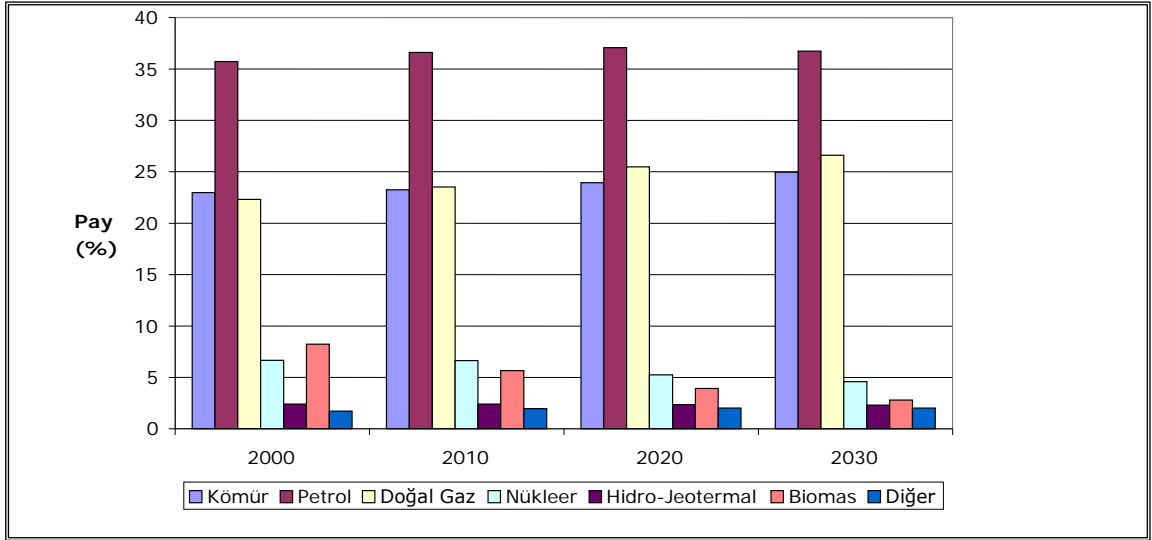
AB Komisyonu, 1997 yılında ise doğalgaz pazarının serbestleşmesi amacıyla Gaz Direktifini hazırlamıştır. Bu Direktifte doğal gaz piyasasının 10 yıl içerisinde

aşamalı olarak serbestleşmesi amacıyla karar alınmış ve daha sağlıklı bir düzenleme, uygulama için Gaz Düzenleme Forumu oluşturulmuştur. Komisyonun 2008 yılında hazırladığı “Enerji Güvenliği Raporu’nda” ise Birlik üyelerinden doğalgaz arzında ortaya çıkabilecek aksaklıklar için önlemler almaları istenmiştir. Ayrıca hazırlanan bu raporda, Birlik ülkelerine alacakları önlemler için ortak bir mekanizma oluşturmaları önerilmiştir. Özellikle doğalgaz arzındaki aksaklıkların çözümü için üç prensip geliştirilmiştir. Bunlar; piyasa oyuncularının ön plana çıkarılarak devlet müdahalesinin azaltılması, piyasa oyuncularının daha etkili olabilmeleri için şeffaf bir piyasanın oluşturulması, piyasa oyuncularının bu aksaklıklar karşısında yetersiz kalmaları durumunda üye devletlerin Avrupa Birliği ile uyumlu olarak gerekli önlemleri almaları. Avrupa Birliği petrol ve doğalgaz ithalatındaki bu bağımlılığın dolaylı arz güvenliğine önem vererek bu alanda çeşitli politikalar geliştirmektedir (**Kantörün, 2010: 98-99**).

2000’li yıllar ve sonrasında, genişlemenin de etkisiyle Topluluğa katılan yeni üyeler ile eski üyelerin enerji arzı konusunda farklı problemleri ortaya çıkmış bu problemlerin çözümü için farklı yollar aranmıştır. Özellikle gaz ve petrol üreten ülkeler ile iyi ilişkiler kurarak enerji arzını güvence altına almak Topluluğun öncelikli hedefleri arasına girmiştir. Bu ortak çözüm arayışları içerisinde “stratejik doğal gaz ve petrol stokları” oluşturma çabası devam ederken enerji arzının sürekliliği için ulaşım imkanlarının iyileştirilmesi de önem kazanmıştır (**Keskin, 2006: 114-115**). 2006 yılında ise yaşanan Ukrayna-Rusya doğalgaz krizi AB’nin yeniden bir enerji politikası oluşturmasını zorunlu kılmıştır. Kriz sadece Ukrayna’yı değil birçok üye ülkeyi de etkilemiş doğal gazlarında %30’a varan kesintiler yaşanmıştır (**Yorkan, 2009: 24-39**).

Dünya enerji tüketimi ile AB enerji tüketiminin dağılım oranları karşılaştırılmaları aşağıdaki şekillerde gösterilmiştir. Etkili ve gerekli enerji politikaları oluşturularak önlemlerin alınmaması durumunda bu bağımlılığın artacağı öngörülmektedir.

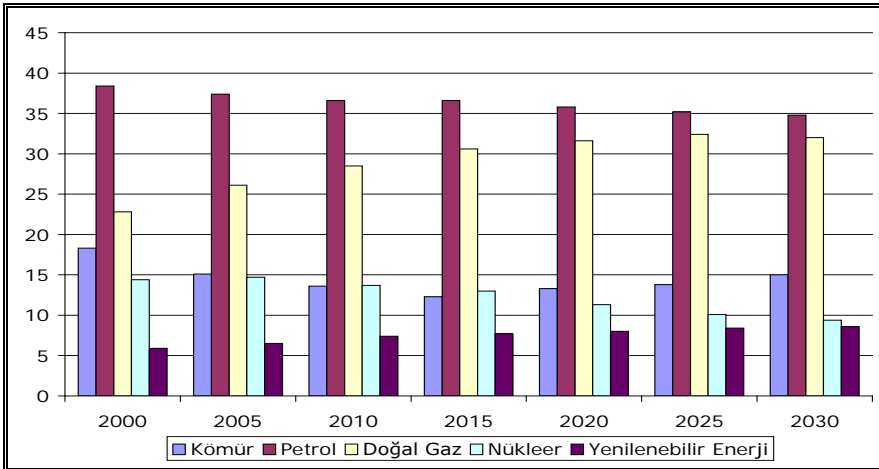
Şekil 2.6.a: Dünya Enerji Tüketiminin Dağılımı: 2000-2030 (Milyon tpe)

Kaynak: (Tonus, Genişleyen Avrupa Birliği'nin Enerji Politikaları Kapsamında Türkiye'nin Yeri ve Önemi, 2005)

Şekil 2.5a da Dünya üzerindeki enerji tüketiminde doğalgaz, petrol ve kömürün enerji tüketimindeki paylarının öneminin devam ettiği görülmektedir.

Şekil 2.6.b: AB Enerji Tüketiminin Dağılımı: 2000-2030 (%)

Kaynak: (Tonus, Genişleyen Avrupa Birliği'nin Enerji Politikaları Kapsamında Türkiye'nin Yeri ve Önemi, 2005)

Yapılan çalışmalarda 25 üyeli AB 'nin 2005 yılı enerji tüketiminin 1.727,4 ton petrol eşdeğeri (tpe) düzeyinde olacağı öngörülmektedir. Yukarıdaki Şekil 2.5b'deki verilere bakıldığında ise, toplam enerji tüketiminin %37,4'nün petrol, %26,1 doğalgaz, %15,1'i kömür, %14,7'si nükleer enerji ve %6,5'i yenilenebilir enerji kaynaklarından karşılanmaktadır. Genel olarak bakıldığında AB'nin enerji tüketiminin yaklaşık 2/3'ünü petrol ve doğalgaz oluşturmaktadır (**Tonus, 2005: 50-62**).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.AB ENERJİ POLİTİKALARININ AVRUPALILAŞTIRILMA KRİTERLERİ VE GİRİŞİMLERİ

Avrupa Birliği'nin enerjiye duyulan sınırsız ihtiyacı ve bu durumun yarattığı enerji bağımlılığı bu alandaki güvenlik endişelerini de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle Birlik, farklı çözüm arayışları içerisine girmiştir. Bu bağımlılığın azaltılması için enerji arz güvenliğinin sağlanarak alternatif enerji kaynaklarının bulunması gerektiği Komisyon tarafından hazırlanan raporlarda açıkça yer almaktadır. AB enerji politikalarının sürdürülebilir kalkınma, çevrenin korunması, enerji arz güvenliği ve rekabet gibi kriterler çerçevesinde oluşturularak uygulanması enerji alanında önemli gelişmelerin yaşanmasını sağlamıştır.

AB enerji politikaları için atılan önemli adımlardan biri de 1995 yılında yayınlanmış olan "Avrupa Birliği İçin Bir Enerji Politikası" adlı Beyaz Kitaptır. Bu kitaptaki en önemli üç öncelik yine enerji güvenliği, rekabet ve çevrenin korunmasıdır. AB'nin bu alandaki diğer hedefleri de sonrasında yayınlanan çok sayıdaki yeşil kitaplarda vurgulanmıştır.

3.1 AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ENERJİNİN AVRUPALILAŞTIRILMA KRİTERLERİ

Avrupa Birliği enerji alanındaki hedeflerine ulaşabilmek amacıyla farklı girişimlerde bulunarak uzun vadede çözüm arayışları içerisine girmiştir. Birlik, enerji konusunda kendi kendine yetemediği için hep dışarıya bağımlı kalmaktadır. Bu bağımlılık uluslararası sistemdeki tüm savaş ve krizlerden etkilenmiştir.

1986 yılında petrol fiyatlarının düşmesi ve aynı yıl yaşanan Çernobil Faciası AB'nin enerji kriterlerinin içerisine enerji arz güvenliği, çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerini de dâhil etmiştir. Bu facianın yıkımı nükleer enerjinin sürdürülebilir ve güvenilir olmadığını göstermiştir. 90'lı yıllara gelindiğinde ise enerji alanında gelişmeler yaşanırken Maastricht antlaşması ile "Topluluk" teriminin

yerini “Birlik” terimi almıştır. Bu antlaşmanın enerji ile ilgili olan en önemli kısmı ‘Trans-Avrupa Ağları’ girişimidir. Petrol ve doğalgaz depolanabilen enerji kaynaklarından olsa da bu depolama için Avrupa’da işleyen bir ağ bulunmamaktadır. Enerji alanındaki bu farkındalığın artması ile Komisyon 8 Mart 2006’da “Sürdürülebilir, Rekabetçi ve Güvenli Enerji için Avrupa Stratejisi Yeşil Kitabı”nı yayınlamıştır. Bu nedenle Avrupa sanayi rekabetçiliğinin artışı ve arz güvenliği en önemli alanlar olarak görülmektedir (Sarı, 2016: 52-56).

3.1.1 Avrupa Birliği’nde Enerji Güvenliği ve Rekabet

Günümüzde devletlerin, bölgesel ve uluslararası örgütlerin, çok taraflı şirketlerin yön verdiği enerji alanına, kaynakların belirleyiciliği de eklenmiştir. Petrol 1970’lerde en önemli enerji unsuru olurken doğalgaz, petrol ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranının artışı petrolün payını azaltmıştır. Petrolün ulaşım amaçlı kullanım oranındaki artışı devam ederken geleneksel olmayan yakıtların da değerlendirilmesi ile farklı politikalar şekillenmeye başlamıştır (Yıldız, 2015: 12-13).

Enerji kaynakları, devletlerin temel güvenlik sorunu haline gelmiş olmasına rağmen genel bir tanımı yapılamamaktadır. Bu durumun temel sebebi ülkeden ülkeye farklılık gösteren güvenlik algısıdır. Örneğin bir ülke için enerjinin arz güvenliği önemli iken diğer bir ülke için enerjinin talep güvenliği önemli olabilmektedir.

Enerji güvenliği tartışmaları, Winston Churchill’in Birinci Dünya Savaşı öncesinde İngiliz donanmasını Alman donanmasından daha hızlı bir hale getirmek amacıyla kömür yerine petrole dayalı gemiler oluşturma yönünde aldığı karar ile uluslararası politikanın en önemli konu başlıklarından biri olmuştur. Bu karar Ortadoğu ve Hazar Bölgesinin önemini arttırmaktadır. Çünkü bu bölgeler enerjinin kaynaklarıdır. Bu durum dönemin büyük güçleri açısından yeni bir güvenlik algısı oluşturmaktadır. Dolayısıyla enerji, küresel mücadelenin en hassas faktörü haline gelmektedir (Karabulut, 2016: 31-54).

19. yüzyılın ikinci yarısında, Rusya'nın Orta Asya'ya, İngiltere'nin ise Hindistan'a yayılması dünya üzerindeki petrol kaynakları için mücadelenin başlangıcı olmuştur. Bu mücadele o dönemde “Büyük Oyun” olarak ifade edilmektedir. Almanya ve ABD de yaptıkları stratejik mücadeleler ile bu oyunun birer parçası olmaktadır. Oyunun temelinde yatan ve ülkelerin dikkatini çeken en önemli husus Ortadoğu, Kafkaslar ve Hazar Bölgesindeki stratejik öneme sahip enerji kaynağı olan petrolün paylaşımıdır. Dolayısıyla bu enerji kaynaklarının bulunduğu yerler stratejik ticari geçiş noktası olarak görülmektedir. Bu nedenle küresel ülkeler için petrol taşıma güzergâhındaki boğazlar ve bu boğazlarda hâkimiyeti olan devletlerin önemi fazlasıyla artmaktadır. Enerji güvenliği ve deniz güvenliği arasındaki ilişki, bu dönemde başlamış ve günümüze kadar artarak devam etmiştir (Sevim, 2012: 4385-4389).

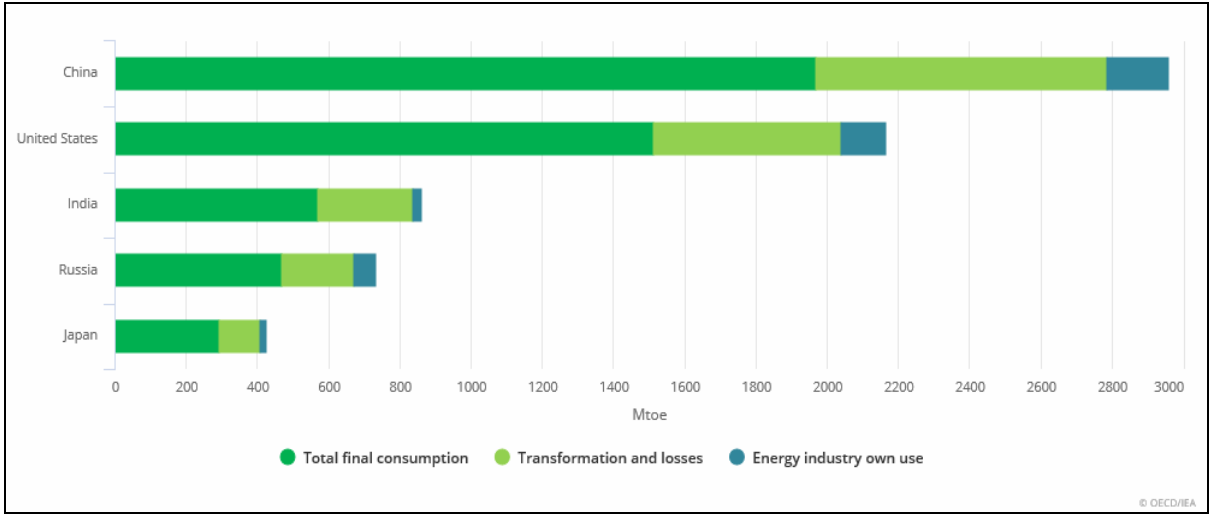
Enerji arz güvenliğinin sağlanmasıyla birlikte tüketici ülkelerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek biçimde petrol kaynaklarına ulaşabilmeleri söz konusu olabilmektedir. Bu durum ülkelerin enerji güvenlikleri ile ulusal güvenlikleri arasında doğru orantı kurmaktadır.

Enerji güvenliği sorunu, gerek ulusal gerekse uluslararası alanlarda üzerinde en çok konuşulan konulardan biridir. 21.yüzyıl ile birlikte bu kavramın kapsamı daha da genişlemiş alternatif kaynaklar, değişen güç dengeleri ve teknoloji enerji güvenliği ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Yeni enerji güvenliği tanımı, üretici kaynaklı enerji aktarımı, enerji arz zincirinin nasıl korunacağı, arz güvenliğine yönelik tehditler ve bu tehditlerin çeşitliliği, günümüz güvenlik koşullarının enerji ihracatçı ve ithalatçı devletler üzerindeki yansımalarının neler olduğu şeklindeki konu başlıklarını içermektedir (Çelikpala, 2014: 75-99).

Günümüzde, enerji açısından jeopolitik konumu ile önem taşıyan bu bölgelerde, barış ortamının sağlanması, istikrarlı bir ekonomi ve siyasi yapının varlığıyla mümkün olmaktadır. Ülkelerin uluslararası alanda güç dengeleri ve kurdukları ilişkiler enerji arzının ve ulaşımının güvenliğinin sağlanmasıyla doğrudan orantılıdır. Avrupa Komisyonu bu bağlamda enerji güvenliği tanımını “Stratejik stokların korunması veya

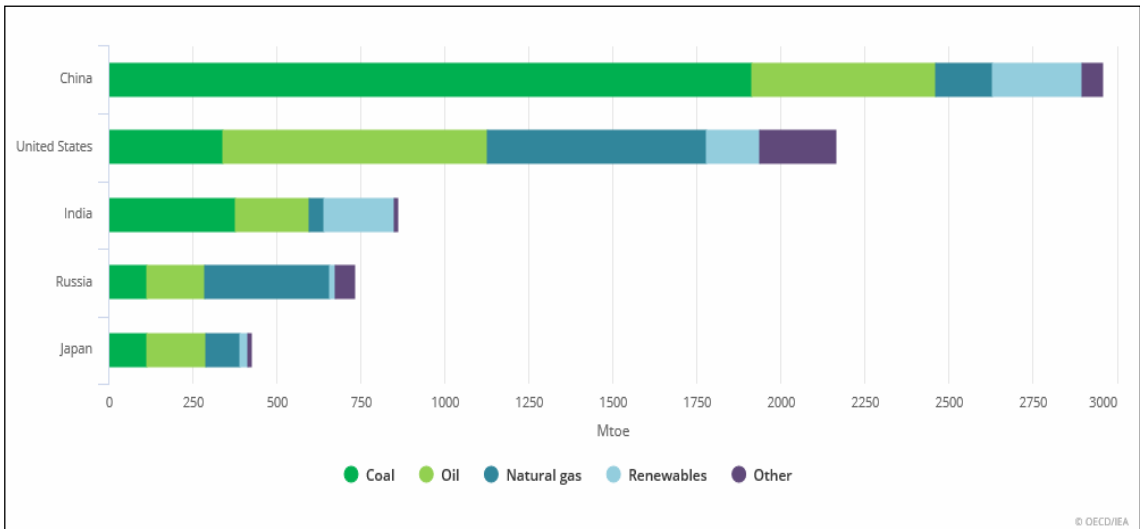
ekonomik şartlar için yeterli olmayan ulusal kaynakların yetersizliği yüzünden gelecekte önemli oranda sorun teşkil edecek enerji ihtiyacına karşı, ulaşılabilir ve istikrarlı dış kaynakları sağlama becerisi” şeklinde yapmaktadır (Turan, 2010: 43-72). Bu tanıma göre ülkeler, ihtiyaçlarını karşılayabilen güvenli, ekonomik ve düzenli bir enerji ithalatı yapabiliyorsa enerji güvenliğini sağlamış demektir. Enerji güvenliği; enerjiyi hem ithal hem de ihraç eden ülkeler açısından önem arz etmektedir. İthal eden ülkelerin enerji bağımlılığı nedeniyle sürekli garantiye ihtiyacı varken ihraç eden ülkelerin ekonomik refahı için enerji satışı önemlidir. Sonuç itibariyle enerji güvenliği açısından en riskli durumda olan ülkeler ithalatçı ülkelerdir. Aşağıdaki şekil ve tablolarda dünya enerji ihracatçılarının (en iyi 5 ülke) mevcut enerji rezervlerinin dağılımı ile enerji ithalatçı ülkeler karşılaştırılarak enerjinin arz güvenliğinin önemi vurgulanmıştır.

Şekil 3.1.1.a: Talebi karşılamak için mevcut toplam enerji miktarında ilk beş ülke

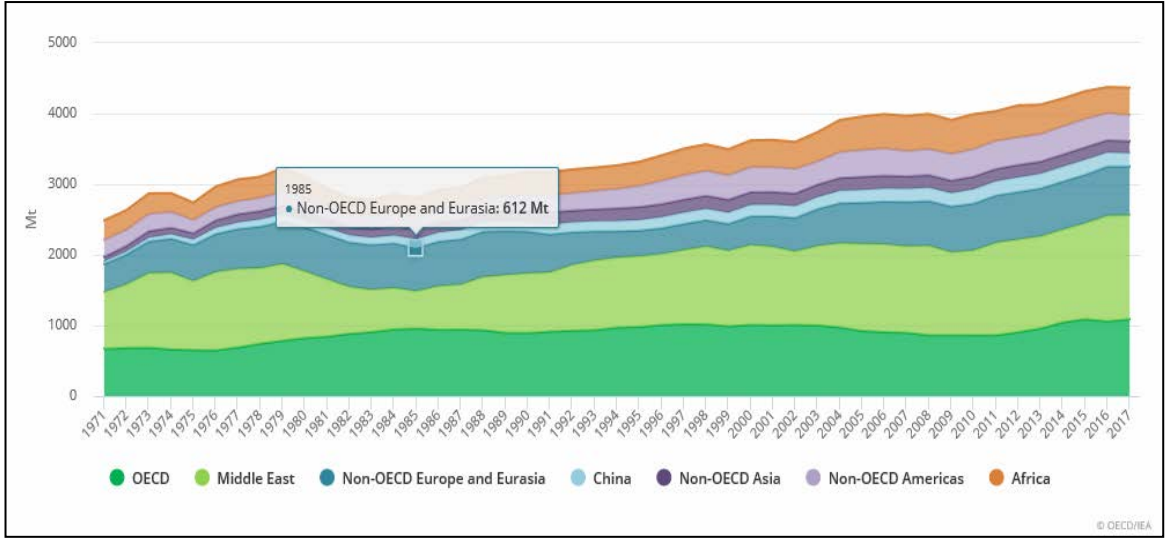
Kaynak: (Key World Energy Statistics, 2016)

Şekil 3.1.1.b: Mevcut Enerji Kaynağı Açısından En İyi Beş Ülke

Kaynak: (Key World Energy Statistics, 2016)

Şekil 3.1.1.c: Bölgelere göre Dünya ham petrol üretimi

Not: Ham petrol, hammaddeler, katkı maddeleri ve diğer hidrokarbonları içerir; OECD olmayan Asya, Çin'i hariç tutar.

Kaynak: (Key World Energy Statistics, 2016)

Tablo 3.1.1.a: Dünya enerji üreticiler, ithalatçılar, ihracatçılar karşılaştırılması

Üreticiler (2017 verileri)			Net İhracatçılar (2016 verileri)		Net ithalatçılar (2016 verileri)*	
	MT	% Dünya Toplamı		MT		MT
ABD	563	12.9	Suudi Arabistan	373	Çin	378
Suudi Arabistan	560	12.8	Rusya	254	ABD	371
Rusya	548	12.6	Irak	187	Hindistan	214
Kanada	237	5.4	BAE	120	Japonya	162
İran	229	5.2	İran	119	Kore	146
Irak	225	5.2	Kanada	113	Almanya	91
Çin	192	4.4	Kuveyt	108	İtalya	65
BAE	178	4.1	Venezuela	90	İspanya	64
Kuveyt	149	3.4	Nijerya	87	Hollanda	61
Brezilya	137	3.1	Angora	82	Fransa	55
Dünyanın geri kalanı	1347	30.9	Diğerleri	548	Diğerleri	506
Dünya	4365	100.0	Genel Toplam	2081	Genel Toplam	2113

*Not: Ham petrol, hammaddeler, katkı maddeleri ve diğer hidrokarbonların üretimini içerir; diğer yakıt kaynaklarından (yenilenebilir, kömür ve doğalgaz) sıvıları içermez.
BAE: Birleşik Arap Emirlikleri; MT: Milyon Ton

Kaynak: (Key World Energy Statistics, 2016)

Avrupa Komisyonu 2006 yılında, AB'nin kendi içindeki ekonomik refahı için enerji güvenliğinin şart olduğunu belirterek enerjinin öz yeterliliğini sağlayıp enerjiye olan bağımlılığı en aza indirmek amacıyla girişimlerde bulunmuştur. Avrupa, Birlik yapısı gereği hem sanayileşmiş hem de sanayileşmemiş ülkelerden oluştuğu için petrol ve gaz tedarikçisi ülkelere bağımlıdır. Bu nedenle Avrupa Konseyi karşılıklı işbirliğinin önemli olduğunu ve belirli bir bölgeye bağlı olmaksızın kaynak bakımından zengin olan ülkelere enerji taleplerinin karşılanması gerektiğini vurgulamaktadır (**Baykara, 2014: 61-67**).

AB'nin enerji açısından en fazla bağımlılığının olduğu ülke Rusya'dır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin, 1991 yılındaki çöküşü ile ekonomik sıkıntılar yaşan Rusya için enerji sektörü bir çıkış noktası olarak görülmüştür. Enerji, Avrupa Birliği ile Rusya arasındaki ticari ilişkilerin sürekliliğini sağlamaktadır. Örneğin uranyum ticareti, doğalgaz, elektrik borsası gibi konularda, AB ve Rusya'nın "yuvarlak masa organizasyonu" olarak nitelendirdiği ve taraflar arasında daha çok enerji verimliliği, çevre sorunları ve yatırım başlıklarının tartışıldığı toplantılar yapılmaktadır. Bu ticari ilişkileri düzenleyen iki yapı bulunmaktadır. "AB Rusya Ortak Enerji Teknoloji Merkezi" bunlardan biridir ve petrol, doğalgaz, elektrik, kömür, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının verimli kullanımı ile yatırımlar ve bu yatırımların teşviki amacıyla 5 Kasım 2002'de Moskova'da kurulmuştur. Diğer bir yapı ise üye ülkelere enerji alanları ile ilgili veri sağlarken potansiyel tehdit unsurlarını da tespit etmekte ve "piyasa gözlemevi" olarak nitelendirilmektedir. Rusya için AB çok iyi bir pazar iken AB için de Rusya özellikle doğal gaz ithalatı açısından oldukça önemlidir ve sektörde birbirlerinin doğal ortaklarıdır. Örneğin Litvanya, Slovakya, Estonya, Finlandiya, Letonya gibi üye ülkeler enerji tüketiminde sadece Rus gazı kullanmaktadır (**Kara, 2008: 18-19; 27-38; 43-46**).

Enerji sektöründe Dünya'nın en büyük ihracatçısı olan Rusya AB'yi gerek ekonomik gerek siyasi olarak kendine bağımlı hale getirmeye çalışmaktadır. Rusya bu kaynaklarını uluslararası sistemde güç silahı olarak kullanmaktadır. AB tükettiği enerjinin %50'sini ithalat yoluyla karşılarken bu oranın 2030 yılında %70'lere çıkma

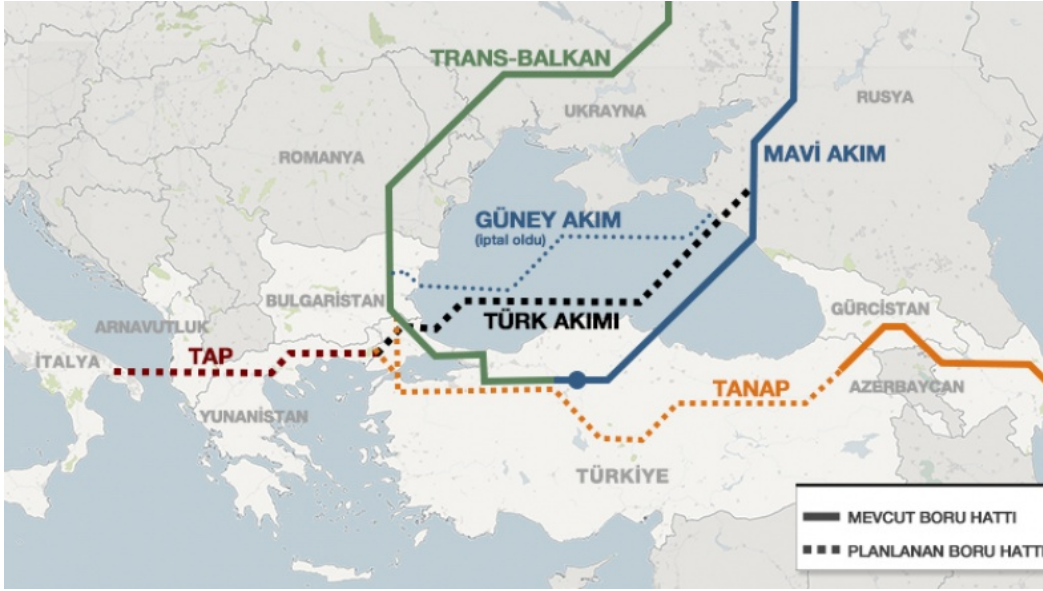
ihtimali AB'yi tedirgin etmektedir. Dolayısıyla AB içerde liberal bir iç pazar oluşturmayı amaçlarken bir yandan da enerji arz güvenliğini garanti altına almak için enerji ithalatını çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında, Cezayir 25 milyar metreküp ile AB'nin ikinci büyük tedarikçisi konumunda olmasına rağmen ihracat potansiyeli sınırlı kalmaktadır. Türkmenistan ise Birlik için başka bir tedarikçi ülke ancak Rus devlet şirketi Gazprom'un Avrupa'ya sağladığı 540 milyar metreküp doğal gaz miktarı ile karşılaştırıldığında Avrupa'nın tükettiği gazın sadece bir kısmını karşılayabilmektedir (**Tekir, 2015: 330-332**).

2009 yılında Birlik doğal gaz ithalatının yaklaşık %80'ni Rusya, Norveç ve Cezayir'den, ham petrol ithalatının %60'nı Rusya, Norveç ve Libya'dan, katı kömür ithalatının yaklaşık %80'nini Rusya, Kolombiya, Güney Afrika ve ABD'den karşılamaktadır. AB'nin enerji güvenliği sorunu bu bağımlılığının bir sonucudur ve bu durumu değiştirmedeği sürece hep bir sorun olarak kalacaktır. AB doğru stratejiler kullanarak bu sorunu çözmek zorundadır. Birlik güvenilir bir enerji altyapısı inşa ederek üye ülkeler ile tedarikçiler arasında enerji stratejileri belirlemeye çalışmaktadır. Bu stratejilerden biri de günümüzde hala enerji alanındaki çatışmaların nedenlerinden biri olan enerjinin ucuza taşınması sorunudur. Dolayısıyla Güney Gaz Koridoru, Kuzey Akım Boru Hattı gibi projeler enerji arz güvenliğinin sağlanması açısından oldukça önemlidir (**East Europe Energy Brief, 2013**)

Zengin enerji kaynaklarına sahip olan Rusya'nın enerji ihtiyacı fazla olan Avrupa'ya enerji nakli için kullandığı boru hatları bu nedenle hayati önem taşımaktadır. Rusya bu bağlamda AB için önemli bir ortaktır. Rusya'dan Avrupa'ya uzanan boru hatlarından biri olan Güney Akım, Rusya'dan başlayarak Karadeniz üzerinden Bulgaristan, Sırbistan, Macaristan, Slovenya ve Avusturya'ya aktarılması planlanan önemli bir boru hattı projesidir ve Nabucco Doğal Gaz Boru Hattı'na rakip olarak görülmektedir. Ancak proje Aralık 2014'te Bulgaristan ve AB'den gelen engeller ile Ukrayna Krizinin getirdiği yaptırımlar nedeniyle iptal olmuş bu projenin yerini Türk Akımı almıştır. Kasım 2015'deki uçak krizi ve Rusya ile Türkiye arasındaki politik durum nedeniyle Rusya Türk Akım Projesi ile ilgili görüşmeleri dondurmuş ve farklı bir

proje ile Kuzey Akım 2 boru hattını önermiştir. Bu boru hattı Baltık Denizi'nden Avrupa'ya doğal gaz ihraç edecektir. Bu proje ile toplam yıllık kapasitesi 55 milyar metreküp olan iki doğal gaz boru hattının, Rusya'dan Almanya'ya Baltık Denizinin altından döşenmesi planlanmaktadır. 2019 yılında tamamlanması beklenen Kuzey Akım 2 Boru Hattı; Rusya, Finlandiya, İsveç, Danimarka ve Almanya'nın münhasır ekonomik bölgelerinden ve Rusya, Danimarka, Almanya'nın deniz sularından geçecektir **(İsmayilov, 2016: 2)**. Yamal-Avrupa I boru hattı ise Rus gazını AB'ye bağlayan birinci hattır ve yapımına 1992 yılında başlanmıştır. 1999 yılında yapımı tamamlanan bu hat Rusya'nın Yamal Yarımadasından başlayarak Beyaz Rusya ve Polonya'yı geçerek Almanya'ya ulaşmaktadır. Yamal-Avrupa I boru hattı Rusya'nın Avrupa'ya ihraç ettiği doğal gazın yaklaşık %25'ini oluşturmaktadır **(Akdoğan, 2008: 96)**. Yamal Avrupa II boru hattı ise önemli miktardaki doğal gaz ve petrol rezervlerini Beyaz Rusya ve Polonya üzerinden Avrupa'ya aktarmaktadır. Gazprom şirketi için oldukça önemli olan bu hat 1990 yılında faaliyete geçen ilk doğalgaz boru hattının ikinci koludur **(Telli, 2014: 162)**. Baltık Boru Hattı da Rusya'nın Avrupa'ya uzanan enerji boru hatlarından bir diğeridir. Bu boru hattı ham petrolü Rusya'nın Batı Sibirya Bölgesi'nden Batı Avrupa ve Kuzey pazarlarına taşımaktadır. Baltık Boru Hattı, enerji ihracında aracı devletleri ortadan kaldırarak Kuzey Avrupa enerji pazarlarına doğrudan iniş imkanı sağlaması açısından Rusya için büyük önem taşımaktadır. Rus ham petrolünün yaklaşık %70'nin Avrupa'ya geçişini sağlayan Druzhba Boru Hattı ise Ukrayna, Slovakya, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan üzerinden Almanya'ya ulaşmaktadır **(Telli, 2014: 167)**.

Şekil 3.1.1.d: Türk Akımı ve Güney Akım Projelerinin Güzergâhları

Kaynak: (Enerji Jeopolitiği, “Türk Akımı” , 2018)

AB'nin uluslararası sistemde enerji konusunda yaşadığı kaygıların, aldığı önlemlerin, oluşturduğu stratejilerin nedenlerinden biri de ana tedarikçi ülke olan Rusya'dır. Ayrıca yaşanan krizler, savaşlar, enerji bakımından önem arz eden bölgeler, AB'yi enerji ile ilgili yaşanan tüm olaylara yakın tutmuştur. Ukrayna krizi, Turuncu Devrim, Rusya-Gürcistan savaşı, enerji jeopolitiği açısından önemi artan Hazar ve Orta Asya gibi enerji kaynakları açısından önemli olan bölgeler, bu örneklerden sadece bir kaçıdır.

SSCB'nin dağılmasıyla 1990 yılında bağımsızlığını ilan eden Ukrayna, Avrupa ve Rusya arasında kalmıştır. Bunun nedeni ülkenin Rusya'yı destekleyen doğusu ve Avrupa'yı destekleyen batısı arasındaki bölünmüşlük ile ortaya çıkan kimlik krizidir. Ukrayna Rusya'dan bağımsız hareket edebilmek için Batı'ya yanaşmaktadır. Çünkü Rusya Ukrayna'yı kendinden bağımsız bir ülke olarak görmeyi kabul etmemiştir. 2004 yılında ise AB den beklediğini göremeyen Ukrayna yüzünü Rusya'ya dönmüştür. Ülkenin Rusya'dan tamamen kopamama nedenlerinden biri de Sovyetler döneminde uygulanan Ruslaştırma politikaları ile özellikle ülkenin doğusundaki Rus nüfusunun

fazla olmasıdır. Diğer bir neden ise yaşanan ticari ilişkilerdir. Rusya, özellikle gaz ve petrol alanlarında Ukrayna dış ticaretinde birinci sırada yer almaktadır. Rusya için de Ukrayna, ülkenin Avrupa'ya açılan kapısıdır. Çünkü Rus gazının %80'ini Avrupa'ya Ukrayna topraklarındaki boru hatları üzerinden taşınmaktadır. Sonuç olarak Ukrayna, Avrupa ve Rusya arasında bölünmüş ve Rusya'ya bağımlı bir iç politika yürütmeye çalışan bir ülke konumundadır. 2004 yılında Kuçma'nın otoriter rejimi ile yönetilen Ukrayna, başkanlık seçimlerine yönelmiştir. 21 Kasım 2004 tarihinde yapılacak olan bu seçim ülke için önemli bir olay olan "Turuncu Devrim"e neden olmuştur. Bu devrim Ukrayna seçimlerinde Avrupa yanlısı seslerin yükseldiği ve ikinci tur seçimlerinde belirleyici olan bir olaydır. Moskova ise bu durumu anti-demokratik bir devrim olarak nitelendirmektedir. Rusya destekli Yanukoviç ile batı destekli Yuşçenko arasındaki bu seçim, ülkede protestolara neden olmuş ve seçim ülkenin Batı yanlıları ve Rusya destekçileri arasındaki tartışmalara dönüşmüştür. İkinci tur seçimlerinde Ukrayna'da yapılan yönetim değişikliği ile Washington yanlısı Viktor Yuşçenko iktidara gelerek ülkenin üçüncü devlet başkanı olmuş ve batı yanlısı bir dış politika izlemiştir. Bu süreçte dünyanın en büyük doğal gaz rezervlerini elinde bulunduran Gazprom şirketi piyasa kurallarına uyum sağlayacağını belirterek gaz fiyatlarını yükseltmiştir. Ukrayna'daki gaz akışı Kiev'in bu yüksek fiyatları kabul etmemesi ile kesintiye uğramıştır. Önemli miktarda azalan Rus gazı nedeniyle AB üye ülkeleri Rusya federasyonuna şikâyette bulunurken Ukrayna uygun bir fiyat üzerinden anlaşma talebinde bulunmuştur. (Kısacık, 2017: 106-110, 177). 2009 yılında Ukrayna'da yaşanan ekonomik kriz, doğalgaz krizi ve AB ile NATO'nun Ukrayna'ya üyelik vermemesi Batı yanlısı olan halkın bir kısmını küstürmüştür. Böylece 2010 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Rus yanlısı Yanukoviç göreve gelmiştir (Sönmez ve diğerleri, 2015: 656-670). Yanukoviç'in göreve gelmesi Rusya'yı mutlu etmiştir. Çünkü Yanukoviç Rusya için oldukça büyük bir önem taşıyan Sivastatopol'daki Rus deniz filosunun 2042 yılına kadar kalması üzerine bir antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşma ile Ukrayna da kendi amacına ulaşmış Rusya'dan doğalgazı indirimli olarak alabilmiştir. Dış politikada Yanukoviç, kendi yararına olan neyse o çizgide ilerlemiş ne Batı'ya ne de Moskova'ya sırtını dönmüştür (Sarı, 2015: 91).

1998 yılında ise AB ve Ukrayna arasında imzalanarak yürürlüğe giren “Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması” AB üyeliği vaat etmese de iki ülke arasında oluşturulacak olan ekonomik ilişkiler açısından önem teşkil etmektedir.

Bu amaçla oluşturulmuş olan “Avrupa Komşuluk Politikası” da Ukrayna’da güvenlik ve istikrarı sağlayacak düzenlemeleri içermektedir. Ukrayna AB ile ilişkilerini geliştirirken diğer taraftan da Bağımsız Devletler Topluluğu’nun (BDT) birçok organizasyonunda da yer almıştır. Aşağıdaki tabloda Ukrayna’nın BDT ve AB ülkeleriyle olan ticaret hacmi gösterilmektedir.

Tablo 3.1.1.b: Ukrayna’nın BDT ve AB ile Ticaret Durumu

Yıl	Ukrayna ile BDT arasında (milyar dolar)			Ukrayna ile AB ülkeleri arasında (milyar dolar)		
	İthalat	İhracat	Ticaret dengesi	İthalat	İhracat	Ticaret dengesi
2004	14,87	8,6	-6,31	11	9,54	1,44
2006	20,19	12,67	-7,52	16,19	12,08	-4,10
2008	33,57	23,81	-9,76	28,86	18,12	-10,73
2010	26,70	18,74	-7,95	19,10	13,05	-6,04
2012	34,45	25,30	-9,14	26,15	17,08	-9,07

Kaynak: (Semercioğlu, Ukrayna Krizi Bağlamında AB-Rusya İlişkilerinin Ekonomik Politikası, 2016)

Tablodaki veriler değerlendirildiğinde Ukrayna’nın AB ile Rusya arasında bir denge politikası izlediği; Batı ile ilişkilerini geliştirirken Rusya’nın ekonomik ve siyasi baskılarını azaltmak için BDT ile de ilişkilerini sürdürmeye çalıştığını söylemek mümkün olacaktır. Ayrıca 2008 yılında Dünya Ticaret Örgütü’ne üye olan Ukrayna, AB ülkeleri ile arasındaki ticaret hacmini de arttırmıştır. Genel olarak bakıldığında, Ukrayna her ne kadar Batı ile ilişkilerini geliştirmeye çalışsa da ülkenin izlediği

politikaların temelini Rusya ile olan siyasi, ekonomik, etnik ilişkileri ve enerji bağımlılığı oluşturmaktadır. 1994 yılında ise AB ve Rusya arasında imzalanan “Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması” ile başlayan ilişkiler 2000’li yıllarda artarak devam etmiş 2005 yılında Rusya, Batı karşısında kendisini daha güçlü hissetmiştir. AB üyelerinin Rusya’ya 2007 yılında yaptığı yatırımlar, 2004 yılındaki yatırımlara oranla iki kat artmış ve 21,1 milyar dolara ulaşmıştır. Hollanda, Almanya ve İtalya Rusya’nın ticaret hacminin en fazla olduğu AB ülkelerindedir (Semerciöğlu, 2016: 191).

Tablo 3.1.1.c: Rusya’nın AB’deki ilk 10 Ticaret Ortağı

	Rusya’nın İhracatı(milyar dolar)	Rusya’nın İthalatı(milyar dolar)
Letonya	10,3	0,8
Çek Cum.	6	5,3
Belçika	7,7	4
Finlandiya	13,3	5,4
Fransa	9,2	13
İngiltere	16,5	8,1
Polonya	19,6	8,3
İtalya	39,3	14,5
Almanya	37	38
Hollanda	70,1	5,8

Kaynak: (Semerciöğlu, Ukrayna Krizi Bağlamında AB-Rusya İlişkilerinin Ekonomik Politikası, 2016)

AB’de enerji güvenliği sorununun önemini arttıran örnek olaylardan bir diğeri ise 2008 yılı Rusya-Gürcistan savaşıdır. Bu savaş AB içerisinde görüş ayrılıklarına neden olurken geçmiş deneyimler AB’nin yumuşak gücünü ön plana çıkarmıştır. Bu

süreçte Doğu Avrupa ülkeleri ve İngiltere Rusya'ya karşı yaptırımlar uygulanmasını talep etmiştir. Ancak Fransa'nın, Avrupa Birliği dönem başkanlığı zamanına denk gelmesi ve Almanya'nın da Sovyetler ile yaşanan soğuk savaştan en çok etkilenen Avrupa ülkesi olması Rusya'ya karşı izlenecek olan politikada çözüm odaklı olunmayı zorunlu kılmıştır. Gürcistan, demokratik değerler ile Avrupa'ya yaklaşmaya çalışmıştır. Dolayısıyla Birlik için en mantıklı yol ateşkes çağrısı olmuştur. Nikolas Sarkozy AB adına tam yetkili olduğundan Moskova ve Tiflis arasında yürüttüğü aktif politikanın sonucu olarak ateşkesi sağlamıştır. Ancak 27 Ağustos'ta Rusya'nın Güney Osetya ve Abhazya'nın bağımsızlıklarını tanınması üzerine AB içerisinde Rusya'ya karşı yaptırım uygulanması yönündeki baskının derecesi de iyice artmıştır. AB, 2 Aralık 2008'de "Gerçekleri Araştırma Komisyonu" kursa da Rusya bölgede faaliyetlere izin vermemiştir. Sonuç olarak AB'nin tüm çabalarına rağmen kazanan demokrasi değil otorite olmuştur. Batıya karşı olan güven sarsılırken Rusya'da Putin daha güçlü bir siyasi aktör olmuştur (Erkan, 2016: 41-64).

AB'nin enerji konusunda Rusya'dan gelecek herhangi bir ambargoyu karşılayabilecek bir enerji kapasitesi bulunmamaktadır. Bu nedenle AB enerji ihtiyacı konusunda tek bir ülkeye yüksek yüzdeler ile bağımlı olmak yerine, özellikle ekonomik ve siyasi güvenlik açısından alternatif enerji kaynakları bulmanın daha önemli olduğunun farkındadır. Bu nedenle Orta Doğu ve Rusya gibi bölgelere enerji ithalatı bakımından bağımlı olan AB enerji arz güvenliği açısından kaynaklarını çeşitlendirerek bölgesel işbirliği girişimlerinde bulunmuştur. Dünya üzerinde enerji kaynakları açısından zengin olan bölgeleri de takip eden ve yaklaşık olarak %50 doğalgaz, %75 ise petrolde dışa bağımlı olan AB, hidrokarbon kaynaklarının fazla olduğu ve petrol açısından da coğrafi mekân niteliği taşıyan Hazar ve Orta Asya bölgelerini enerji ithalatı bakımından önemsemektedir. Uluslararası Enerji Ajansı bölgenin enerji rezervleri hakkında tahminlerde bulunduğu raporunda, bölgenin petrol rezervlerinin 15-40 milyar varil, ilave olası rezervlerinin ise 70-150 milyar varil olduğunu belirtmektedir. Doğalgaz için ise yapılan tahmin 6,7 - 9,2 trilyon metreküp ilave olarak da 8 trilyon metreküp dolaylarındadır. Hazar ve Orta Asya bölgelerinin Birlik açısından önemli olmasının

birçok nedeni vardır. Enerji kaynaklarının büyük bir kısmını karşıladığı Kuzey Buz Denizi rezervlerinin yakın zamanda tükenmesi bunlardan biridir. Ayrıca AB, sorunlu olan Orta Doğu bölgesine olan bağımlılığını da azaltma imkânı bulabilmektedir. Enerji ithalatı açısından AB'yi zorlayan diğer bir etki deniz yolu taşımacılığıdır. Çünkü bu şekilde ithal edilen enerji kaynakları çevreye oldukça zarar verirken maliyeti de yükseltmektedir. AB her ne kadar boru hatları yönünden büyük oranda Rusya'ya bağlı olsa da ülke ile yaşanan sorunlar enerji güvenliği kaygısını arttırarak enerji ithalatının farklı bölgelerden sağlanması gerektiğini ortaya koymaktadır (**Yatar, 2007: 106-108**).

Enerji güvenliği kavramının ortaya çıkışı AB'nin enerji tedarikçisi ülkeler ile ekonomik ve siyasi olarak karşı karşıya geldiği dönemleri kapsamaktadır. Uluslararası sistemde bir yandan barış ve istikrarı bir yandan ekonomik ve siyasi bütünlüğü sağlama çabaları AB'yi hem kendi içinde hem de dış politikasında zorunlu kararlar almaya ve bu kararları uygulamaya zorlamıştır. Bu rekabet ortamında bağımlılığını en asgari düzeye indirmeye çalışan Birlik bir takım girişimlerde bulunarak bazı enerji politikaları ve stratejiler belirlemektedir. Avrupa Birliği'nin enerji güvenliğine yönelik oluşturduğu yardım programlarından ilki AB-Rusya Federasyonu Enerji Diyalogu'dur. Bu diyalogda amaç; doğalgaz, petrol, enerji tasarrufu, çevrenin korunması ve elektrik alanlarında Rusya ile olan ortaklık sürecini geliştirerek enerji piyasalarının karşılıklı olarak açılmasıdır. Enerji güvenliğine yönelik oluşturulan diğer bir program ise İNOGATE'dir. Bu program AB'nin enerji kaynakları açısından bağımlılığın en fazla olduğu doğalgaz ile ilgili Kafkasya ve Orta Asya ülkelerine yapılan teknik yardımlardır. Bu proje ile AB birçok ülkeyle ikili antlaşmalar yapma fırsatı bulmuştur. AB Avrupa'dan Orta Asya'ya kadar Karadeniz üzerinden giden ulaştırma koridorunun geliştirilmesi için uluslararası bir yardım programı ile TRACECA projesini oluşturmuştur. Bazı kaynaklar bu projenin asıl amacının Asya'dan Avrupa'ya uzanarak Kafkasya'yı da içine alan Büyük İpek Yolu'nun yeniden oluşturulma fikri olduğunu belirtmektedir (**Yatar, 2007: 109-112**).

3.1.2 Avrupa Birliği'nde Sürdürülebilir Enerji ve Çevrenin Korunması

Sanayi Devrimi ile artan makineleşme ve beraberinde getirdiği enerji talebi ciddi çevre sorunlarına neden olmaktadır. Birlik, enerjinin çıkarımından kullanım aşamasına gelinceye kadar çevreye çok fazla zarar verildiğini fark ederek önlemler almak için bir takım girişimlerde bulunmuştur. Avrupa Birliği, çevre sorunlarına yönelik 1972 yılında Birinci Eylem Programı'nı yürürlüğe koymuştur. Programda Avrupa Birliği Ortak Çevre Politikası'nın prensipleri ve hedefleri belirlenmektedir. AB'nin çevre politikasının yasal dayanağı 1987 Avrupa Tek Senedi'dir. Roma Antlaşması "çevre" başlıklı dokuzuncu maddesine göre; insan sağlığını korumak, çevreyi korumak, doğal kaynakların akılcı kullanımı, uluslararası düzeyde bölgesel ya da global çevre sorunları ile ilgili önlemlerin alınması sürdürülebilir kalkınma için önemlidir (Ferhatoğlu, 2003: 1-7). AB, çevre sorunları ile ilgili önlemler alırken yenilenebilir enerjinin gerekliliği ve önemi de her geçen gün artmaktadır. Çünkü yenilenebilir enerji kaynakları, çevre sorunlarını azaltırken aynı zamanda enerji arzının da bir kısmını karşılayabilmektedir.

Tablo 3.1.2.a: Toplam Enerji Tüketimlerinde Enerji Kaynaklarının Payı

	1990	2000	2010	2020	2030
Katı Yakıtlar	27.8	18.5	15.8	13.8	15.5
Petrol	38.3	38.4	36.9	35.5	33.8
Doğalgaz	16.7	22.8	25.5	28.1	27.3
Nükleer Enerji	12.7	14.4	13.7	12.1	11.1
Yenilenebilir Enerji	4.4	5.8	7.9	10.4	12.2

Kaynak: (European Energy and Transport Trends to 2030-update, 2005)

Petrol, kömür ve gaz gibi enerji kaynakları yenilenebilir olmamakla birlikte çevreye ciddi zararlar vermektedirler. Nükleer santraller ortaya çıkardıkları atıklar ile çevre için tehlike oluşturmaktadır. Dünyadaki nükleer enerji tesisleri yılda yaklaşık 10 bin ton nükleer atık üretmektedir. AB'nin hem enerji ihtiyacının artması hem de ciddi

çevre sorunları ile savaşması açısından yenilenebilir enerji önemli bir girişimdir (**Kum, 2009: 207-223**).

Yenilenebilir enerji kaynakları, kaynağı doğada bulunan, sürdürülebilir, çevreye sera gazı yaymayan “temiz enerji” olarak da adlandırılan enerji kaynaklarına verilen isimdir. Güneş, dalga enerjisi, rüzgâr, jeotermal enerji, hidroelektrik, biyokütle gibi kaynaklar yenilenebilir enerji kaynaklarıdır ve geçmiş yıllara oranla özellikle elektrik üretiminde çok fazla kullanılmaktadırlar. Bu kaynakların kullanımının artması amacıyla birçok ülke teşviklerde bulunmaktadır. Çünkü yaşanan enerji krizleri, petrol, kömür ve doğal gaz gibi fosil yakıtlarının tükeneceği endişesi, karbondioksit ve metan başta olmak üzere sera gazlarının salınımı ve bu gazların neden olduğu küresel ısınma, tehlike arz eden çevre sorunları, yenilenebilir enerji kullanımının gerekliliğini ortaya koymaktadır (**Uluatam, 2010: 35-37**).

Lizbon Antlaşması'nın Birlik için önemli olan maddelerinden biri de rekabetçi ve yenilenebilir bir enerji alt yapısıyla ekonomik büyümeyi sağlamaktır. Komisyon 1968'de “Toplumsal Enerji Politikası” ile AB'nin ithalata bağımlılık riskini azaltarak alternatif ve yenilenebilir enerji çeşitliliğini arttırmayı amaçlamaktaydı. Ancak 1970'lerden sonra ortaya çıkan enerji krizleri bu amacın gerçekleşmesini engellemiştir. Bu nedenle AB'nin yenilenebilir enerji ile ilgili ortaya koyacağı teşvik çabaları ve girişimlerini biran önce uygulamaya koyması gerekmektedir. 2005 ve 2013 yıllarında AB bu çabaları ile yenilenebilir enerji payının büyüme oranı açısından dünyadaki ikinci bölgelerden biri olurken 2005-2012 yılları arasında ise en yüksek yatırımcı oldu. Birlik için temiz enerji farkındalığını arttıran bir diğer etken ise İklim değişikliği ile mücadelenin hukuki temellerini oluşturan, Birleşmiş Milletler Çerçeve Sözleşmesine uyum ve çevrenin korunması temelinde oluşturulan İklim Değişikliği Sözleşmesidir. Bu sözleşme ile Birlik enerji tüketiminde yenilenebilir enerji oranının artışı amacıyla teşvikler oluşturarak girişimlerde bulunmaktadır.

AB'de yenilenebilir enerji kaynakları denildiğinde ilk sırada olan kaynak sürdürülebilir biyoakıtlardır. Bunun nedeni AB'de ulaşım alanındaki enerji ihtiyacının

%10'un yenilenebilir enerji kaynaklarından oluşmasının hedeflenmesidir. Hidroelektrik ile rüzgâr enerjisi ise AB'nin bio-yakıtlardan sonra en çok kullandığı yenilenebilir enerji kaynaklarındandır. Avrupa Birliği Yenilenebilir Enerji Desteğiyle 2020 hedeflerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Böylece büyüme oranları artarken maliyetler de azalmaktadır. AB'nin teşvik ettiği "Karbon Yakalama Ve Depolama (CCS)" ile daha önceki teknolojilerden daha güvenli bir enerji sistemi ortaya çıkmaktadır. Enerji bağımlılığını en aza indirmek isteyen Birlik farklı alanlarda entegre teknolojileri adı altında yeni çözümler geliştirmektedir. "İletişim Sistemi Operatörleri (TSO)" bu amaç için oluşturulan yeni modellerdendir. AB, "Enerji Verimlilik ve Eko Tasarım Direktifleri" ile akıllı şebeke operasyon araçlarına, ulaşımda elektrikli araçlara, inşaat sektöründe enerji verimli ve sıfır enerji bina inşaatlarına teşvikte bulunmaktadır. Bu girişimler ile 2015 yılında yenilenebilir enerjinin toplam tüketimdeki oranını %17 arttırarak 2020 hedeflerinin bir kısmını gerçekleştirmiştir. Danimarka, Romanya, Macaristan, Finlandiya, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, İtalya, Bulgaristan, Litvanya, İsveç, Estonya ülkeleri AB'de yenilenebilir enerji konusunda en başarılı olan ülkelerdir. (Şekerci, 2017: 109-114).

Yenilenebilir enerji yatırımları açısından 2000-2007 yılları arası Birlik için önemli adımların atıldığı yıllardır. Avrupa Birliği'nin 2006 yılında hidroelektrikten elektrik üretimi 344.6, rüzgâr tribünlerinden 82.3TWh, biyokütle 89.8TWh, jeotermalden ise 5.6 TWh'dir. 2007 yılında ise petrol ve katı yakıt kullanımının yerini yenilenebilir enerji kaynakları almaktadır. AB'nin bu yıllarda yenilenebilir enerji kullanımını %15 civarında iken belirlediği yeni stratejiler ve politikalar ile 2010 yılında bu oran % 21'lere kadar yükselmektedir. Rüzgâr enerjisi 13GW'den 57GW kurulu güce ulaşırken jeotermal kapasitesi 857MW, hidroelektrik kapasitesi ise 227MW'ye yükselmektedir (Şekercioğlu, 2011: 59-60). Tablo 3.1.2.b'de AB toplam enerji tüketiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının oranı gösterilmektedir.

Tablo 3.1.2.b: AB Toplam Enerji Tüketiminde Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Oranı

Ülke	2005'deki durum (%)	2020 hedefleri (%)	Ülke	2005'deki durum (%)	2020 hedefleri (%)
Almanya	5,8	18	İsveç	39,8	49
Avusturya	23,3	34	İtalya	5,2	17
Belçika	2,2	13	Letonya	32,6	40
Birleşik Krallık	1,3	15	Litvanya	15	23
Bulgaristan	9,4	16	Lüksemburg	0,9	11
Çek Cumhuriyeti	6,1	13	Macaristan	4,3	13
Danimarka	17	30	Malta	0	10
Estonya	18	25	Polonya	7,2	15
Finlandiya	28,5	38	Portekiz	20,5	31
Fransa	10,3	23	Romanya	17,8	24
Güney Kıbrıs	2,9	13	Slovak Cumhuriyeti	6,7	14
Hollanda	2,4	14	Slovenya	16	25
İrlanda	3,1	16	Yunanistan	6,9	18
İspanya	8,7	20	TOPLULUK	-	20

Kaynak: (Uluatam, Yenilenebilir Enerji Teşvikleri, *Avrupa Birliği Proje Geliştirme Ve İzleme Müdürlüğü*, 2010)

Avrupa Birliği'nin 2020-2030 dönemi için yenilenebilir enerji raporu hazırlanırken 2016 yılı raporundan esinlenilmektedir. Komisyonun yenilenebilir enerji raporu, AB'de biyoenerji tüketimi ile ilgili maddeleri içermektedir. Raporda üye ülkelerin biyoenerji kullanımı, bunun sosyal ve ekonomik etkileri, biyoenerji kullanımı

kaynaklı çevresel etkiler değerlendirilmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarından olan biyokütlenin kullanımı 2004 ve 2015 yıllarında artarken 2011'den sonra düzenli büyüme göstermektedir. 2015 yılında biyokütlenin %13'ü yenilenebilir elektrik, %17'si ise yenilenebilir ulaştırma sektöründe kullanılmaktadır. Biyokütle enerji üç maddeden oluşmaktadır. Bunlardan ilki katı biyokütle diye adlandırılır ve içeriği odun, talaş, odun parçaları ve tortulardan oluşmaktadır. İkincisi üretilen biyogazdır. Biyogaz ise fermantasyon yolu ile atık çamur ve enerji bitkilerinden elde edilmektedir. Sonuncusu ise farklı biyokütle türlerinden oluşan biyoyakıtlardır. AB'nin katı biyokütle kullanımında hâkim olan madde odun olduğundan yenilenebilir enerji tüketiminin yaklaşık yarısı odundan oluşmakta olup daha çok ısıtma ve elektrik için kullanılmaktadır **(ENER, 2017)**.

Avrupa Birliği'nin yenilenebilir enerji kullanımı ile ilgili attığı önemli adımlardan bir diğeri ise 2006 yılında kurduğu "AB Akıllı Şebekeler Teknoloji Platformu"dur. Bu platformun kurulma amacı kesintisiz enerji ihtiyacının karşılanmasının yanı sıra rüzgâr, güneş gibi yenilenebilir enerji kaynaklarını üreterek karbon emisyonunu azaltmaktır. Kurulacak olan bu Akıllı Şebeke sistemleri ile ileri ölçüm altyapısı kurularak elektrik hatları iyileştirilmektedir. Bu sistemde her ne kadar maliyetler yüksek olsa da yapılan tasarruf ve çevreye olan zararın azalması açısından Birlik için oldukça önemlidir. AB ülkeleri ve aday ülkeler akıllı şebekelere ulaşmak için gerekli araştırmalar sonucu, son 10 yılda 300 kadar akıllı şebeke projesine 5.5 milyar euro yatırım yapmıştır. AB'nin 2020 yılı hedefi ise 240 milyon akıllı sayacın aktifleştirmektir. Avrupa Birliği bu platform ile Avrupa küresel pazarda rekabet gücünü arttırmayı amaçlamaktadır **(Kırmızıoğlu, TMMOB)**. Aşağıdaki tabloda geleneksel şebeke ile akıllı şebekenin özellikleri karşılaştırılmaktadır.

Tablo 3.1.2.c: Geleneksel Şebeke ile akıllı Şebeke  zelliklerinin karşılaştırılması

GELENEKSEL ŞEBEKE	AKILLI ŞEBEKE
Elektronik cihazlar	Dijital cihazlar
Çok sınırlı ve tek yönlü iletişim	İki yönlü karşılıklı iletişim
Sınırlı Şeffaf olmayan operasyon	Ekrandan izlenebilen noktasal operasyon
Güç akışı üzerinde sınırlı denetim	Yaygın otomasyon ve kontrol
Manuel bakım	Otomatik kendi kendini iyileŐtirme
Bireysel çalışma	Kurumsal bazda bilgi entegrasyonu koordineli çalışma
KiŐisel inisiyatif	Karar destek sistemleri, akıllı güvenilirlik mekanizmaları
Sınırlı fiyat tarifeleri	Dinamik Tarife

Kaynak: (Cengiz, Türkiye’de akıllı Şebekeler üzerine bir inceleme, 2015)

2007 yılının Mart ayında Komisyon “Enerji Ve İklim Değişikliği” paketinde 2020 yılına kadar gerçekleştirilmesi gereken iklim değişikliğiyle mücadelede gerekli tedbirlerin alınması hususundaki hedefleri belirlemektedir. Bu hedefler; 2020 yılına kadar yenilenebilir enerjinin %20 oranında artışı, ulaşımda biyoyakıt kullanımının %10 artışı, birincil enerji tüketiminde %20 oranında tasarrufun sağlanması, 1990 yılı ile karşılaştırıldığında 2020 yılına kadar sera gazı emisyonununun %20 azaltılmasıdır. Tüm bu girişimlerin başarıya ulaşması için “enerji tek pazarının” tamamlanması gerekmektedir.10 Kasım 2010 da Komisyon Enerji 2020 stratejisi yayınlayarak tümüyle

entegre enerji pazarı oluşturabilen ve verimli enerji kullanımını sağlayabilen bir Avrupa hedefi ortaya koymaktadır. Birlik 2011 yılında açıklanan “2050 Enerji Yol Haritasında” ise sera gazı salınımlarını %80’in üzerinde azaltmayı hedeflemektedir. AB enerji arzında yenilenebilir enerji oranını arttırırken bir yandan da çevreyi koruyan, temiz enerji bilinci gelişen bir tüketici toplumu oluşturmak istemektedir. Bu amaçla çevreye daha az zarar verecek ürünler üretilmesi için girişimlerde bulunan AB 2009/125/AT sayılı Çerçeve Direktifi yayınlanmıştır. Tüketicilerin bilinçlenmesi için ise kullanılan ürünün enerji performansını, sınıfını ve kullanımını gösteren “enerji etiketi” uygulaması hakkında düzenlemeler yapılmıştır (Avrupa Birliği Bakanlığı, 2014: 23-33).

Yenilenebilir enerjinin geleceği için küresel anlamda yapılan çalışmalardan bir diğeri ise özellikle Avusturyalı ve Avrupalı uzmanların desteklediği “REN21 Küresel Gelecek Raporu”dur. Bu rapor hazırlanırken dünyanın bir çok yerinden yaklaşık olarak 114 Yenilenebilir Enerji Uzmanı 2050 yılına kadar %100 yenilenebilir enerjiye geçiş konusundaki görüşlerini paylaşmışlardır. Raporda yenilenebilir enerjinin siyasi bir irade olarak da ülkeler için önem teşkil ettiği dolayısıyla birçok bölge, ada ve şirketlerin %100 yenilenebilir enerji hedefinde olduğu da belirtilmektedir. Hatta büyük uluslararası şirketler kendi üretme potansiyellerine doğrudan yatırım yaparak yenilenebilir enerji ürünlerinin kullanımını arttırmayı hedeflemektedir. Hazırlanan Küresel Gelecek Raporu; Dünya Gelecek Konseyi tarafından desteklenen REN21 tarafından oluşturulmaktadır. 2016 yılı boyunca bu rapor 114 enerji uzmanı tarafından tartışılmıştır. Sonuçlar “12 Büyük Tartışma” şeklindeki konu başlığı altında toplanmıştır. Görüş bildiren uzmanların %90’dan fazlası yenilenebilir enerjinin, enerji hizmetlerine ulaşımı kolaylaştırdığını savunmaktadırlar. Ancak ABD, Japonya ve Afrikalı uzmanların bir kısmı kendi ülkelerinde 2050 yılına kadar yenilenebilir enerji arzına geçiş konusunda tedirgindirler. Bunun nedeni sanayilerinde kullanmış oldukları geleneksel enerjinin bu ülkelere sağladığı çıkarlardır. Dünya Gelecek Konseyi yöneticisi, bu raporun %100 Yenilenebilir enerji hususunda sadece ekonomik değil bir siyasi irade konusu olduğunu paylaşmıştır. REN21 Genel Sekreteri Christine Lins ise bu raporun birçok değerli uzman görüşüyle şekillendiğini dolayısıyla 2050 yılı yenilenebilir enerji hedefleri belirlenirken sadece

avantajları değil zorlukları da ortaya koyan bir rehber niteliğinde olduğunu belirterek ülkelerin ve hükümetlerinin bu doğrultuda politikalar oluşturarak mali teşviklerde bulunmalarının %100 yenilenebilir enerjinin geleceği açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır (**World Future Council, 2017**).

AB'nin bu stratejiler ile amaçladığı hedeflerin bir kısmı başarılı olmuş ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranında artış olmuştur. Ancak son duruma bakıldığında AB'ni enerji bağımlılığının günümüzde de devam ettiğini görmekteyiz. Tablo 3.1.2.d'de Rusya'nın AB'ye enerji ihracatının gelecek yıllara göre oranları gösterilmektedir.

Tablo 3.1.2.d: Rusya'nın 2000 - 2020 Yılları Arası AB'ye Enerji İhracatı

Enerji Türü	2000	2005	2010	2015	2020
Toplam (milyon tpe)	506	530+	530+	550+	565+
Petrol -ham ve işlenmiş petrol- (milyon ton)	173	160+	155+	155+	150+
Doğal Gaz (milyar m 3)	205	245+	245+	260+	270+
Kömür (milyon ton)	17	14 - 18	15 - 20	15 - 21	18 – 20
Elektrik (milyar kWh)	15	22 - 25	30 - 35	35 - 55	40 – 75

Kaynak: (Yorkan, Avrupa Birliği Dış Politikasında Enerji, 2006)

3.2 AVRUPA BİRLİĞİ DIŞ POLİTİKASINDA ENERJİ

Avrupa Birliği'nin dış ilişkilerini gözden geçirdiği ve revize ettiği yıllar 1970'lere dayanmaktadır. AB bu yıllardan günümüze çevresinde güvenlik tehdidi oluşturmamak için kendi normları ile kendine benzer ülkeler yaratıp işbirliğini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Enerji, ülkelerin ekonomik bir güç unsuru olduğundan tedarikçi ülkeler tarafından güç göstergesi ve prestij aracı olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle enerji, AB'nin dış politikasında da önemli bir araçtır.

Sistem, aktörler arasındaki etkileşim sonucu ortaya çıkan uluslararası bir yapıdır. Bu sistemdeki aktörlerin güç dengeleri de birbirinden farklıdır. Enerji büyük güçler arasındaki mücadelede önemli bir faktördür. Enerji tedarikçisi olarak bu sistemdeki en güçlü devlet Rusya'dır. AB, enerjiyi, kendini olası tehditlerden korumak için bir dış politika aracı olarak da kullanmaktadır.

Enerji kaynakları, birincil ve ikincil kaynaklar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Petrol, doğalgaz, kömür ve fosil birincil kaynaklar olup ülkelerin dışa bağımlılığı ile ilgilidir. Birde bu bağımlılığı azaltabilen rüzgâr, hidro, güneş ve biyo-fosil malzemeleri bulunmaktadır. Bu kaynaklar ise ikincil enerji kaynakları olarak adlandırılmaktadır. Avrupa Komşuluk Politikası, uluslararası sistemdeki birincil enerji kaynaklar açısından ilişkiler kurmaktadır. Aşağıdaki tabloda bazı ülkelerin birincil enerji tüketim oranları verilmiştir. Bu oranlar dünya çapında değerlendirildiğinde, AB'nin bu ülkeler ile kurduğu siyasi ve ekonomik ilişkilerinde Avrupa Komşuluk Politikasının önemi anlaşılmaktadır.

Tablo 3.2: Dünya Birincil Enerji Tüketimi (Milyon TEP)

ÜLKE	2013	2014	2015	Dünya Toplamındaki Payı(%)	Sıra
Çin	2.903,9	2.970,3	3.014,0	22,9%	1
ABD	2.271,7	2.300,5	2.280,6	17,3%	2
Hindistan	626,0	666,2	700,5	5,3%	3
Rusya	688,0	689,8	666,8	5,1%	4
Japonya	465,8	453,9	448,5	3,4%	5
Kanada	335,0	335,5	329,9	2,5%	6
Almanya	325,8	311,9	320,6	2,4%	7
Brezilya	290,0	297,6	292,8	2,2%	8
Güney Kore	270,9	273,1	276,9	2,1%	9
İran	247,6	260,8	267,2	2,0%	10
Suudi Arabistan	237,4	252,4	264,0	2,0%	11
Fransa	247,4	237,5	239,0	1,8%	12
Endonezya	175,0	188,3	195,6	1,5%	13
Birleşik Krallık	201,4	188,9	191,2	1,5%	14
Meksika	188,9	190,0	185,0	1,4%	15
İtalya	155,7	146,8	151,7	1,2%	16
İspanya	134,2	132,1	134,4	1,0%	17
Avustralya	130,7	129,9	131,4	1,0%	18
Türkiye	120,3	123,9	126,9	1,0%	19
Tayland	120,3	123,4	124,9	0,9%	20
Güney Afrika	124,6	128,0	124,2	0,9%	21
Tayvan	109,9	111,4	110,7	0,8%	22
BAE	97,2	99,0	103,9	0,8%	23
Polonya	96,0	92,4	95,0	0,7%	24
Ukrayna	114,7	101,0	85,1	0,6%	25
TOPLAM	12.873,1	13.020,6	13.147,3	100,0%	

(1 Ocak 2017 tarihi itibariyle en güncel verilerdir)

Kaynak: (T. C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. s. 6)

ENP, AB'nin çevresindeki ülkeler ile sağlayacağı enerji diyalogunun olası çatışmaları engelleyebileceği öngörüsüyle oluşturulmuştur. Çünkü Birlik sadece kendi içinde değil yakınındaki enerji çatışmalarının da bir güvenlik sorunu olabileceğini düşünmektedir (Ökural, 2010: 114-116). AB'nin geçmiş deneyimlerinden Ukrayna krizi, Turuncu Devrim ve Avrupa'ya aktarılan enerjinin %80'nin Ukrayna (%20'si Belarus) üzerinden aktarılması bu ülkelerin gerek iç gerekse dış politikalarında yaşadıkları siyasi ve ekonomik çatışmalar AB'yi de yakından etkilemiştir. Ayrıca AB istediği her komşu ülke ile bu politika çerçevesinde işbirliği oluşturamamaktadır. Komşu ülkelerin siyasi ve ekonomik güç oranı ile işbirliği için ne kadar istekli olduğu da önemlidir. Örneğin Rusya 2004 ve 2007 genişlemeleri sonucunda AB'nin yakın komşularından olmasına rağmen kendinden daha alt statüde gördüğü ülkeler ile aynı konumda yer almak istememiştir. Bu durum özellikle de enerji bakımından en büyük güce sahip Rusya için prestij kaybı olarak görülmüştür. Bu nedenle Rusya ile ilişkiler “stratejik ortaklık” üzerinden ilerleyebilmiştir. Uluslararası sistemdeki güç dengeleri Avrupa Birliği'nin oluşturduğu politikalar üzerinde de etkili olmuştur.

AB'nin enerji alanındaki dış politikasında önemli olan diğer bir unsur ise enerji jeopolitiğidir. Bu açıdan önemli olan bölgelerden biri Orta Asya'dır. Birlik enerji arzında çeşitliliği sağlamak amacıyla “Orta Asya Strateji”ni oluşturmuştur. ENP'nin bir uzantısı şeklinde olan bu strateji “komşuların komşuları” olarak ifade edilmektedir. Bu bölge; Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Türkmenistan'dan oluşmaktadır. Avrupa Birliği'nin bu stratejisine konu olan başlıklar enerji, ulaştırma, çevre, eğitim, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ile ekonomik ilişkilerdir. Amaç bu konular çerçevesinde, bu ülkeler ile işbirliği kurmak ve geliştirmektir. Orta Asya, İran ve Afganistan gibi istikrarsız ülkelere yakınlığı ile dikkat çeken ve bu nedenle de stratejik öneme sahip olan bir bölgedir. AB'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltması açısından bu bölgenin enerji kaynakları önem teşkil etmektedir. Bu ülkeler ile enerji konusunda işbirliğinin artırılması gerekmektedir. AB'nin tek çekindiği nokta bölgedeki ülkelerin otoriter rejimleridir. Bu nedenle AB daha çok “normatif enerji politikalarını” benimsemektedir. Ayrıca Orta Asya, dünyanın hidrokarbon kaynaklarının önemli bir kısmına sahip olan bir bölgedir. AB için Orta Asya ile enerji işbirliğini güçlendirmek, enerji arzını ve

yollarını çeşitlendirmek, enerji pazarlarının bütünleşmesini sağlamak gerekmektedir. AB, bu amaçla Azerbaycan ve Türkmenistan arasında “Trans-Hazar Boru Hattı Projesi”ni oluşturmuştur. Çünkü Orta Asya hattında bu ulaşım ağını kurmak, bölgedeki ülkeler ile ticari ilişkileri geliştirmek açısından önemlidir. Ayrıca su, doğalgaz, petrol gibi önemli alt yapı ağları Orta Asya ülkelerini, AB’nin Doğu Komşuları ve AB ile birbirine bağlamaktadır (**Şemsit, 2015: 84-98**).

2003 yılının mart ayında Avrupa Komşuluk Politikası (ENP) daha geniş Avrupa komşuluğu amacıyla Doğu ve Güney komşularla ilişkilerin yeniden gözden geçirildiği bir belge ile yürürlüğe girmiştir (**Yıldız, 2015: 59**). Avrupalılar açısından “bize benzer ya da bizden biri olma” isteğiyle oluşturulan bu belgede yapılacak işbirlikleri sonucunda komşu ülkelerin de sağlayacağı faydalar vurgulanmaktadır. 2003 yılında oluşturulan ENP 2004 yılında aktif hale gelmiştir. AB’nin üçüncü ülkeler ile ilişkilerini düzenleyen bu politika ile önce ekonomik ilişkiler kurulmaktadır. Daha sonra AB koşullarına uyum, belirli araçlar yoluyla sağlanmaktadır. Ancak komşuluk politikası üçüncü ülkeler ile geliştirdiği ekonomik ve siyasi ilişkilerde üyelik taahhüdü vermemektedir. ENP, AB’nin normatif gücünün bir aracı niteliğindedir. AB’nin amacı içeride olduğu gibi dış ilişkilerinde de ülkelere aktardığı norm ve kurallarla ekonomik ve siyasi bir misyon yaratmaktır. Böylece Birlik, üçüncü ülkeler ile yaptığı ve yapacağı işbirliklerinde “kendi normlarını dayatan bir ulus-üstü örgüt” görüntüsünü de ortadan kaldırmaktadır. Bu politikanın yaklaşımlarından biri de “more for more” yani daha fazla demokratikleşmeye daha fazla destek şeklindedir. Birlik, üçüncü ülkelerin AB’ye sağladıkları uyumun derecesine göre daha fazla teknik ve mali yardımlarda bulunmaktadır (**Yazgan, 2015: 108-113**).

ENP, AB’nin doğu ve güneyinde ekonomik ve siyasi istikrarı sağlayacak çatışmalardan uzak daha demokratik ülkeler yaratma çabası içindedir. AB bu ülkeleri üç düzleme ayırmaktadır. Ermenistan, Ukrayna, Belarus, Azerbaycan, Gürcistan, Moldova gibi doğu ülkelerini kapsayan “Doğu Ortaklığı”, Barselona Süreci olarak da isimlendirilen “Akdeniz İçin Birlik” ve 2008 yılında oluşturulan “Karadeniz Sinerjisi”dir. AB’nin en kapsamlı programı olan Karadeniz Sinerjisi, bölgede enerji

birliğinin sağlanması amacıyla oluşturulmuştur. Yüksek oranda enerji bağımlılığı olan Avrupa lkeleri “EU Energy Figures” başlıklı kitapta (2014) AB’nin doğal gaz ve petrol tüketimindeki bağımlılığın sırayla %65 ve %86 oranında olduğu belirtilmiştir. AB doğal gaz ithalatını üç ana ülkeden karşılamaktadır. Bu lkeler; Rusya, Norveç ve Cezayir’dir. Bu lkeler ile birlikte Nijerya ve Katardan da az miktarda doğal gaz ithal edilmektedir. AB’nin doğalgaz bağımlılığı, Rusya-Ukrayna krizinin ortaya çıktığı 2006’dan günümüze AB’nin enerji güvenliği açısından bir risk faktörüdür. Bu nedenle Birlik, 2008 yılından bu yana, kaynak çeşitliliğini arttırarak bağımlılığının en fazla olduğu ülke olan Rusya’ya alternatif enerji gzerghları geliştirmeye çalışmıştır. Güney Gaz Koridoru Projesi bunların içerisinde en önemli olanıdır. 2011 yılında ilan edilen bu proje Avrupa’nın enerji güvenliğini sağlaması amacıyla Azerbaycan doğal gazının Avrupa pazarına ulaştırılması ile gündeme gelmiştir. 2013 yılında ise bu projenin Türkiye ile bağının oluşturulması noktasında TANAP (Trans Anadolu Boru Hattı) projesi oldukça önemli olmuştur. 26 Haziran 2013 tarihinde ise Avrupa’ya aktarılması planlanan doğal gaz için Trans Adriyatik Boru Hattı Projesi (TAP) seçilmiştir. Yunanistan, Arnavutluk ve Adriyatik Denizi zerinden İtalya’ya ulaşması planlanan TAP’ın 2020 yılında Avrupa’ya ulaşması planlanmaktadır. Ayrıca şahdeniz 2 havzasından çıkartılacak olan bu doğal gazın Güney Gaz Koridoru ile Türkiye ve Avrupa’ya aktarılacağı öngörülmektedir (Erbaş, 2015: 111).

3.3 AVRUPA BİRLİĞİ STRATEJİ BELGELERİ

Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte AB için dağılan ekonominin toparlanması gerekmektedir. Enerji, Doğu ve Batı arasındaki yakınlışmayı sağlayacak önemli bir ekonomik unsurdu. Çünkü Batı Avrupa lkeleri enerji arzı bakımından dışa bağlı iken Rusya ve SSCB gibi ülkeler de pazar ve yatırımcı ihtiyaına gereksinim duymaktadırlar. Bu lkeler arasındaki karşılıklı çıkar, işbirliğini doğurmuş ve yapılan müzakereler sonucu 17 Aralık 1994’de Lizbon’da 50 ülke ile AB Enerji şartı antlaşması imzalanmış ve 16 Nisan 1998’de yürürlüğe girmiştir (T.C. Dış İşleri Bakanlığı). SSCB’nin dağılmasından sonra kurulan ülkeleri, daha önce planlı ekonomiyle yürütülmekte olan

Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri ile OECD (ABD, Kanada, Meksika ve Yeni Zelanda hariç) bir araya getiren ilk antlaşmadır (Keskin, 2006: 120).

Enerji Şartı'nın önemi; tamamlayıcılık ve karşılıklı faydalar göz önünde bulundurularak enerji alanında uzun vadeli işbirliğinin sağlanması için hukuki bir temel oluşturmaktır. Ayrıca bu belge enerji sektöründeki uluslararası ve çok taraflı ilk hukuki belge olma özelliğini taşımaktadır. Enerji Şartı Antlaşması'nın konuları beş başlık altında toplanmaktadır. Bunlar; enerji verimliliği, ticaret, yatırım, transit, uyuşmazlıkların çözümü. Sürdürülebilir kalkınma ve enerji arz güvenliği terimlerinin kullanıldığı Enerji Şartı rekabetçi enerji piyasalarını desteklerken yatırımcıları da olası ticari risklere karşı korumaktadır (**Baklacı ve Akıntürk, 2006: 97-113**).

Lizbon Antlaşması, enerji konusunda AB'nin kararlar verdiği, uyguladığı ve stratejiler belirlediği bir antlaşma olması nedeniyle de Birlik için önemlidir. Enerji Şartı'ndan sonra 2007 deki genişleme sürecinde, Bulgaristan ve Romanya'nın da sürece dahil olmasıyla birlikte bu genişleme dalgası iki katına çıkmıştır. Son genişleme ile AB'ye on iki yeni üye ülke katılmış ve farklı kültürel, ekonomik yapıdaki ülkeler bir araya gelmiş bu durum AB denetimini zorlaştırmıştır. Ayrıca eski üye ülkeler bu genişleme dalgasından memnun olmamıştır. Lizbon antlaşması getirdiği düzenlemelerle bu sorunları büyük ölçüde çözmüştür (**Poroy, 2011: 209-210**).

2010 yılı ise AB'nin Lizbon Antlaşması için belirlediği sürenin tamamlandığı bir yıldır. Komisyon sonrasında AB 2020 Stratejisi “adında yeni bir belge oluşturmuştur. Bu belge ile Komisyon hem var olan ekonomik krizi çözmeyi hem de yeni büyüme kaynaklarını harekete geçirmeyi amaçlamaktadır. AB 2020 Stratejisi'nin en önemli hedefi, sürdürülebilir piyasa ekonomisinin yanında daha akılcı ve yeşil bir ekonomiye geçmektir. Enerji fiyatlarındaki artış, artan enerji ihtiyacı, karbon kısıtlamaları, rekabet gücünü korumak açısından oldukça önemlidir (**Yılmaz, 2010: 30-40**). 2020 Stratejisi, 3 Mart 2010 tarihinde açıklanmıştır. Bu stratejinin çıkış noktası AB'nin de içinde bulunduğu mali krizdir. 2020 Stratejisinin hedefleri, sürdürülebilir ve yeşil ekonomi temelinde kaynakların verimli kullanımı esasına dayanmaktadır. Belge bu esaslar

çerçevesinde; sera gazı salınımının yaklaşık olarak %30 oranında azaltılması ve yenilenebilir enerji payının %20 artırılması hedeflerini ortaya koymuştur. Komisyon “Yenilikçilik Birliği” girişimi ile enerji ve enerji kaynaklarının verimli kullanımını hedeflerken düşük karbonlu bir ekonomiye dönüşümü amaçlamaktadır. AB, 2020 Stratejisinin derin ve genişletilmiş bir tek pazar hedefiyle istihdam sağlayacağını ve bunun da üye ülke ve ekonomileri açısından oldukça önemli olduğunu vurgulamaktadır. Lizbon antlaşması ile kıyaslandığında 2020 Strateji hedefleri, daha net ve kesin çizgiler ile belirlenmektedir (T. C. Başbakanlık AB Genel Sekreterliği, 2010). AB 2020 stratejisinin enerji alanında öne çıkan hedefleri; verimli enerji kullanımı, tümüyle bütünleşmiş bir pazar ve bu pazarın dış boyutunu güçlendirme, tüketicileri bilinçlendirerek tedarikçileri seçme hakkı sağlamaktır. Avrupa’nın 1990 yılı ile karşılaştırıldığında 2050 yılı uzun vadeli hedefleri; yine sera gazı emisyonlarının %80-95 oranında azaltılması ve bunun için neler yapılabileceğidir. Birlik uzun vadedeki bu hedeflerini “2050 Enerji Yol Haritası”nda yinelemektedir. Ayrıca 2050 hedeflerinde enerji arzının en büyük payının yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanması gerektiği vurgulanırken 2020 Strateji Belgesi’nde olduğu gibi tüketicileri bilinçlendirerek tedarikçi seçimi yapmaları desteklenmektedir (T. C. Dışişleri Bakanlığı, AB Başkanlığı, 2017). AB Komisyonu’nun 2030 Enerji Stratejisi Bildirisindeki öngörüsü, enerji ihtiyacının hızlı artışı ve AB’nin bu artışa bağlı enerji fiyatlarındaki yükselmeden fazlasıyla etkileneyeceğidir. Ayrıca bu belgede, Çin ve Hindistan başta olmak üzere Asya’da enerji talebi ile birlikte yeni enerji kaynak ve teknoloji gereksinimlerinin artacağı vurgulanmaktadır. Belgede, 2020 yılında 1990 yılına kıyasla sera gazı salınımının %18 oranında azalacağı, AB’nin 2020 yılında tüm dünyanın yenilenebilir elektrik üretiminin %44’ünü gerçekleştireceği, yenilenebilir enerji payının %13’e yükseleceği belirtilmektedir. 2030 stratejisi, enerjide dekarbonizasyonu yani yakıt kaynaklarında düşük karbonlu teknolojileri kullanmayı hedeflemektedir.

3.4 ENERJİ BİRLİĞİ PAKETİ

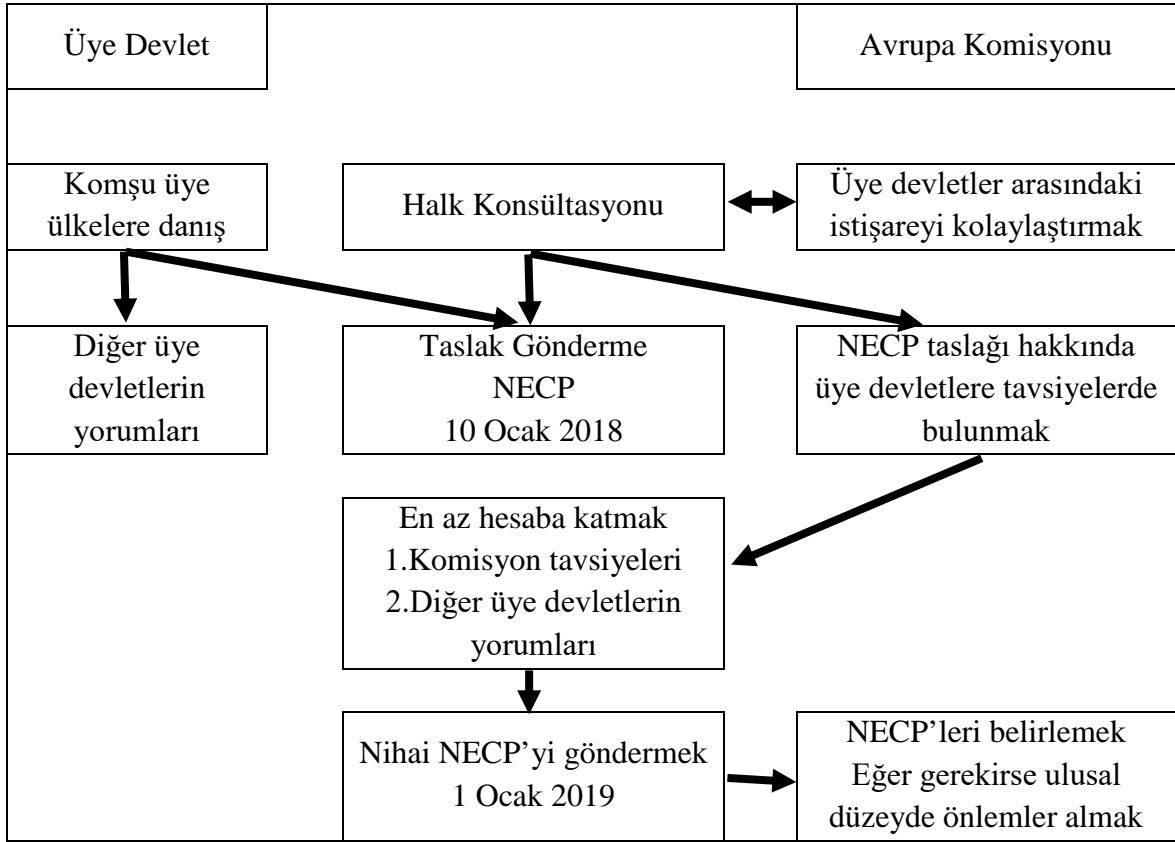
AB’nin Enerji Birliği Stratejisi, enerji politikalarının devamı niteliğinde olup Birlik düzeyinde yavaş ilerleme göstermiştir. 1973 petrol krizi birçok Avrupa ülkesi için

işbirliğinin gerekliliğini ortaya koymuş ancak Fransa gibi önemli ülkeleri ikna edememiştir. 1974 Konsey Kararları ile enerji arz güvenliği açısından tedbirler alınsa da önemli bir aşama kaydedilmemiştir. 1990'lı yılların sonlarında ise Avrupa Komisyonu günümüze kadar sürdürdüğü piyasa liberaliasyonu ve enerji entegrasyonu ile ilgili resmi olarak girişimlerde bulunmuştur. Ayrıca 2014 yılında Rusya –Ukrayna arasında yaşanan çatışma yine Avrupa'yı tedirgin etmiş ve Rusya'dan Avrupa'ya gelen fosil yakıtlarının güvenli geçişi ile ilgili endişeler artmıştır. Komisyon AB'nin yaşanan krizlerden ve çatışmalardan etkilenerek daha büyük problemler yaşamaması için enerji stratejilerini revize etmiş 2015 yılının şubat ayında "Enerji Birliği" paketini yayınlamıştır (**Sarı, 2015: 64-73**).

AB'nin belirlediği strateji ve politikalar enerji güvenliği açısından başarılı olsa da 28 üye ülkenin farklı uygulamaları, AB'nin kontrolünü zorlaştırmıştır. Daha fazla rekabet, yüksek pazar verimliliği ve tüketiciler için daha uygun fiyatlar sağlamak adına bütünleşmiş bir enerji piyasasına ihtiyaç duyulmaktadır. Enerji Birliği stratejisi 2014 yılında Polonya dönem başkanı Donald Tusk'ın enerji iç pazarını Avrupa Enerji Birliği'ne dönüştürme amacıyla ortaya koyduğu siyasi önerilerinin bir sonucudur. Donald Tusk, Avrupa Konseyinin 2030 İklim ve Enerji çerçevesi zirvesinde önerilerini şu şekilde sıralamaktadır: enerji alt yapısını boru hatları ve depolama dâhil genişletmek, olası gaz arzı kesintisi durumunda dayanışma mekanizmalarını güçlendirmek, yerli Avrupa fosil yakıtları rezervlerini tam olarak kullanmak ve enerji tedarikçilerini çeşitlendirmek. Tusk'ın amacı Rusya'nın tekelleri kırıarak serbest piyasa rekabetini güçlendirmektir. Şubat 2015'de Komisyon bu amaçlar çerçevesinde Enerji Birliği stratejisini hazırlayarak enerji politikalarını bütünleştirmeyi hedeflemektedir. Enerji Birliği Stratejisi'nin beş boyutu vardır. Bunlar; Enerji güvenliğini sağlamak, dayanışma, tam entegre bir Avrupa pazarı, talebin denetlenebilirliği için katkı sağlayan enerji verimliliği, araştırma ve rekabet. Enerji Birliği, enerjinin arz güvenliği temeli üzerine inşa edilmiştir. Amaç bu stratejiler ile daha fazla dayanışma ve güvene dayalı bir iç enerji piyasası yaratmaktır (**European Commission, 2015**). Komisyon Başkanı Jean-Claude Juncker Avrupa Enerji Birliği ile yenilenebilir enerjide dünya sıralamasında en

iyisi olmayı hedeflemiştir. Kaynakların, pazarlık gücünün ve altyapının birleştirilip enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve böylece bağımlılığın azaltılması Avrupa Enerji Birliği'nin stratejileri olarak belirlenmiştir. 25 Şubat 2013'te Komisyon, enerji bağımlılığı yaklaşımlarından uzaklaşarak yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranını artırmayı amaçlamıştır. Ayrıca başarılı bir Enerji Birliği stratejisinden bahsetmek isteniliyorsa iklim ve enerji hedeflerinin birbirinden bağımsız planlanmaması ve bir bütünlük oluşturması gerektiği üzerinde durulmuştur (**Szulecki et al, 2016: 548-567**). Bu amaçla Ulusal Enerji ve İklim Planları (NECP), Enerji Birliği'nin uygulanmasının temeli olarak tasarlanmıştır. Aşağıdaki şekilde NECP'leri geliştirme süreci gösterilmiştir.

Şekil 3.4: Ulusal Enerji ve İklim Planları (NECP) geliştirme süreci

Kaynak: (European University Institute, (RSCAS), 2017)

Yukarıda NECP'lerin geliştirilme süreci grafiksel olarak gösterilmiştir. Görüldüğü üzere öncelikle Komisyon üye devletin NECP'leri oluşturma sürecinde tutarsızlık ya da eksiklik fark ettiğinde gerek politikalar aracılığıyla gerekse tavsiyelerde bulunarak önlemler almaktadır. İkinci olarak ise hazırlanan NECP'ler Komisyona sunulur. Komisyon bu ortak çabaların, Enerji Birliği ve 2030 hedeflerini karşılamada yeterli olup olmadığını tespit ederek Birlik düzeyinde önlemler alır. Son olarak ise NECP'lerin bu oluşum sürecinin tamamlanmasıyla birlikte Komisyon, Enerji Birliği sürecine katkıda bulunur (RSCAS, 2017: 7).

Enerji Birliği'nin kendine özgü bir yönetim şekli vardır. Ve bu yönetim modeli ulusal düzeyde bağlayıcı olmayan 2030 yenilenebilir enerji hedeflerine bir yanıt niteliğindedir. Örneğin; ulusal bağlayıcılığı hedef alan ve Fransa, İskandinav ülkeleri, Almanya, İtalya ile savaştan üye devletler; ulusal düzeydeki hedefler ile Birlik

düzeyindeki hedefler arasındaki uçurumu kapatmak için güvenilir bir yönetim modeli arayışı içine girmişlerdir. Bu yönetim modeli Paris antlaşması ile benzerlik gösterirken aradaki önemli fark; Enerji Birliği yönetiminin, devletlerin planını detaylı olarak raporlamasını şart koşmasıdır. AB'nin, sera gazı emisyonlarının izlenmesi ve muhasebeleştirilmesi konusunda deneyime, geliştirilmiş sistemlere sahip olan Almanya gibi üye devletler; Enerji Birliği yönetiminin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Bu yönetim modeli görünüşte teknik bir model olmasına rağmen siyasi düzeyde de değerlendirilmektedir. Örneğin planlı şablonların oluşturulması ve bunların yüz yüze tartışılması bu modelin politik yönlerinden biridir. Önerilen bu sistemin zayıflamasının temel nedeni ise zaman içerisinde üye devletlerin geri adım atması şeklinde yorumlanmaktadır (RSCAS, 2017: 18-19).

SONUÇ

Öncelikle ekonomik bütünleşme amacıyla kurulan Topluluk, oluşturduğu enerji politikaları, sistemdeki aktörler ile olan ilişkileri bakımından önemli bir ulusüstü örgüt niteliği kazanmıştır. Ayrıca AB'yi uluslararası diğer örgütlerden ayıran bu özellik, küresel gelişmelerin yaşandığı günümüzde AB için fırsata dönüşmüştür. Bazen ulus devletler yetkilerin devri konusunda eleştirilerde bulunsalar da üye olmak için AB müktesebatını içselleştirerek uygulamak isteyen birçok ülke bulunmaktadır.

AB dış politikasında ise Avrupalılaşıma fikrini benimseyerek bu yolla genişleme ve derinleşme süreçlerini tamamlamaktadır. Genişleme sürecinde üye sayısının hızlı bir şekilde artışı ile AB, kurumları denetleme sürecinde zorluklarla karşılaşmıştır. Ayrıca yaşanan bu genişleme krizi üye ülkelerin de AB'ye karşı olumsuz tutumlar sergilemelerine neden olmuştur. Bu nedenle AB, üye olamayan komşuları ile ilişkilerini farklı yollardan yürütmüştür. ENP bu amaçla oluşturulan bir dış politika aracıdır. AB bu politikayı yakın komşu ülkeler ile yaptığı ikili antlaşmalarla sürdürmektedir.

Küresel siyaset ve ekonomi açısından bakıldığında, enerjinin ülkeler arasındaki ilişkileri belirleyen bir unsur olduğu tartışılmaz. Bu ülkelerin sahip olduğu enerji kaynakları ve bu kaynakların kontrolü sorunu uluslararası sistemde oldukça önemlidir ve günümüzde de önemi artarak devam etmektedir. 19.yy'ın önemli bir enerji kaynağı olan kömür ve bu kaynağa bağlı olarak yaşanan ekonomik dönüşümler uluslararası politikanın kurallarını yeniden düzenlemiştir. 20.yy' da ise ülkelerin mevcut enerji kaynakları ve bu kaynaklara güvenli ulaşımın sağlanabilmesi ayrı bir güvenlik problemi olarak ortaya çıkmıştır.

Enerji ihtiyacının giderek artması, alternatif enerji kaynaklarına ulaşımın sağlanması, enerji üretiminin yöntemi ve oranı uluslararası sistemdeki dengeleri değiştirirken yeni çatışmalar ve işbirliklerine de neden olmuştur. Gün geçtikçe artan nüfus oranına paralel olarak artan küresel enerji ihtiyacı sistemdeki bazı büyük güçler

tarafından sadece ekonomik değil siyasi bir araç olarak da kullanılmaktadırlar. Enerji ihracatçısı ülkeler diğer ülkeler üzerinde baskı kurup ambargolar uygulayabilmektedirler

Avrupa Birliği'ni kuran antlaşmaların enerji kaynakları üzerinden oluşturulması, enerjinin Birlik için ne kadar önemli olduğunun kanıtıdır. Avrupa Birliği de enerji bağımlılığı çok fazla olan bir yapı olduğundan var olan enerji kaynakları, bu kaynakların çıkarımı ve kullanımı, enerjinin arz güvenliği sorunu gibi konularla sistemdeki önemli aktörlerden biridir. AB'nin artan enerji ihtiyacı ve dışa bağımlılığı bir güvenlik problemi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle AB'nin enerji kaynaklarının çeşitliliğini ve stratejik önemini anlamak gerekmektedir. Enerji kaynaklarının tüketim oranına bakıldığında, en fazla kullanılan fosil yakıtının doğal gaz ve petrol olduğu görülmektedir. Ancak bu fosil yakıtlarına olan bağımlılığın artışı çevreye çok fazla zarar vermektedir. Bu nedenle AB yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranını arttırmaya çalışmaktadır. Bu kaynakların kullanımına teşvik amacıyla birçok ülkede mekanizmalar oluşturulmaktadır. Bunun en önemli nedeni, uzun yıllardır kullanılan fosil yakıtlarının ortaya çıkardığı sera gazı ve bu gazın neden olduğu küresel ısınmadır. Bu nedenle AB, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını arttırarak sürdürülebilir kalkınmayı amaçlamaktadır. Ancak günümüzde hala büyük oranda fosil yakıtları tüketilmektedir.

AB enerji politikaları ile sadece enerji güvenliğini değil daha fazla bütünleşmeyi de hedeflemektedir. Bu nedenle Enerji Şartı gibi çok taraflı bir antlaşma yerine Enerji Birliği tercih edilmektedir. AB sadece enerji politikalarını değil kendi kural, norm ve değerlerini de sınırları dışına ihraç etmektedir. Bir dış yönetim modeli olan Avrupalılaştırmanın kriterleri; enerji güvenliği, rekabet ve sürdürülebilir kalkınmadır. Bu kriterlerin ortak paydası ise tek pazardır.

AB'nin özellikle Rusya örneğinde olduğu gibi bir ülkeye ciddi oranlarda enerji bağımlılığının olması yeni çıkış yolları belirlemesini gerekli kılmıştır. Bunlar enerji tedarikçisi yeni ülkeler ve bölgeler ile ilişkiler kurmak, sürekli kalkınma için

yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranını arttırmak, daha fazla enerji birliği için uygun politikalar oluşturmaktır.

Enerji kaynaklarının büyük bir bölümünün uluslararası sistemde sadece belirli ülkelerin elinde toplanmış olması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranının artan enerji ihtiyacını tam olarak karşılayamaması ve fosil yakıtlarının kullanımının hala çok fazla olması AB'nin enerji konusundaki güvenlik endişelerini devam ettirmektedir. Ayrıca Soğuk Savaş sonrası dönemde Çin'in bir anda ekonomik olarak çok fazla büyümesi AB'nin güvenlik endişelerini arttırmıştır. 1980lerin başındaki bu ekonomik büyüme ile Çin, neredeyse her malın tedarikçisi olmuştur. Çin'in bu büyüme oranı ülkenin enerji ihtiyacı ile doğru orantılı olarak artmıştır. Dolayısıyla ülkenin enerji havzasını çeşitlendirmesi önem arz etmektedir. Hızlı bir şekilde enerji arayışına giren Çin, Rusya ile de enerji alanında anlaşmalarını tamamlamış ve alternatif enerji kaynaklarını arttırmaya başlamıştır. Uluslararası sistemde, uzun süredir enerji ile ilgili tüm dinamikleri takip eden Avrupa için Çin'in enerji alanında büyük bir tedarikçi ülke durumuna gelmesi tüm dengeleri değiştiren bir sürecin başlangıcı olabilmektedir.

AB sahip olduğu enerji kaynakları sınırlı olduğundan bu kaynakların daha verimli kullanımı amacıyla AB Komisyonu çerçevesinde “Yeşil Kitap” ve enerji güvenliği için alınacak önlemleri de kapsayan strateji belgeleri yayınlamıştır. Birlik, küresel kaynaklara güvenilir ulaşımı sağlayarak tüm vatandaşların enerjiye ulaşmasına imkân sağlama çabasıdadır. Bu çabalarının sonuçlanması için ise enerji güzergâhlarını farklılaştırırken şeffaf bir enerji piyasası oluşturmak zorunda kalmıştır. Ancak enerji açısından fazlasıyla bağımlı olduğu Rusya, Kuzey ve Güney Akım doğal gaz ve petrol boru hatlarının hisselerinin çoğunu elinde bulundurarak AB'nin kendisine olan bağımlılığını arttırmaktadır. Ayrıca her ne kadar ortak enerji politikaları ile AB, üye ülkeleri arasında bir uyum sağlanmaya çalışsa da çok fazla başarılı olmamıştır. Birlik yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanım oranlarını arttırsa da birincil enerji kaynak tüketimi çok fazladır. Tüm bu süreçler AB'nin önümüzdeki yıllarda da enerji bağımlılığının devam edeceğini ve oluşturulan politikaların Avrupalılaşamadığını göstermektedir.

Amerikan gaz satıcıları, 2016 yılı itibariyle Rusya ile rekabete başlayacaklarını Litvanya'ya sıvılaştırılmış gaz sevkiyatı yapacaklarını iddia etmektedirler. Bu şirketler Avrupa'nın ihracat altyapısı için yaklaşık 60 bin dolar harcama yapmışlardır. Şirketlerin beklentileri, enerji talebi oldukça yüksek olan Avrupa enerji pazarına girerek Avrupa'nın Rusya'ya olan bağımlılığını da azaltmaktır.

Sonuç olarak; Avrupalılaştıran enerji politikaları yerine, enerji kaynaklarının büyük bir bölümünü elinde bulunduran ülkelere bağımlı bir Avrupa Birliği'nden söz edilebilmektedir. Bu durum AB'nin önümüzdeki yıllarda da güvenlik endişelerini devam ettirecektir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, Ö. (2008). *Rusya'nın Enerji Politikasının Avrupa Birliği Enerji Güvenliğine Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Edirne Trakya Üniversitesi, ss.96
- Amadeo, K. (2018). "Bretton Woods System and 1944 Agreement". <https://www.thebalance.com/bretton-woods-system-and-1944-agreement-3306133> adresinden alınmıştır.
- Balkır, C. – Soyaltın, D. (2018). *Avrupalaşma: Tarih, Kavram, Kuram ve Türkiye Uygulaması*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ss. 52.
- Baklacı, P. ve Akıntürk, E. (2006). "Enerji Şartı Antlaşması", *İşletme Fakültesi Dergisi*, 7(2), ss. 97-113.
- Baykara, S. T. (2014). "Future of EU – Russian energy politics: competition or cooperation", Thesis, İstanbul: Yeditepe University Graduate Institute of Social Sciences, pp. 61-67.
- Bayraç, H. N. (2009). "Küresel Enerji Politikaları Ve Türkiye: Petrol Ve Doğalgaz Kaynakları Açısından Bir Karşılaştırma", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), ss. 115-142.
- Bozkurt, E. ve Köktaş, A. (2018). *Avrupa Birliği Hukuku*, (Ed. Bozkurt Enver ve Köktaş Arif), Legem Yayıncılık, 7. Baskı.
- Candan, A. (2004). "Avrupa Birliğinin Enerji Politikası". İktisadi Kalkınma Vakfı. http://www.emo.org.tr/ekler/501bebf79d57065_ek.pdf?tipi=2,
- Cengiz, Ç. ve diğerleri (2015). "Türkiye'de akıllı şebekeler üzerine bir inceleme", *Birinci Uluslararası Avrasya Enerji Sorunları Sempozyumu*, ss. 466.

Council Resolution of 17 September 1974 concerning a new energy policy strategy for the Community.

[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:31975Y0709\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:31975Y0709(01)).

https://eurlex.europa.eu/search.html?lang=en&text=1974+Council+decisions&qid=1541619382002&type=quick&scope=EURLEX&DD_YEAR=1974

Çelikpala, M. (2014). “Enerji Güvenliği: NATO’nun Yeni Tehdit Algısı”, *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*, 10(40), ss. 75-99.

Çimen, A. (2012). “Avrupa Birliği (AB) Bölgesel Kalkınma Politikalarının Avrupalılaşması”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(20. Yıl Özel Sayı), ss. 60-65.

Demir, N. (2007). *Avrupa Birliğinde Demokrasi*, (Ed. Nesrin Demir), Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, İzmir, ss. 29-30.

Dyduch, J. (2015). ”Europeanization of the Energy Policy within the European Union’s System of Governance“, In: P. Stanek & K. Wach (Eds.). *Europeanization Processes from the Meso-economic Perspective: Industries and Policies*. Krakow: Cracow University of Economics. s.193-219. Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=2633218> (A.T.: 10.01.2018).

Ege, A. Y. (2004), “Avrupa Birliği’nin Enerji Politikası ve Türkiye’nin Uyumu”, *AB’nin Enerji Politikası ve Türkiye*, (Ed. Yavuz Ege ve diğerleri), Ankara: UPAV Yayınları, ss. 8.

Uluatam, E. (2010). ”Yenilenebilir Enerji Teşvikleri”, *Avrupa Birliği Proje Geliştirme Ve İzleme Müdürlüğü*, ss.34-37.

Embel, E. (2014). “Avrupa İçin Ortak Dış Politika Oluşturma Sürecindeki İlk Adımlar: 1973 Arap - İsrail Savaşı ve Avrupa Birliği”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 13(1), ss. 75-90.

ENER/C1/2014-688: European Commission DG Energy Study on Technical Assistance in Realisation of the 2016 Report on Renewable Energy, In Preparation of the Renewable Energy Pockage fort he Period 2020-2030 in the European Union, 20 December 2017.

Enerji Jeopolitiği, “Türk Akımı”. <http://www.aljazeera.com.tr/haber/turk-akimi-insaati-icin-tarih> adresinden alınmıştır.

Erbaş, G. (2015). “Karadeniz’in Enerji Politliği”, *Enerji ve Diplomasi Dergisi*, 1(1), ss. 98-113.

Erkan, S. (2016). “2008 Rusya-Gürcistan Savaşı Ve Uluslararası Toplum”, *İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi*, 17, ss. 41-64.

European Commission, Energy Union Package Brussels. (2015).

https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/publication/FOR%20WEB%20energyunion_with%20annex_en.pdf adresinden alınmıştır.

European Energy and Transport Trends to 2030-update (2005), p:7,

http://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/trends_to_2030_update_2005.pdf adresinden alınmıştır.

European University Institute. (2017). Robert Schuman Centre for Advanced Studies (RSCAS) Working Papers, 2017/51, s.8

Eylemer, S. (2010). *Avrupalılaşıma Sürecinde Siyasi Koşulluluk Ve Elitler: Türkiye Örneği*, Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss. 25-29.

Ferhatoğlu, E. (2003, Ekim). “Avrupa Birliği’nde Ortak Çevre Politikası Çerçevesinde Çevre Vergileri”, *e-yaklaşım*, 3, ss. 1-7.

Günay, D. (2002). “Sanayi ve Sanayi Tarihi”, *Mimar ve Mühendis Dergisi*, 31, ss. 8-14.

IEA, International Energy Agency The First 20 Years,
<https://www.iea.org/media/about/3ieahistory.pdf> (A.T.: 17.05.2018)

İnan, A. (2013). “Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı Ve Türkiye-İrak ilişkileri (1973-2011)”, *Ortadoğu Analiz*, 5(56), ss.68-75.

İsmayilov, E. (2016). “Rusya – AB İlişkilerinde Yeni Enerji Sorunu: Kuzey Akım -2 Projesi”, *Bilgesam Analiz*, 1296, ss. 1-7.

Kalaycı, İ. (2006). “Ekonomi, Politika, Teknoloji”, *Avrupa Birliği Dersleri*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss. 12-13.

Kantörün, U. (2010). “Bölgesel Enerji Politikalar ve Türkiye”, *Bilge Strateji*, 2(3), ss.87-114.

Kara, P. Ö. ve Günay, E. C. (2013). “Çernobil kazası ve etkileri”, *Lokman Hekim Journal*, 3(2), ss. 32-36.

Kara, S. (2008). *The Impact Of The European Union – Russia Relations On Creating A Common EU Energy Policy*, Master’s Thesis, Istanbul: Bilkent University Department of International Relations, pp.18-19,27-38,43-46.

Karabulut, B. (2016). “Enerji Güvenliğine Küresel Ölçekte Bir Bakış”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 15(1), ss. 31-54.

Kesbiç, C. Y. ve Şimşek, H. (2001). “Avrupa Birliği Ortak Enerji Politikası”. Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, 5. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/217402> adresinden alınmıştır.

Keskin, M. H. (2006). *Stratejik Açıdan AB enerji politikası ve Uluslararası Güvenlik Sistemine Etkisi*, Doktora Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss. 99-109.

Key World Energy Statistics, (2016) <https://www.iea.org/statistics/kwes/supply/> adresinden ulaşılmıştır.

Kılıç, N. (2017). “Çevre Ve Dış Politika ilişkisi: Çernobil Kazası ve Türk Dış Politikasına Yansıması”, *İGÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), ss. 172-174.

Kıraç, S ve İlhan, B. (2010). “Avrupa Birliği Oluşum Süreci ve Ortak Politikalar”, *Milli Eğitim*, 188, ss. 191- 201.

Kırmızıoğlu, Erkut, ”Akıllı Şebeke Stratejileri Ve Örnek Projeler”, Bilim Sanayi Ve Teknoloji Bakanlığı, http://www.emo.org.tr/ekler/b790c8dde17d8bf_ek.pdf adresinden alınmıştır.

Kısacık, S. (2017). *The Ukraine Policy Of The Russian Federation and The Paradigms In European Energy Security*, Thesis, Istanbul: Yeditepe University, pp. 106-110,177.

Kum, H. (2009). “Yenilenebilir Enerji Kaynakları: Dünya Piyasalarındaki Son Gelişmeler Ve Politikalar“, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi*, 33, ss. 207-223.

McCormick, J. (1996). *The European Union-Politics and Policies*, West Press. , U.S.A, pp.17.

Mercan, S. (2015). “Avrupa Birliği'nin Orta Doğu'ya Yönelik Politikası”, *Avrupa Birliği'nin Dış ilişkileri: Bölgesel Politikalar Bölgeler Ve Uluslararası Aktörler ile İlişkiler*, (Ed. Uğur Burç Yıldız), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, ss. 166-167.

- Oğuz, G. (2015). “The effects of the accession countries on Europeanization: Evidence from Turkey”, *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 7(14), pp. 121-142.
- Ökural, N. (2010). *European Neighbourhood Policy: Neorealist And Constructivist Approaches*, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, pp. 114-116.
- Özer, M. A. (2007). “Temel Belgeler Eşliğinde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, *Sayıştay Dergisi*, 68-69, ss. 67-98.
- Petrol İhrac Eden Ülkeler Örgütü (OPEC). <https://www.diplomasi.net/petrol-ihrac-eden-ulkeler-orgutu-opec/> adresinden alınmıştır.
- Poroy, M. A. (2011). *Avrupa Birliği Hukukunda Lizbon Antlaşması 'nın Getirdiği Yapısal Değişiklikler Ve Genişleme Sürecine Etkisi*, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss. 209-210.
- Roberts, S. (2012, April). “The Six – Day War”. The New York Times, s. 16-19. <http://saldanha.pbworks.com/w/file/fetch/64602763/Upfront%20Article%20-%20Six-Day%20War.pdf> adresinden ulaşılmıştır.
- Samur, H. (2008). “Değişen Ve Popülerleşen Bir Kavram Olarak Avrupalılaştırma”, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), ss. 379-386.
- Sarı, G. (2015). *AB Yolunda Ukrayna: Avrupa Komşuluk Politikası Ve AB-Ukrayna İlişkileri*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss. 91.

- Sarı, Ö. F. (2016). *Yeni Kurumsalcılık Çerçevesinde Enerji Topluluğu*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss. 44.
- Semercioğlu, H. (2016). “Ukrayna Krizi Bağlamında AB-Rusya İlişkilerinin Ekonomik Politikası”, *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), ss. 191.
- Sevim, C. (2012). ”Küresel Enerji Jeopolitiği Ve Enerji Güvenliği”, *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 26(7), ss. 4385-4389.
- Soyaltın, D. (2006). *Avrupalılaşıma Ve Türkiye'nin Dönüşüm Süreci*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss. 44-46.
- Sönmez, A. S. ve diğerleri (2015). “Kırım Sorunu Bağlamında Rusya-Ukrayna İlişkilerinin Analizi”, *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(3), ss. 656-670.
- Szulecki, K. et all. (2016). “Shaping The ‘Energy Union’: between national positions and governance innovation in EU energy and climate policy”, *Climate Policy*, 16(5), pp. 548-567.
- Şekerci, A. S. (2017). *Renewable Energy Promotion Strategies of Individual States And Regional Frameworks: A Comparative Approach*, Graduate Thesis, Ankara: School of Social Sciences of Middle East Technical University, pp. 109-114.
- Şekercioğlu, S. (2011). *Renewable Energy: In The Context of Turkey's Energy Policy with Special Reference To The EU Policies*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Avrupa Birliği Enstitüsü, pp. 59-60.
- Şemsit, S. (2015). “Avrupa Birliği'nin Orta Asya Stratejisi“, *Avrupa Birliği'nin Dış ilişkileri: Bölgesel Politikalar Bölgeler Ve Uluslararası Aktörler ile İlişkiler*, (Ed. Uğur Burç Yıldız), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s.84-98.

- T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, (2014). “Avrupa Birliği Sürecinde Enerji Faslı”. ss. 23-33.
- T.C. Başbakanlık (2010, Eylül). Avrupa Birliği Genel Sekreterliği-Avrupa 2020 Stratejisi: Akıllı, Sürdürülebilir Ve Kapsayıcı Büyüme İçin Avrupa Stratejisi Özel Bilgi Notu, Ankara.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Birliği Başkanlığı (2017). “Avrupa Birliği Sürecinde Enerji Faslı: Fasıl 15 – Enerji”. <https://www.ab.gov.tr/80.html> adresinden alınmıştır.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, www.mfa.gov.tr
- T. C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. s. 6
http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FEnerji%20ve%20Tabii%20Kaynaklar%20G%C3%B6r%C3%BCn%C3%BCm%C3%BC%2FSayi_15.pdf
- Tekir, O. (2015). “Küresel Güç Mücadelesinde Enerji Faktörü”, *1. Uluslararası Avrasya Enerji Sorunları Sempozyumu Bildiri Tam Metni Kitabı*, İzmir, ss. 330-332.
- Telli, A. (2014). “Rusya’nın Petrol ve Doğalgaz Rezervlerinin Analizi”. *Bilgesam*. ss. 155-172.
- The East Mediterranean Geopolitical Puzzle and The Risks to Regional Energy Security, IENE institute of Energy For South-East Europe-IENES Sout, *East Europe Energy Brief*, Montly Analysis, Issue No: 103, July-August 2013.
- Tonus, Ö. (2005). “Genişleyen Avrupa Birliği’nin Enerji Politikaları Kapsamında Türkiye’nin Yeri ve Önemi”, *Journal of Economy, Business and Finance*, 20(234), ss. 50-62.
- Turan, A. P. (2010). “Hazar Havzası’nda Enerji Diplomasisi”, *Bilge Strateji*, 2(2), ss. 43-72.

- Uluatam, E. (2010, Ekim). "Yenilenebilir Enerji Teşvikleri", *Avrupa Birliği Proje Geliştirme Ve İzleme Müdürlüğü*, ss.34-37.
<http://www.tobb.org.tr/AvrupaBirligiDairesi/Dokumanlar/Raporlar/YenilenebilirEnerjiTevsikleri.pdf> adresinden alınmıştır.
- Uludağ, M.B., Karagul, S., Baba, G. (2013). "Turkey's Role In Energy Diplomacy From Competition To Cooperation: Theoretical And Factual Projections", *International Journal of Energy Economics And Policy*. Vol 3, pp. 102-114.
- Uslu, K. (2004). "Avrupa Birliği'nde Enerji ve Politikaları", *T.C. Marmara Üniversitesi. İ.İ.B.F. Dergisi*, 19(11), ss. 155-172.
- Ülger, İ.K. (2002). *Avrupa Birliğinde Siyasal Bütünleşme*, Gündoğan Yayınları, Ankara, ss. 57-59.
- World Future Council. (2017, April). "Shaping The Future for 100% Renewable Energy". <https://www.worldfuturecouncil.org/shaping-future-100-renewable-energy> adresinden alınmıştır.
- Yatar, Y. (2007). *Avrupa Birliği Enerji Politikası Ve Bu Politika Bağlamında Hazar Havzası Enerji Kaynaklarının Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss. 106-108.
- Yazgan, H. (2012). "Bir Kavramsal Çerçeve Olarak Avrupalılaşıma: Kapsam, Gereklilik ve Sınırlar", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), ss. 123-140.
- Yazgan, H. (2015). "Rubicon'u Geçmek? Onuncu Yılında Avrupa Komşuluk Politikası", *Uluslararası Hukuk Ve Politika*, 11(47), ss. 108-113.
- Yıldız, F. F. ve Akdağ, K. (2006). "Avrupa Birliği Yapısal Fonları Kapsamında Bölgesel Kalkınma ile Kırsal Kalkınma Fonlarının Karşılaştırılması". *Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Türktarım Dergisi*, 167, ss. 29-37.

- Yıldız, U. B. (2015). “Beş Yıl Sonra Avrupa Birliği’nin Doğu Ortaklığı Politikası: Mevcut Durum ve Olasılıklar”, *Avrupa Birliği’nin Dış ilişkileri: Bölgesel Politikalar Bölgeler Ve Uluslararası Aktörler ile İlişkiler*, (Ed. Uğur Burç Yıldız), Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, ss. 141-146.
- Yılmaz, H. B. (2010). ”Lizbon Sonrası AB 2020 Stratejisi”, ss. 30-40. <https://www.tobb.org.tr/AvrupaBirligiDairesi/Dokumanlar/Raporlar/AB%202020%20Stratejisi.pdf> adresinden alınmıştır.
- Yılmaz, M. (2012). “Türkiye’nin Enerji Potansiyeli ve Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Açısından Önemi”, *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 4(2), ss. 33-54.
- Yılmaz, S. ve Kalkan, D. K. (2017). “Enerji Güvenliği Kavramı: 1973 Petrol Krizi Işığında Bir Tartışma”, *ANKASAM: Uluslar arası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(3), ss. 180-182.
- Yılmaz, T. (2004). “Uluslararası Politikada Ortadoğu: Birinci Dünya Savaşından 2000’e”, Ankara: Akçağ yayınları, ss. 165-180.
- Yorkan, A. (2006). “Avrupa Birliği Dış Politikasında Enerji”, *Türk Asya Stratejik Araştırma Merkezi*.
- Yorkan, A. (2009). “Avrupa Birliği’nin Enerji Politikası Ve Türkiye’ye Etkileri”, *Bilge Strateji*, 1(1), ss. 24-39. http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/238/avrupa_birligi_dis_politikasinda_enerji adresinden alınmıştır.